

**MÄLARDALENS HÖGSKOLA
ESKILSTUNA VÅSTERÅS**

Akademien för utbildning, kultur och kommunikation

Att sätta könsnormer i gungning

Om föräldrars fostran utifrån jämställdhetsideal

Marika Hämeenniemi

Magisteruppsats i pedagogik,
91-120 poäng
Vt-2010

Handledare: Sharon Todd

Examinator: Bosse Jonsson

Abstrakt

Marika Hämeenniemi

Att sätta könsnormer i gungning - Om föräldrars fostran utifrån jämställdhetsideal

År: 2010

Antal sidor: 63

Syftet med denna studie är att bidra med kunskap om innebörden av jämställd fostran för föräldrar som fostrar utifrån jämställdhetsideal samt att identifiera hinder och möjligheter för att utmana och gå bortom dominerande diskurser om kön. Det teoretiska perspektivet i denna uppsats bygger på feministisk poststrukturalism och metoden har inspirerats av ett integrerat perspektiv på diskursanalys. Datainsamlingen gjordes genom fokuserade intervjuer med fem kvinnor och fyra män som vid intervjutillfället var föräldrar till sammanlagt 19 barn i åldrarna 7 mån- 18 år. Slutsatser av arbetet är att en fostran utifrån ideal om jämställdhet kännetecknas av att föräldrarna intar ett aktivt förhållningssätt till relationerna inom och utanför familjen och strävar efter att destabilisera gränser för kön, maskulinitet och femininitet. Genom ett medvetet användande av språk och kommunikation försöker föräldrarna skapa representationer av kön och positioneringsmöjligheter som öppnar upp barnens föreställningsvärld. Centralt för en jämställd fostran är att bekräfta barnens egna val och uttrycksätt för att bygga upp deras självkänsla, samt att uppmuntra barnen till att vidga sina erfarenheter genom normöverskridande uttryck och beteenden. Dessa *kategoridestabiliserande fostransstrategier* syftar till att sätta dominerande föreställningar om kön ”i gungning” och öppna upp för nya positioneringsmöjligheter bortom de bipolära stereotyperna av könskategorierna. Hinder för föräldrarnas försök att göra jämställd fostran finns i form av den patriarkala diskursen och normalitetsdiskurser på så sätt att de kommer till uttryck som den omgivande kulturens bilder och värderingar av samt förväntningar på kvinnor, flickor, män och pojkar. I de fall då dessa diskurser även är en integrerad del i föräldrarnas egna föreställningar utgör de hinder för att föräldrarna fullt ut ska kunna bryta mot traditionella könsmonster i sin fostran. Även omgivningens försvar av könskategorierna i form av kategoriuppehållande arbete och i vissa fall agentskapet hos de intervjuade föräldrarnas barn utgör hinder för en jämställd fostran. I talet om jämställd fostran artikuleras flera diskurser som genomkorsar varandra och en och samma intervjuperson kunde ge uttryck för multipla positioneringar inom dessa diskurser. Två diskurser om frihet som har olika grund ses i materialet: en *liberal frihetsdiskurs* som utgår från ett betonande av individens frihet och rätt till självbestämmande samt en *feministisk frihetsdiskurs* som kännetecknas av en betoning på frihet från könsförtryck. Beroende på vilken av dessa diskurser som dominerar i föräldrarnas berättelse så framstår kompensatoriska metoder och styrning av barnet som mer eller mindre problematiskt. Normalitetsdiskurser i relation till kön artikuleras i intervjuerna både som något att förhålla sig medvetet strategiskt till och även som en integrerad del av föräldrarnas egna bilder av normalitet. På samma sätt finns den patriarkala diskursen närvarande i talet om jämställd fostran både som en medvetenhet hos föräldrarna om den dominerande kulturens mentala föreställningar om, och praktiska uttryck för manlig överordning och kvinnlig underordning, samtidigt som den yttrar sig som internaliserade dominerande föreställningar i deras tankestrukturer. Föräldrarnas *kategoridestabiliserande fostransstrategier* förstås utifrån feministisk poststrukturalistisk teoribildning som praktiker av kontinuerligt motstånd. Genom att utgå från de positioner som finns att tillgå i en normalitetsdiskurs och använda sig av medvetna misslyckade eller otillåtna upprepningar har föräldrar och barn möjligheter till att utvidga innehållet i begrepp, förskjuta diskursiva meningar och förändra betydelser och betydelsebärande praktiker. I och med detta ses också möjligheter till att genom jämställd fostran, med den innebörd som den ges i denna studie, utmana och gå bortom dominerande diskurser om kön.

Nyckelord: jämställdhet, fostran, föräldraskap, kön, diskurs, feministisk poststrukturalism, kategoridestabiliserande fostransstrategier

1. INLEDNING	5
2. SYFTE OCH FORSKNINGSFRÅGOR	6
2.1 DISPOSITION.....	6
3. BAKGRUND.....	7
3.1 FORSKNING OM JÄMSTÄLLD FOSTRAN	7
3.2 BAKGRUNDEN SOM EN DISKURSORDNING	10
3.2.1 <i>Begreppet jämställdhet ur teoretisk och politisk synvinkel .....</i>	<i>10</i>
3.2.2 <i>Jämställdhet, familjeliv och föräldraskap i en svensk kontext.....</i>	<i>11</i>
3.2.3 <i>Forskning om barns utveckling, uppväxtmiljöer och identitets-/subjektsskapande.....</i>	<i>14</i>
4. TEORETISK REFERENSRAM OCH METOD.....	19
4.1 FEMINISTISK POSTSTRUKTURALISM	19
4.2 GENOMFÖRANDEPROCESSEN	22
4.3 ANALYSPROCESSEN	25
5. RESULTAT OCH ANALYS	28
5.1 VAD SOM MENAS MED TRADITIONELLA KÖSNORMER OCH INTERVJUPERSONERNAS ERFARENHETER AV (O)JÄMSTÄLLDA FÖRÄLDRAR	28
5.2 STRATEGIER FÖR EN FOSTRAN UTIFRÅN IDEAL OM JÄMSTÄLLDHET	29
5.2.1 <i>Jämställda positioner i den egna familjen .....</i>	<i>29</i>
5.2.2 <i>Uttrycka sina ideal för omgivningen.....</i>	<i>31</i>
5.2.3 <i>Öppna upp barnets föreställningsvärld .....</i>	<i>32</i>
5.2.4 <i>Uppmuntra till normbrytande uttryck och beteenden.....</i>	<i>34</i>
5.2.5 <i>Frihet, bekräftelse och självkänsla.....</i>	<i>36</i>
5.3 HINDER FÖR EN JÄMSTÄLLD FOSTRAN	37
5.3.1 <i>Barnens agentskap .....</i>	<i>38</i>
5.3.2 <i>Anpassning efter rådande kösnormer .....</i>	<i>39</i>
5.3.3 <i>Problematisera aspekter av femininitet och maskulinitet .....</i>	<i>40</i>
5.4 ATT SÄTTA KÖSNORMER I GUNGNING GENOM KATEGORIDESTABILISERANDE STRATEGIER.....	42
5.4.1 <i>Krockar mellan ideal (och praktiker).....</i>	<i>45</i>
5.4.1.1 <i>En liberal frihetsdiskurs och en feministisk frihetsdiskurs.....</i>	<i>47</i>
5.5 HINDER OCH MÖJLIGHETER SETT MED ETT FEMINISTISKT POSTSTRUKTURELLT PERSPEKTIV	48
5.5.1 <i>Hinder för att utmana och gå bortom dominerande diskurser kring kön.....</i>	<i>48</i>
5.5.1.1 <i>Skillnader mellan kvinnor och mäns förhållande till jämställd fostran?.....</i>	<i>49</i>
5.5.2 <i>Möjligheter att utmana och gå bortom dominerande diskurser kring kön .....</i>	<i>50</i>
5.6 SLUTSATSER.....	51
6. DISKUSSION.....	53
6.1 SLUTSATSER I RELATION TILL BAKGRUNDEN	53
6.2 METODDISKUSSION OCH TANKAR OM FRAMTIDA FORSKNING.....	56
LITTERATURFÖRTECKNING	59

Bilaga 1: Informationsbrev

Bilaga 2: Förfrågan

Mitt intresse för jämställd fostran, som den här uppsatsen handlar om, kommer ur att jag själv är mamma och feminist. Jag har haft ett medvetet förhållningssätt gentemot min son sedan han föddes. Framförallt har jag utgått från en tanke om att han kommer att få så mycket påverkan utifrån som försöker inlemma honom i en stereotyp ”pojkkidentitet” och jag har haft som strategi att försöka väga upp allt detta genom att erbjuda honom mer av det som vi ser som mer feminint kodat. Jag har handlat typiska ”flickkläder”, försett honom med typiska ”flickleksaker” och jag har läst böcker som jag har ansett innehålla normöverskridande kvinnliga och manliga förebilder. När jag inledde arbetet med den här uppsatsen var min son 3,5 år gammal och jag hade så smått börjat upptäcka att han gjorde motstånd mot de ideal och den världsbild jag hade försökt att inlemma honom i. Det började med ett par ljusrosa vinterstövlar som han glatt hade använt ett par månader. En dag när jag hämtade honom på förskolan berättade han med gråt i rösten att kompiserna Stina hade frågat honom varför han hade ”tjejstövlar”. Nästa incident innebar att min son menade att ett par byxor med en broderad fjäril på bakfickan inte var hans, för det var ju uppenbarligen så att de tillhörde en flicka. Och nästa dag vägrade han att ha på sig den bruna tröjan med rosa elefanter för han hade sett att en flicka på förskolan hade en likadan. Mitt barns intresse för maskulina actionfigurer växte och det blev tydligt att han lärde sig vad som var ”coolt” av kompisarna på förskolan. Jag började fundera mer och mer kring könsmedveten uppfostran och blev nyfiken på hur andra föräldrar förhöll sig till sina barn och den omgivande kulturen. Jag undrade vilka möjligheter och hinder som finns för oss föräldrar som önskar att våra barn ska kunna utvecklas oberoende av traditionella föreställningar kring kön.

Att skriva den här uppsatsen har tagit ordentligt med tid. Under långa perioder har jag helt fått lägga ner skrivandet eftersom andra delar av livet har varit viktigare att prioritera just då. Detta har inneburit att jag, varje gång jag har börjat skriva igen, har fått ägna mycket energi åt att komma in i arbetet och försöka ”plocka upp tråden” igen. Samtidigt ser jag detta som något positivt eftersom det har inneburit att jag känner mitt material väl och jag har fått tid till att utveckla teoretiska kunskaper som jag inte hade när jag påbörjade uppsatsskrivandet. Idag är jag mamma till ytterligare ett barn och jag har under processen med den här studien haft glädje av att som förälder kunna spegla mig i mitt material, det har gett mig en djupare förståelse för hur mina egna fostransstrategier är diskursivt konstituerade. Jag vill rikta ett innerligt tack till de intervjuade föräldrarna som möjliggjorde denna studie genom att dela med sig av sina erfarenheter och jag vill också tacka min handledare Sharon Todd för de utmanande och givande synpunkter jag har fått på det jag har skrivit. Jag hoppas att den här uppsatsen ska inspirera fler föräldrar till att försöka utmana och gå bortom dominerande diskurser kring kön.

Västerås januari 2010

Marika Hämeenniemi

1. Inledning

Den subjektsskapande processen kan man, med stöd i forskning som studerar hur människor interagerar på skilda sätt med spädbarn beroende av deras kön (Clearfield & Nelson, 2006), hävda börjar i samma sekund som vi föds in i kulturen. Kanske kan man till och med hävda att processen att ”köna” startar redan under graviditeten då föräldrarna gör sig föreställningar om barnet som finns därinne i magen och förbereder sig på dess ankomst (Kane, 2006). Maskulina och feminina beteenden grundläggs väldigt tidigt i livet och det är därför intressant att studera de sociala förutsättningarna för barns tidiga utveckling. Samtidigt vill jag poängtera att processen att ”göra kön” fortsätter under hela livet (Davies, 2003; Lenz Taguchi, 2004). Forskning kring barn och genus inom olika pedagogiska verksamheter, kanske framförallt inom förskolan, har bidragit till en ökad medvetenhet kring betydelsen av kön för barns möjligheter till lärande och utveckling. Pedagogiska processer äger dock rum även utanför skolan och förskolan och i synnerhet inom familjen, jag anser därför att det behövs forskning även om de pedagogiska processer som äger rum i familjen. Idag finns en stor fokusering på barn, familj och föräldraskap i politik, media och populärvetenskaplig litteratur vilket gör jämställd fostran till ett högst aktuellt ämne att forska om.

Familjen som institution är ett kulturellt, socialt och politiskt fenomen som befinner sig i en omvälvande process av förändringar. Nya familjebildningar skapar nya frågor, möjligheter och problem. Familjeforskningen har fått en nytändning på 1990-talet och i fokus står frågor om förändring och nya identitetsmönster kopplat till modernitetsteorier om individualisering och reflexivitet (Johansson, 2009). Jämställdheten mellan kvinnor och män utgör en central fråga i diskussionen om familjelivet och Johansson (2007) skriver om en starkt normerande svensk jämställdhetsideologi som vi alla tvingas förhålla oss till. Samtidigt är det tydligt att den nationella självbilden av Sverige som ett jämställt land inte stämmer överens med den sociala verkligheten. I forskningen om familjelivet saknas enligt min mening ett pedagogiskt perspektiv som belyser frågor om jämställdhet och könsmonster i relation till fostran och det är detta jag vill bidra med genom att utforska vad det kan innebära att fostra barn utifrån jämställdhetsideal.

Det finns med andra ord en hel del forskning kring föräldraskap och familjeliv som har fokuserat på jämställdhet mellan föräldrarna men det saknas enligt min mening aktuell forskning som har tittat närmare på könsmonster i familjen i relation till barnen och närmare bestämt former av fostransstrategier som syftar till att medvetet göra motstånd mot normerande mönster för förväntningar på flickors och pojks beteenden och subjektiviteter. I den här studien medverkar föräldrar som menar att det inte räcker med de förändringar som skett i samhället utan som ser det som sin roll att aktivt försöka motverka att deras barn växer upp begränsade av traditionella normer kring hur de förväntas vara och bli som flickor och pojkar. I ett försök att hitta nya vägar och öppningar för social förändring är det särskilt intressant att studera personer som på olika sätt går emot strömmen och bryter normer. Jag har arbetat utifrån en nyfikenhet på hur dessa föräldrar ”gör” sin *jämställda fostran* och vilka hinder de möter på sin väg. Jag anser att det behövs kunskap om hur dessa fostransstrategier är diskursivt konstituerade¹ för att kunna se vilka möjligheterna och begränsningarna är för att kunna förskjuta positioner och åstadkomma förändringar som kan bidra till att mångfaldiga genusformerna.

---

¹ “Discourse, Foucault argues, constructs the topic. It defines and produces the objects of our knowledge. It governs the way a topic can be meaningfully talked about and reasoned about. It also influences how ideas are put into practice and used to regulate the conduct of others” (Hall, 2001, s.72).

2. Syfte och forskningsfrågor

Mitt syfte är att bidra med kunskap om innebörden av jämställd fostran för föräldrar som fostrar utifrån jämställdhetsideal samt att identifiera hinder och möjligheter för att utmana och gå bortom dominerande diskurser om kön.

Mina forskningsfrågor är:

- Vad kännetecknar en fostran utifrån ideal om jämställdhet bland föräldrarna i denna studie?
- Vilka hinder och möjligheter framträder i föräldrarnas försök att bryta mot traditionella könsnormer i sina fostransstrategier?

2.1 Disposition

Arbetet inleds med en bakgrundsbeskrivning där jag presenterar tidigare forskning om jämställd fostran samt skriver fram en diskursordning kring jämställdhet, familjeliv och fostran. I bakgrunden tar jag även upp forskning om barn ur ett könsperspektiv. Mitt teoretiska perspektiv i denna uppsats utgörs av feministisk poststrukturalism och metoden är inspirerad av det integrerade perspektiv på diskursanalys som beskrivs i Winther Jørgensen och Phillips (2000). Utifrån en tanke om att teori och metod oundvikligen är sammanlänkade har jag valt att skriva om mitt arbetes teoretiska referensram och metod under samma rubrik. Även avsnitten resultat och analys står under en gemensam rubrik av den anledningen att dessa inte utgör två renodlade kapitel utan snarare går i varandra. Med hjälp av citatavsnitt ur intervjuerna presenteras en tematiserad bild av mitt empiriska material. Analysen innebär att jag visar hur jag förstår materialet utifrån min teoretiska referensram samt i relation till tidigare forskning och därefter presenteras mina slutsatser av analysen. Avslutningsvis för jag en diskussion kring mina slutsatser av analysen i relation till arbetets syfte samt den bakgrund och diskursordning jag har beskrivit. Diskussionen avslutas med tankar om arbetets metod samt framtida forskningsbehov.

3. Bakgrund

Detta avsnitt som syftar till att ge en bakgrund till mitt arbete inleds med en presentation av tidigare forskning om jämställd fostran. Därefter formuleras en diskursordning kring jämställdhet, familjeliv och föräldraskap utifrån en svensk kontext och avslutningsvis ges en översiktlig bild av vad vi enligt forskning vet om barns utveckling, uppväxtmiljöer och subjektsskapande ur ett könsperspektiv².

3.1 Forskning om jämställd fostran

Jag har sökt i flertalet databaser (ELIN; ERIC; LIBRIS) efter forskning som behandlar jämställd fostran specifikt och har hittat en studie som handlar om föräldrars erfarenheter av *non-sexist childraising* (icke-sexistisk fostran) under senare delen av 70-talet och tidigt 80-tal i Storbritannien (Statham, 1986). Jag har även hittat två artiklar som kommer i närheten av mitt forskningsintresse (Risman & Myers, 1997; Risman & Johnson Sumerford, 1998). Min uppfattning är att det finns ett stort glapp i forskningen vad gäller kunskapen om jämställd fostran vilket motiverar en studie som min.

Boken *Daughters and Sons: Experiences of non-sexist childraising* (Statham, 1986) bygger på en avhandlingsstudie av June Statham. I intervjuerna, som gjordes mellan åren 1979-1982, medverkade 30 föräldrar från 18 familjer som enligt egen definition menade sig medvetet fostra sina barn på ett mindre könsstereotypt sätt. Alla dessa 30 föräldrar var vita och majoriteten tillhörde medelklassen. Tillsammans hade de 30 barn i åldrarna sex månader till tolv år. Statham följde även fyra av familjerna under en femårsperiod. I fokus för studien var föräldrarnas ideal och mål för barnen, hur de hade lyckats omsätta detta i praktiken och de svårigheter de hade mött. Statham skriver att den generella bilden av icke-sexistisk fostran är att det handlar om att skapa miljöer för barn som är så fria som möjligt från könsrollstereotyper och att föräldrar styr den bild barnen får av omvärlden för att förändra deras syn på könsroller och påtvinga dem deras egna "rätta" värderingar. Studien visar att icke-sexistisk fostran är ett komplext fenomen och Statham presenterar sina slutsatser i fem huvudsakliga teman som jag nu kommer att redogöra för.

Det första temat handlar om att föräldrarna såg på icke-sexistisk fostran som ett sätt att öppna upp möjligheter för sina barn. Det handlade inte om att vända på könsrollerna (sex-roles) utan om att uppmuntra barnen att utveckla egenskaper som traditionellt setts som maskulina eller feminina och därför reserverade för det motsatta könet. De önskade att deras pojkar skulle vara omvårdande och sensitiva likväl som äventyrliga och självständiga. Och de ville att deras flickor skulle ha gott självförtroende och vara drivande, samtidigt som de skulle ha en förmåga att ha nära relationer. Idealet var ett slags androgyn personlighet för bägge könen. Statham sammanfattar föräldrarnas inställning som att de ville uppmuntra barnen att utveckla en stabil uppfattning om sig själva som pojke eller flicka och alltså ha en tydlig könsidentitet (gender identity). De ville även att barnens uppfattning om en lämplig könsroll skulle vidgas så att den innefattade vissa positivt värderade maskulina och feminina egenskaper. Statham (1986) påpekar att föräldrarnas uppfattning om att öppna upp möjligheter för barnen begränsade sig till att visa upp en liberal och tolerant inställning till homosexualitet och att ingen av föräldrarna uppmuntrade barnen till andra alternativ än heterosexualitet.

---

² I den forskning som tas upp i bakgrunden används begrepp som identitet och könsroller. När jag direkt refererar denna forskning använder jag de begrepp som forskarna själva har använt. När det gäller arbetet i övrigt använder jag begreppen subjektivitet och kön. För ett förtydligande kring detta ställningstagande se avsnittet Teoretisk referensram och metod.

Det andra temat beskriver att föräldrarna såg barnet som en aktiv deltagare i vad som kallas "the sex role learning process". De menade helt enkelt att barnen inte kunde formas hur som helst utan att det var viktigt att ta hänsyn till barnens personlighet och önskningsar. Föräldrarna använde sig av strategier för att påverka barnens lekar och beteenden genom att erbjuda dem icke-könstypiska leksaker och aktiviteter, ge uppmuntran för överskridande beteenden samt genom att exempelvis ändra i sagoberättelser för att de skulle vara mindre stereotypa. En annan strategi var att som föräldrar erbjuda goda rollförebilder genom att mannen och kvinnan i familjen delade på hushållsarbetet och ansvaret för barnen. Dock menade de att det viktigaste i deras fostran inte var att forma barnen till en viss typ av beteenden utan snarare att uppmuntra barnen att vara autonoma. Det ansågs vara centralt att barnen hade en medvetenhet om, och ett kritiskt tänkande kring, stereotypa könsroller samt att de utvecklade en personlighet som var öppen, tolerant, ifrågasättande och medveten.

Ytterligare en tredje slutsats som Statham (1986) presenterar handlar om att hon anser att den känslomässiga karaktären på relationen mellan föräldrar och barn har betydelse för huruvida barnen har möjlighet att utvecklas enligt föräldrarnas ideal. Statham menar att det inte alltid var så att föräldrarnas ideal och praktiker överensstämde. Exempelvis såg hon att idealet om att barnen skulle vara sig själva, tänka självständigt och fatta egna beslut ibland motverkades av att föräldrarna hade en auktoritär och kontrollerande inställning och fokuserade mycket på barnets beteende, vilket ledde till att barnet inte fick utrymme att utvecklas fritt.

Det fjärde temat handlar om att genomförandet av en icke-sexistisk fostran var tydligt villkorad av ekonomiska och strukturella faktorer i samhället de levde i. Möjligheterna för föräldrarna att genomföra sina ideal att vara jämställda förebilder och samtidigt närvarande föräldrar, var i praktiken beroende av möjligheterna för bägge föräldrarna att få ett betalt arbete, jämlika löner, möjligheter till deltidsarbete, rätten till föräldraledigt med ersättning, tillgången på barnomsorg samt olika förväntningar på mäns och kvinnors engagemang i arbetsliv respektive familjeliv.

Den sista slutsatsen i studien är att det fanns tydliga skillnader i betydelsen av icke-sexistisk fostran i relation till flickor och pojkar. Föräldrarnas mål för flickor och pojkar var i stort sett lika på så sätt att de önskade att de skulle vara självständiga och omvårdande, sensitiva och äventyrliga samt att det skulle vara möjligt för dem att utveckla sina potentialer på både traditionellt sett feminina och maskulina områden. Däremot var föräldrarna i praktiken mer engagerade i att genomföra sina ideal när det gällde döttrarna och de intog en mer passiv roll geniet mot sina söner. Föräldrarna accepterade icke-traditionellt beteende hos pojkarna men var mindre benägna att aktivt uppmuntra dem till överskridanden av normer. De flesta föräldrarna uttryckte en ambivalens och osäkerhet när det handlade om att fostra pojkar icke-sexistiskt vilket var kopplat till en medvetenhet om mäns och kvinnors olika status i samhället och riskerna för sanktioner från omgivningen. Uppfattningen bland föräldrarna var att icke-sexistisk fostran skulle gynna flickor mer än pojkar. Statham (1986) menar även att kvinnorna i studien var mer involverade och drivande i denna form av fostran än männen som generellt intog en position där de var stödjande eller toleranta.

Artiklarna författade av Risman och Johnson Sumerford (1998) samt Risman och Myers (1997) utgör delar av resultaten av ett större amerikanskt forskningsprojekt kring så kallade "postgender families". Med begreppet postgender syftar forskarna på att de heterosexuella paren som ingår i detta forskningsprojekt lever i jämställda relationer som inte bara innebär en jämn fördelning av arbete och ansvar, utan även att de överskrider hegemoniska gränser för kön, maskulinitet och femininitet. De kan sägas organisera och uppfatta sina familjeliv könsneutralt (Risman & Johnson Sumerford, 1998).

Risman och Johnson Sumerford (1998) diskuterar i sin artikel hur parrelationerna i det de kallar "postgender marriages" skiljer sig från mer traditionella äktenskap i frågor om maktfördelning och relationernas emotionella kvalitet. De beskriver även familjernas olika vägar till att arrangera sina liv på ett nästintill könsneutralt sätt. En viktig slutsats enligt författarna är att studien visar att det finns möjligheter att frigöra sig från kön som strukturerande/ ordnande/ determinerande kategori trots att kön existerar på alla nivåer i våra samhällsliga liv. Ytterligare en intressant slutsats är att en förutsättning för att kunna leva i ett "postgender marriage" tycks vara att kvinnan är höginkomsttagare och har en autonom karriär.

I artikeln av Risman och Myers (1997) beskrivs den del av studien som har fokuserat på barnen i dessa "postgender families", i artikeln även kallade "feminist households". Resultaten bygger på observationer gjorda i hemmen samt intervjuer med barnen. Författarna beskriver familjerna såhär:

Our data comes from a larger study of privileged white parents who intentionally organize their households fairly, sharing housework, childcare, and emotion work. These parents deconstruct gender not only by encouraging their daughters and sons to develop free from stereotypes but also by modeling such behavior in their own social roles (Risman & Myers, 1997, s. 229).

En slutsats i artikeln är att barnen likformigt tycks anta föräldrarnas icke-sexistiska attityder samtidigt som de måste förhålla sig till stora oförenligheter mellan sina ideal och de erfarenheter de gör i relation till sina jämnåriga kamrater. Författarna beskriver en tydlig kollision mellan barnens ideologi och erfarenheter. Barnen beskriver i intervjuerna kvinnor och män som jämlika och lika, men flickor och pojkar ser de som ojämlika och olika. Enligt Risman och Myers (1997) löser barnen denna konflikt mellan de egna idealen och den levda erfarenheten med en dikotomisering:

Children knew that women and men were equal; it was boys and girls who were totally different. It almost seemed as if these children believed that boys and girls were opposites, but men and women magically transformed into equal and comparable people (Risman & Myers, 1997, s. 242).

Författarna menar att 6 av de 21 barnen kan anses passa in i de stereotyper av kön de själva beskriver bland barn. Resten av barnen menar de är mer könsöverskridande i sina intressen och personligheter, detta samtidigt som flickorna är mer feminina än maskulina och pojkarna är mer maskulina än feminina. En intressant skillnad i barngruppen var att flickorna uttryckligen talade om för forskarna hur de skilde sig från andra flickor genom att de även

hade maskulina intressen. Pojkarna i sin tur förnekade snarare att de skulle vara annorlunda än andra pojkar. Ett sätt att förstå oförenligheterna mellan barnens ideologier och deras beteenden och identiteter är enligt Risman och Myers (1997) att barnen trots allt inte lever isolerade i sina familjer utan att de även utsätts för en stor social press att anpassa sig till de existerande könsnormerna i livet utanför familjen. Risman och Myers skriver att om vi istället ser det som att dessa barn ägnar sig åt att utmana den rigida könsdikotomin genom att ge uttryck för multipla maskuliniteter och femininiteter kan oförenligheterna förstås som en gradvis process av könsrevolution. Flickorna i studien visar att det är möjligt att vara traditionellt feminin med rosa klänning och samtidigt feminist. Pojkarna visar på möjligheten att vara mjuk och kärleksfull och samtidigt vara konkurrerande och sportintresserad. En slutsats av detta är att det stärker uppfattningen om att barn bör betraktas som agentiska subjekt som, i "görandet" av kön sina liv, mer eller mindre medvetet förhandlar om betydelse av kön.

3.2 Bakgrunden som en diskursordning

För att kunna säga någonting meningsfullt om vad som kännetecknar en jämställd fostran måste jag ställa mina resultat mot en bakgrund som utgör den struktur som jag analyserar mitt material i förhållande till. Denna bakgrundsbeskrivning syftar således till att sätta en diskursordning som ram för min undersökning. Begreppet diskursordning kan sägas fånga ett rum, ett socialt område, där olika diskurser³ konkurrerar om att ge innehåll och betydelse åt ett visst fenomen. Avgränsningen av diskursordningen blir med nödvändighet en analytisk operation då det i princip är omöjligt att avgöra var en diskurs börjar och en annan tar vid (Winther Jörgensen & Phillips, 2000). Hur jag har valt att göra min avgränsning har vuxit fram under arbetets gång. Med detta menar jag att jag under analysen av data har upptäckt teman som jag därefter har sökt mer kunskap om. Följande avsnitt syftar således till att utifrån forskningslitteratur i ämnet skriva fram en diskursordning kring jämställdhet, familjeliv och föräldraskap i en svensk kontext. I denna diskursordning ingår även en förståelse av barnens uppväxtmiljöer och villkor för subjektsskapande ur ett könsperspektiv

3.2.1 Begreppet jämställdhet ur teoretisk och politisk synvinkel

I den här studien har jag utgått från begreppet jämställdhet i relation till fostran av barn i familjen. Jag har valt att använda begreppet jämställdhet på grund av att det är ett begrepp som används frekvent på alla nivåer i samhället samtidigt som dess innebörd är oklart definierad och skiftande. Det finns med andra ord inte *en* allena rådande jämställdhetsdiskurs utan flera diskurser om jämställdhet som kan sägas konkurrera om rätten att definiera dess innebörd. Hur begreppet jämställdhet används och tolkas får konsekvenser både politiskt och på ett personligt plan.

Magnusson, Rönnblom och Silius (2008) skriver i förordet till en antologi om hur jämställdhet förstås och praktiseras i de nordiska länderna, att det finns ett behov av att utveckla mer kritiska förhållningssätt till diskurser om jämställdhet och begreppsanvändningen i frågor om jämställdhet. Forskarna som har bidragit till boken intresserar sig för frågan om hur konstruktioner av jämställdhet skapar begränsningar och möjligheter för hur vi kan "tänka om" och "göra" kön och i synnerhet intresserar de sig för intersektionerna mellan kön och dimensioner av nationalitet, etnicitet och sexualitet. Frågor om jämställdhet handlar

---

³ Diskurser kan ses som meningsskapande system som producerar kunskap genom språk och praktiker. Diskursbegreppet diskuteras utförligare i avsnittet Teoretisk referensram och metod.

om mycket mer än bara rättvisa, de handlar även om vilka typer av subjekt som via diskursiva praktiker, utförda exempelvis av politiker och genom policydokument, uppmuntras och ses som goda medborgare (Magnusson, Rönnblom & Silius, 2008).

Den svenska regeringens definition av jämställdhet tycks motsvaras av målet för politiken, någon klar definition av själva jämställdhetsbegreppet har jag inte hittat (Regeringskansliet, 2009-10-07). Regeringen skriver att målet för den svenska jämställdhetspolitiken är att "kvinnor och män ska ha samma makt att forma samhället och sina egna liv". För att uppnå detta syftar regeringens politik till att uppnå olika delmål som tydligare visar innebörden i den jämställdhet som eftersträvas. Dessa delmål är:

- En jämn fördelning av makt och inflytande. Kvinnor och män ska ha samma rätt och möjlighet att vara aktiva medborgare och att forma villkoren för beslutsfattandet.
- Ekonomisk jämställdhet. Kvinnor och män ska ha samma möjligheter och villkor i fråga om utbildning och betalt arbete som ger ekonomisk självständighet livet ut.
- Jämn fördelning av det obetalda hem- och omsorgsarbetet. Kvinnor och män ska ta samma ansvar för hemarbetet och ha möjligheter att ge och få omsorg på lika villkor.
- Mäns våld mot kvinnor ska upphöra. Kvinnor och män, flickor och pojkar, ska ha samma rätt och möjlighet till kroppslig integritet. (Regeringskansliet, 2009-10-07)

De mål som har satts upp, som jag förutsätter kan ses som regeringens definition av jämställdhet, innebär inte nödvändigtvis ett ifrågasättande av könade subjekspositioner. En del av syftet med denna studie är att utforska jämställdhet utifrån en definition som även omfattar detta ifrågasättande.

3.2.2 Jämställdhet, familjeliv och föräldraskap i en svensk kontext

Johansson (2007) skriver att det sedan 1970-talet har funnits en stark strävan efter att skapa ett jämställt samhälle i Sverige, föräldrar har förväntats och uppmuntrats till att leva i jämställda relationer där bägge parterna tar ansvar för hushållet och barnen. Framförallt pappors föräldraskap har befunnit sig i fokus på många sätt, betydelsen av faders relationer till sina barn har betonats och via exempelvis förändringar i föräldraförsäkringen har det gjorts försök att på politisk väg få till ett mer jämställt föräldraskap. Bäck-Wiklund och Bergsten (1997) skriver om den "svenska jämställdhetsmodellen" och avser med detta uttryck statens satsningar på att skapa förutsättningar för individuell autonomi för bägge könen. Syftet för staten har även varit att främja ett modernt föräldraskap kännetecknat av individualitet och könsneutralitet. Resultatet av detta medvetna arbete, som har pågått sedan 1960-talet, är inte entydigt. Å ena sidan har det inneburit att kvinnor har blivit mer autonoma, vilket å andra sidan har inneburit ett ökat beroende av välfärdsstaten. Bäck-Wiklund och Bergsten menar att detta dock inte är i enlighet med jämställdhetsmodellens strävan att få männen att ta ökat familjeansvar och därmed avveckla en del av sin autonomi.

För att få ett slags mått på jämställdheten i Sverige tittar flera forskare på arbetslivet och på uttaget av föräldraledighet. Hearn et al. (2006) skriver att Sverige, trots att det är välkänt för att vara en relativt stark välfärdsstat och ses som ett föregångsland när det gäller jämställdhet, hör till de länder som har den mest könssegregerade arbetsmarknaden i Europa. Denna segregation är hierarkisk på så sätt att män oftare innehar höga positioner och högre lön än kvinnor. Den är även horisontell vilket innebär att män och kvinnor finns inom olika områden på arbetsmarknaden. Vad gäller föräldraledighet så tar svenska män ut fler dagar än papporna

i de flesta andra europeiska länder, men i praktiken ser det trots allt inte så jämställt ut mellan könen i vårt land. Enligt Statistiska centralbyrån [SCB] tog kvinnor ut 79 % och män 21 % av föräldraledigheten år 2007 (SCB, 2008). Trots socialpolitiska åtgärder som införandet av två pappamånader och ett intensivt ideologiskt arbete med att förändra normer kring föräldraskap och jämställdhet är det fortsättningsvis kvinnorna i Sverige som tar ut huvuddelen av föräldraledigheten skriver Hearn et al. (2006). När det gäller det obetalda hushållsarbetet i hemmet är det även där kvinnorna som tar huvuddelen av ansvaret. Kvinnor lägger ungefär 28 timmar i veckan på obetalt arbete och männen cirka 20 timmar. Dessa siffror varierar dock kraftigt beroende på olika faser i livet (SCB, 2008). Det är vanligt att kvinnor i Sverige väljer att arbeta deltid när de har mindre barn. Män däremot tenderar att göra tvärtom, statistiken visar att män med barn under sju år arbetar heltid oftare än män utan barn. Dessa uppgifter visar på att mannen som familjeförsörjaren tycks vara den dominerande familjemodellen även fortsättningsvis (Hearn et al., 2006).

Samtida familjeforskning visar, i kontrast till ovanstående statistik, att svenska män i mycket större utsträckning än tidigare orienterar sig mot familjelivet. Flera studier (Bäck-Wiklund & Bergsten, 1997; Kugelberg, 1999; Plantin, 2001) ger en bild av den nutida mannen som en fader med ett ökat familjeengagemang. Samtidigt tycks hans insats vad gäller den direkta omsorgen om barnen vara oförändrad. Kvinnorna utgör således än idag de primära omsorgsgivarna och de traditionellt könsbundna mönstren består. Förklaringar till dessa förhållanden går delvis att finna i samhällsstrukturens villkor som bidrar till att reproducera män som primära försörjare och kvinnor som vårdare. Forskarna är enligt Johansson (2004) eniga om att arbetslivets organisation är det största hindret för jämställdheten. Men frågan är mer komplex än så. Studier av nordiska mäns diskursiva förhållningssätt till familj och föräldraskap visar på en tydlig familjeorientering. Johansson menar att männen tycks ha knutit an till ett ideal om en omvårdande papparoll och att de säger sig lägga mindre vikt vid arbetslivet samtidigt som de menar att kravet på att vara familjens försörjare minskat. Dessa uppfattningar uttrycks således av de nordiska männen trots att svensk statistik visar att pappor står för 2/3 av familjens inkomst och att de allra flesta småbarnspappor arbetar heltid. Statistik kring föräldraledigheten visar som vi sett att fördelningen av denna, mellan kvinnor och män, är fortsatt mycket ojämn (Hearn et al., 2006; SCB, 2008). Här framträder således en tydlig skillnad mellan ideal och praktik.

Bäck-Wiklund och Bergsten (1997) skriver att vårt moderna samhälle karaktäriseras av mötet mellan olika bilder, producerade under olika tider och på olika platser, som vi som individer kan förhålla oss till reflexivt. De bilder av män, kvinnor och familjer som framträder i vårt västerländska kulturarv, i exempelvis sagor, religiösa berättelser och i dagens såpor på tv, har förblivit relativt oförändrade över århundraden och Bäck-Wiklund och Bergsten menar att detta arv av myter och berättelser påverkar de synsätt vi bär med oss i livet. I vår kultur yttrar sig tydligt ett traditionellt könsideal jämsides med traditionella familjeideal. Detta tar sig uttryck i stereotypa bilder av en manlighet som står för handlingskraft, aktivitet och självständighet och en kvinnlighet vars ideal utgörs av den goda självupppoffrande modern.

Parallellt med dessa traditionella ideal har det introducerats ett modernt jämställdhetsideal både i politik och i massmedia. När modernitet och tradition möts och blandas i kulturen på detta sätt framträder mångtydigheter som vi som individer tvingas förhålla oss till i skapandet av våra föreställningar kring föräldraskap, familj och kön. Johansson (2007) skriver att det är en grov förenkling att påstå att det svenska samhället på ett enhetligt sätt ställer sig bakom det han kallar för en *svensk jämställdhetsideologi*, det är snarare en idealiserad nationell självbild som inte överensstämmer med den sociala verkligheten. I själva verket är konstruktionen av

familjen och föräldraskapet fylld av komplexitet och motstridigheter. Trots detta menar Johansson att jämställdhetsideologin har blivit så dominerande att de flesta av oss tvingas förhålla oss till tanken om att det är positivt att vara jämställda.

I boken *Experthysteri* utgår Johansson (2007) från en analys av de senaste 35 årens uppfostringslitteratur, sociologisk familjeforskning samt en mer generell diskussion i samhällsdebatten om den moderna familjen. Väldigt grovt sagt kan diskussionen, sedan 1970-talet fram till 2000-talet, kring kön/genus sägas ha varit en konfliktfylld arena där biologiska och psykologiska synsätt som utgår från medfödda *könsskillnader* har konkurrerat med sociologiska teorier om inlärd *könsroller*. På 2000-talet menar Johansson att tanken om två skilda köns kategorier har luckrats upp och att det inte i lika stor utsträckning talas om könsroller eller exempelvis det *kvinnliga* i mannen. En uppdaterad konstruktivistisk diskurs kan sägas ha förändrat vårt vardagsmedvetande och skapat möjligheter att se köns kategorier som mindre fasta och bestämda, samt att frigöra beteenden och egenskaper från en fast könsbestämning. Dock står inte denna tendens oemotsagd och Johansson menar att vi på 2000-talet lever med flertalet skilda parallellt existerande expertdiskurser.

Vi lever i en tid där barnen tycks utgöra centrum för familjelivet och stort fokus läggs på hur vi som föräldrar fostrar våra barn. Via experternas råd i tidningar, handböcker och på tv lär vi oss vardagspedagogiska strategier för att på bästa sätt fostra våra barn. Det kan tyckas vara så idag att det inte längre räcker att vara bra föräldrar, vi måste bli perfekta. I vår samtid finns en övertygelse om att hur vi som vuxna agerar i förhållande till våra barn har stor påverkan på dem. Detta pekar mot att biologiska teorier idag får stå tillbaka för teorier som betonar social konstruktion och socialisationsprocesser. Det gäller inte minst inom det samhällsvetenskapliga fältets genusforskning. Ändå innehåller den utbredda rådgivningslitteraturen och andra mediala framställningar, enligt Johansson (2007), väldigt mycket psykologiska och biologiska förklaringar. Bäck-Wiklund och Bergsten (1997) skriver att vi i vårt vardagstänkande om oss själva som män, kvinnor, partners och föräldrar använder oss av traditionella föreställningar blandat med sociologiska och psykologiska teorier. I ett samhälle där ny kunskap flödar blir även vardagen vetenskapliggjord och vårt tänkande bygger på en blandning av vardagskunskaper och expertkunskaper.

Johansson (2007) ger en beskrivning av den moderna (nutida) familjen som demokratisk, och menar att denna familjeform existerar parallellt med familjer där andra mer traditionella ideal råder. Johansson använder uttrycket *den liberala moderna familjen* för att beskriva en familjeform där alla medlemmarna är delaktiga och aktiva i skapandet av den sociala konstruktionen familjen. Den liberala moderna familjen är individualiserad och jämställd och barnen i den moderna familjen ses som aktiva och kompetenta. Individualiseringen av familjen innebär att familjemedlemmarna synliggörs just som individer, de ska få uppskattning och betraktas utifrån sina unika förutsättningar och egenskaper. Själva individualiseringen, menar Johansson, förutsätter att man inom familjen arbetar för ett överskridande av traditionella uppdelningar, exempelvis handlar det om uppdelningen i manligt och kvinnligt. Johansson (2009) skriver att vi i det postindustriella samhället har fått en ny syn på föräldraskap som i första hand innebär ”en betydande destabilisering av moderskap och faderskap och av de roller som definierar vem man är och vad man gör i familjen” (s.54). Det finns således enligt Johansson en tendens till att vi rör oss mot ett mer könsneutralt förhållningssätt till familjen⁴.

---

⁴Denna tendens har dock tydliga kopplingar till klassmässiga och sociala aspekter, se avsnittet Diskussion.

Sammanfattningsvis visar forskning och statistik rörande svenskt föräldraskap och familjeliv att statens försök att bedriva en politik för jämställdhet, i form av den ”svenska jämställdhetsmodellen”, och genusforskningen har påverkat våra uppfattningar och ideal rörande föräldraskap och familjeliv. Men forskningen visar även att få familjer i praktiken tycks organisera sina liv efter denna diskurs och leva upp till idealbilden av *den liberala moderna familjen*. Vi lever i en kultur där vi tvingas förhålla oss till mångtydigheter i form av traditionella köns- och familjeideal som existerar parallellt med jämställdhetsideal och ett fokus på individuell frihet och självbestämmande i enlighet med en liberal diskurs. Den diskursordning kring jämställdhet, familjeliv och föräldraskap i en svensk kontext som jag här har beskrivit blir med nödvändighet motsägelsefull och komplex även om jag önskar att jag kunde presentera en klar, avgränsad bild.

3.2.3 Forskning om barns utveckling, uppväxtmiljöer och identitets-/subjektsskapande

Syftet med följande avsnitt är att ge en bild av barns utveckling, uppväxtmiljöer och identitets-/subjektsskapande ur ett könsperspektiv. Det finns väldigt mycket forskning inom dessa fält och jag har av utrymmesskäl enbart möjlighet att ge en översiktlig beskrivning av ett urval av de studier jag har tittat på. Det urval jag har gjort motiveras av de teman jag har ansett som betydelsefulla i analysen samt mitt teoretiska perspektiv.

Pomerleau, Bolduc, Malcuit och Cossette (1990) har studerat och jämfört den fysiska uppväxtmiljön för 120 kanadensiska barn under deras två första levnadsår, för att försöka få syn på hur könsskillnader uppstår i spädbarnsåldern. De fann att flickor och pojkar växer upp i klart skilda miljöer inredningsmässigt vad gäller färger och möblemang. De fann även tydliga skillnader när det gällde barnens leksaker. Pojkarnas leksaker bestod framför allt av sportutrustning, fordon och verktyg. I flickrummen fann forskarna fler dockor och fiktiva karaktärer. Troligtvis påverkar detta barnens senare aktivitetsval och utvecklingen av deras individuella förmågor menar Pomerleau et al. (1990).

Barn ägnar mycket av sin tid åt lek med leksaker och dessa aktiviteter bidrar i hög utsträckning till barnens identitetsutveckling, därför är det intressant att titta på vad forskningen säger om leksaker och barns interaktion med dessa (Owen Blakemore & Centers, 2005). Enligt Owen Blakemore och Centers stimulerar leksaker utvecklingen av barns kognitiva färdigheter, utvecklar förmågan till rollek och tränar förmågan till socialt samspel med andra barn. Författarna menar att leksaker i hög utsträckning är könade på så sätt att flickor och pojkar har olika leksaker och det är därför viktigt att vi får förståelse för på vilket sätt leksaker inverkar på barnens utveckling. Owen Blakemore och Centers har studerat vilka slags leksaker som vuxna anser vara lämpliga för flickor respektive pojkar i nutid och jämfört detta med studier från tidigare decennier. Studien visar att det har skett vissa förändringar över tid, till exempel skattades leksaker som stora fordon och lego, som förr ansågs vara pojkleksaker, oftare som neutrala. Framförallt visade dock studien att de traditionella mönstren av könsstereotyp tänkande bestod. De vuxna ansåg att dockor och saker som kan kopplas till hushållsaktiviteter samt leksaker kopplade till utseende var lämpliga för flickor. Leksaker som associerades med aggressivitet och våld, som vapen, fordon och actionfigurer ansågs vara pojkleksaker. Författarna skriver även att det fanns många leksaker som klassades som neutrala och som ansågs vara lämpliga för bägge könen. Vad barnens lekar faktiskt leder till är utforskat menar Owen Blakemore och Centers som skriver att förvånansvärt lite forskning har ägnats åt leksakers inverkan på barns beteende och utveckling av kognitiva och sociala förmågor. Vi kan alltså inte påstå att det finns ett klart samband mellan exempelvis lek med dockor och en omvårdande förmåga senare i livet. Trots detta drar författarna slutsatsen

att flickor troligtvis lär sig att deras värde ligger i att vara attraktiva samt att det är viktigt med omvårdande förmågor. De menar även att pojkar troligtvis lär sig att tävling, risktagande, aggressivitet och våld är förenat med nöje (Owen Blakemore & Centers 2005).

Nelson och Nilsson (2002) har studerat svenska barn och leksaker. Forskarna ser på leksaker som informationsbärare som bär med sig ett budskap om den värld som via vuxna görs tillgänglig för barnen via leksakerna. Nelson och Nilsson menar att leksaker återspeglar fenomen i samhället och exempelvis har de bland leksaker som föreställer människor, t.ex. barn och vuxna, kommit fram till att den procentuella fördelningen bland leksakerna överensstämde med den procentuella fördelning som dessa grupper har i verkligheten. Forskarna har även funnit mönster som återspeglar den traditionella uppdelningen mellan kvinnor och män i samhället som tillhörande den privata respektive offentliga sfären. Pojkarna hade fler leksaker som representerade olika yrken och det offentliga, medan flickorna hade fler leksaker som representerade den privata, inre verksamhetsfären. Nelson och Nilsson bildade, utifrån uppfattningen av Sverige som ett relativt jämställt land, en hypotes om att svenska barns leksaker skulle vara mindre könsstereotypa än i andra länder. Hypotesen kunde inte bekräftas, snarare var tendensen istället den omvända, och i en internationell jämförelse var de svenska barnens leksaker på flera sätt mer stereotypa (Nelson & Nilsson 2002). Enligt Nelson och Svensson (2005) har vuxna en tendens att tillskriva nyfödda barn egenskaper och intressen baserat på barnens kön. Därför är många barns leksaksinnehav, som ett led av detta tänkande, könsstereotyp redan innan de har utvecklat egna preferenser. Nelson och Svensson hävdar att vuxna borde ägna större uppmärksamhet åt att bilderna av det kvinnliga och manliga i produkter för barn ofta är mer uttalade och polariserade än själva den verklighet som leksakerna representerar. Författarna skriver att de inte vill moralisera över barnens stereotypa lekar. De vill istället uppmuntra oss att förse våra barn med miljöer och produkter som skapar möjligheter även för det motsatta så att barnen kan utvidga sin lekrepertoar och utforska de områden som av tradition är förknippade med det andra könet.

Att kläder fungerar som viktiga symboliska markörer i den sociala interaktionen visar forskning av bland annat Shakin, Shakin och Sternglanz (1985); Cahill (1989) och Albers (1998). En studie av främlingars förmåga att avgöra spädbarns kön utifrån klädseln visade att främlingarna gissade rätt på alla barn som var könsstereotypt klädda och att de inte kunde avgöra könet på de neutralt klädda barnen (Shakin, Shakin & Sternglanz, 1985). Ett enkelt och vanligt sätt att visa vilken könskategori ett barn tillhör är således att använda sig av kläder som symboliska markörer. Föräldrarna till barnen sade sig ha en icke-medveten inställning till klädvalet trots att 90 % av barnen var stereotypt klädda och de uppgav även att de inte bekymrade sig över att någon skulle ta fel på könet om barnet var klätt annorlunda. Albers (1998) studie om hur könsstereotypa kläder inverkar på barns sociala bedömningar av kamrater visar att barnen föredrog att leka med kamrater som var klädda antingen könsneutralt eller i könstypiska kläder samt att barnen kopplade samman kläderna med könsstereotypa lekbeteenden. En flicka klädd i volangklänning förväntades föredra att leka med en docka och med köksredskap. Om samma flicka bar neutrala kläder förmodades hon ha mindre könsstereotypa lektintressen. Albers resonerar kring att barnets klädsel påverkar omgivningens förväntningar på dem och styr huruvida omgivningen ger dem positiv eller negativ förstärkning. Detta menar Albers får återverkningar på barnets sätt att agera och implikationen av denna studie är således att barnens könsidentitet, lekbeteenden och kamratrelationer tydligt påverkas av vilka kläder de bär. Cahill (1989) menar att små barn könsocialiseras genom att de observerar och experimenterar med hår, kläder och utsmyckning av kroppen samt leker rollerkar. Barnen formas även genom omgivningens påtryckningar att få barnen att anpassa sig efter rådande normer gällande det egna könet.

Ovanstående forskning visar att föräldrar tenderar att uppmuntra och befästa traditionella skillnader mellan flickor och pojkar medvetet eller omedvetet genom att forma deras uppväxtmiljöer och lekerfarenheter könsstereotyp (Shakin, Shakin & Sternglanz, 1985; Cahill, 1989; Pomerleau et al., 1990; Nelson & Nilsson, 2002; Nelson & Svensson, 2005; Owen Blakemore & Centers, 2005). Kane (2006) hävdar dock att många föräldrar välkomnar icke-konforma beteenden, i synnerhet mödrar. Framförallt var föräldrarna i Kanes studie positivt inställda till att deras döttrar bröt mot stereotypa mönster men när det gällde deras inställning till icke-konforma beteenden hos söner var attityden mer komplex. Många av föräldrarna accepterade och uppmuntrade i viss mån icke-stereotypa beteenden för pojkarna, exempelvis gällde detta omvårdande och empatiska uttryck, samtidigt som de ansträngde sig för att balansera detta mot starkt normativa hegemoniska ideal för maskulinitet. Dessa ideal kan sägas bestå av att pojkar förväntas vara aktiva, besitta en begränsad emotionalitet samt vara avvisande av feminina markörer. Studien pekar på att feminint kodade aktiviteter och uttryck tenderar att nedvärderas. Mest motiverade att upprätthålla den hegemoniska maskuliniteten var de heterosexuella papporna vilket enligt Kane kan förstås som ett bekräftande av den egna identitetens riktighet. Men även de heterosexuella mammorna och de homosexuella föräldrarna i studien uttryckte att de i viss mån uppmuntrade könsstereotypa beteenden hos sina söner. Detta förklaras av Kane som att föräldrarna motiveras av en rädsla för hur deras söner ska behandlas om de inte lever upp till maskulinitetsidealen.

Även Martin (1990) menar att normöverskridande beteenden uppfattas som mer negativt när det gäller pojkar än när det gäller flickor samt att kvinnor tenderar att vara mer accepterande än män. Martins studie visar att det fanns förväntningar om att pojkar som uppträdde feminint, såkallade *sissies*, skulle komma att klara sig sämre i framtiden än såkallade *tomboys*, det vi skulle kalla *pojkflickor*. Det ansågs även som troligt att pojkarna kallade *sissies* skulle fortsätta med sitt könsöverskridande beteende och bli homosexuella. När det gällde flickor som uppvisade maskulint beteende fanns inte denna *oro* för framtiden. I likhet med resultaten i Martins studie blir frågor om homosexualitet aktuella när det rör sig om pojkars könsöverskridanden i studien av Kane (2006). Dessa resultat visar på en intressant koppling mellan hur vi ser på barns identitets-/subjektsskapande och sexualitet. Här uppstår även en maktaspekt kallad sexualordningen som utgör en diskurs där heterosexualitet är överordnat homosexualitet, inom diskursen ses heterosexualitet som det önskvärda och homosexualitet ses som avvikande och icke önskvärt (Martin, 1990).

Davies (2003) skriver att idén om att det finns två kön, enbart två, och att de står i motsatsförhållande till varandra är djupt rotad i det västerländska tänkandet. Att ha förmågan att bestämma sitt "rätta" kön i förhållande till andra utgör en viktig del av att bli accepterad som en duglig medborgare av det omgivande samhället av idag. Hela vår tillvaro bygger på denna kunskap om att varenda människa är antingen man eller kvinna och den mening vi lägger i att tillhöra det ena eller det andra könet vilar ofta på antaganden om bipolära fysiologiska skillnader. I sitt umgänge med omvärlden lär sig barn diskursiva praktiker för att bygga upp sin identitet och de inser ofta tidigt att de måste kunna urskiljas som det ena eller det andra för att skapa sig en fördelaktig position i det sociala livet. Samtidigt kan man säga att det för varje barn finns ett urval olika sätt att vara, de har möjligheter att positionera sig på olika sätt. Tillgången på positioner för barnet varierar beroende på vem hon eller han är tillsammans med för tillfället, den sociala kontexten och den diskurs barnet är placerad i.

Davies (2003) har forskat om barn i olika förskolemiljöer i Australien. Hon har läst feministiska sagor för barnen och efteråt har hon försökt att förstå hur barnen uppfattar sagorna genom att samtala med dem om sagorna och leka fram berättelser med hjälp av

figurer. Davies har även studerat barnens lekar och samtal genom deltagande observation. Sagoberättelser innehåller oftast väldigt traditionella strukturer och i sagornas värld förmedlas vikten av att vara riktigt könsbestämd för emotionell och social överlevnad. Enligt Davies är strukturerna i de traditionella berättelserna starka och hennes forskning visar att det inte är så enkelt som att byta ut en manlig hjälte till en kvinnlig för att lyckas nå fram till barnen med ett feministiskt budskap. Barnen i hennes studier hade väl utvecklade strategier för att bevara idén om en tudelning av könen. Exempelvis valde de att inte alls bry sig om de avvikelser som de mötte i de feministiska sagorna eller så valde de att omforma avvikelserna så att de passade in i en förståelse som följer det bipolära könsmönstret. Davies upplever parallellerna mellan traditionella berättelseformer och barnens lekar som uppseendeväckande stora. Hon menar att lek och fantasi fungerar som starka förmedlare av verkligheten och att barnen genom vår berättelsekultur lär sig en social ordning fylld av både möjligheter och begränsningar som de leker och fantiserar kring. Det finns möjligheter för individer att i viss mån avvika från normer kring det kön de tillhör men det leder till vad Davies kallar *kategoriuppehållande arbete*. Barn som överskrider normer för könsbestämt beteende riskerar att falla i onåd genom att de inte längre uppfattas som korrekt könsbestämda och de kan straffas genom att bli ignorerade, retade eller utsedda till offer i leken. Kategoriuppehållande arbete kan exempelvis vara att retas eller att kommentera någons beteende och det används enligt Davies av människor för att klargöra sin egen kompetens och position samt för att försvara könskategorierna som meningsfull. Genom att vi definierar avvikare kan vi på ett sätt att stötta upp gränserna för en kategori.

Davies (2003) skriver att kunskapen om en dominerande manlig makt och kvinnors underordnade positioner finns i centrum av berättelsestrukturen i barns böcker och lekar. Denna kunskap om över- och underordning påverkar varje barns identitetsskapande fysiskt och psykiskt och de kommer att se på sig själva och känna sina kroppar i relation till idealet om hegemonisk manlighet. Hur vi klär oss är en viktig symbolisk del i att förstå sig själv som man eller kvinna och bidrar till uppfattningar om vad vi har möjlighet att göra med våra kroppar rent fysiskt. Davies forskning visar att barnen tydligt kopplade kläders symboliska uttryck till vad som kan anses vara manligt och kvinnligt beteende exempelvis genom att de använde sig av strategin att klä sig i det motsatta könets kläder för att kunna bete sig på ett visst sätt. Ett exempel på detta är en flicka som har blivit fråntagen sin docka och som har gjort ett misslyckat försök att få tillbaka den. Flickan tar därefter resolut på sig en mansväst och gör ett nytt försök, denna gång lyckas hon ta tillbaka dockan. Direkt efter tar flickan av sig västen och fortsätter med leken i hemvrån. Davies forskning visar att manlig makt är detsamma som dominans i den offentliga sfären, i synnerhet över flickorna men även över mindre pojkar. Denna makt lever pojkarna i huvudsak ut genom att användningen av våldssymboler som eld och vapen. Förskolornas hemvrån ser Davies som ett område som ger flickorna tillgång till makt. I hemvrån finner de säkerhet och det är flickorna som har kontrollen över leken, pojkar som kommer in i denna sfär får finna sig i att bli styrda av flickorna eller ignorerade.

Enligt Mc Guffey och Rich (1999) är det främst pojkar med hög status som reglerar både pojkars och flickors beteenden. Exempelvis kan de göra detta genom att sanktionera alla gränsöverskridanden av traditionella könsnormer med att ge öknamn, exkludera någon från gruppen eller genom fysisk aggressivitet. Författarna menar att det är ett fåtal pojkar som styr samt att de gör det med hjälp av majoriteten av pojkarna. Att de underordnade pojkarna låter sig styras förklaras med att de i denna hierarki garanteras en social status som åtminstone ger dem makt över flickorna (Mc Guffey & Rich, 1999).

Sammanfattningsvis blir min uppfattning av denna forskningsgenomgång att alla studierna visar på att den fysiska, sociala och kulturella uppväxtmiljön, barnens lek och relationer till andra barn och vuxna inverkar på barnens identitets-/subjektsskapande och utvecklandet av förmågor. Barns uppväxtmiljöer tenderar att domineras av tydliga köns kategorier som ofta är fyllda med traditionella värden av maskulinitet och femininitet. Forskningen visar även att det förekommer kategoriuppehållande arbete genom ett omfattande sanktionerande av könsöverskridande beteenden både bland barn och vuxna. Det är även tydligt att aktiviteter och uttryck som förknippas med maskulinitet har högre status än de som kan anses vara feminint kodade samt att det finns kopplingar mellan synen på könskodat beteende och förväntad sexualitet när det gäller pojkar men inte flickor. Resultaten av Davies (2003) forskning kan uppfattas som att det är väldigt svårt att förändra och förskjuta innehållet i könskategorierna. Trots detta framhåller hon att vi som individer har möjligheter att positionera oss på olika sätt genom diskursiva praktiker. Hur stora dessa möjligheter är kan sägas vara beroende av den diskurs vi befinner oss inom för tillfället.

Eidevald (2009) visar i sin avhandling hur diskurser om kön är djupt rotade i förskollärares bemötanden av barn samt att det finns en stor omedvetenhet hos dem själva om att de bedömer och bemöter barnen utifrån antaganden om att flickor och pojkar som grupper är olika. Samtidigt visar Eidevalds analys att barn och vuxna i förskolans verksamhet ständigt genomsyras av motsägande diskurser och att olika positioner är tillgängliga för både flickor och pojkar vilket öppnar upp för möjligheter till förändring. I förskolans verksamhet konstitueras ständigt kategorierna "flicka" och "pojke" samtidigt som de även utmanas av barnens positioneringar. Genom att synliggöra olika diskursiva antaganden som ligger till grund för förskollärarnas praktiker hoppas Eidevald kunna "öppna upp för en förskjutning av innehållet i diskurser", detta för att det ska skapas möjligheter för både barn och vuxna att göra motstånd och "[...] aktivt välja positioner där både det som definieras som kvinnligt och manligt kan finnas tillgängligt samtidigt för alla" (s.183). Eidevald diskuterar i sin avhandling tidigare forskning om genus och menar att den många gånger kan leda till att förstärka en stereotyp bild av kön. Saar, Nordberg och Hellman (2008) skriver att pedagogisk genusforskning vanligtvis har haft sin utgångspunkt i en tvåkönsmodell och att denna typ av forskning har sökt efter skillnader och likheter mellan det som har betraktats som två motsatta och homogena grupper. Detta synsätt problematiseras av författarna som menar att det riskerar att inte tillräckligt uppmärksamma de hierarkier och variationer som skapas inom kategorierna flickor och pojkar. En avslutande reflektion från min sida är att forskningen jag har tittat på i huvudsak har haft fokus på skillnader mellan könen samt att den tenderar att studera alla barn utifrån just könskategorierna.

4. Teoretisk referensram och metod

Mitt teoretiska perspektiv i denna uppsats utgörs av feministisk poststrukturalism och metoden är inspirerad av det integrerade perspektiv på diskursanalys som beskrivs i Winther Jørgensen och Phillips (2000). Winther Jørgensen och Phillips beskriver diskursanalys som ”en rad tvärvetenskapliga och multidisciplinära ansatser som man kan använda på många olika sociala områden i många typer av undersökningar” (s.7). Författarna utgår från tre perspektiv på det diskursanalytiska fältet: Ernesto Laclaus och Chantal Mouffes diskursteori, kritisk diskursanalys samt diskurspsykologi, och presenterar en ram för konkret diskursanalys som de kallar för ett integrerat perspektiv. Med detta menar de att de har försökt kombinera de tre angreppssätten så att deras starka sidor används och de svaga undviks. Författarna uppmuntrar andra forskare till att själva skapa sitt egna ”paket” (diskursanalytiska angreppssätt) men poängterar vikten av att studiens ontologiska och epistemologiska premisser, teorier och metoder utgör en sammanhängande helhet och inte strider mot varandra (Winther Jørgensen & Phillips, 2000). Jag har i min studie försökt skapa en sammansatt och sammanhängande teoretisk och metodologisk ram och kommer i följande avsnitt att ge en beskrivning av mitt ”paket”. Inledningsvis beskrivs de grundläggande teoretiska antaganden som jag har utgått ifrån i arbetet med denna uppsats. Därefter beskrivs de metodologiska överväganden jag har gjort under genomförandet och avslutningsvis behandlas analysprocessen.

4.1 Feministisk poststrukturalism

Mitt teoretiska perspektiv i denna studie utgörs av feministisk poststrukturalism och i följande avsnitt kommer jag att redogöra för de grundläggande antaganden som denna, teoretiska diskurs, utgår från. Poststrukturalister menar att vi inte kan förstå någonting utanför de språk vi har att förstå världen med och man uttrycker att ”allt är språk”. Det finns en fysisk verklighet men vårt tillträde till den går via språket. Genom språket skapar vi representationer och betydelser av världen och dessa representationer bidrar också till att skapa, reproducera eller förändra verkligheten för oss. Med andra ord får det vi kallar verkligheten betydelse genom diskurs och språket speglar inte en redan existerande verklighet (Winther Jørgensen & Phillips, 2000). Inom poststrukturalismen avses med diskursbegreppet främst innebörden och betydelsen i det som sägs eller skrivs. Fokus ligger på vad människor menar och hur det påverkar deras handlande. ”Diskursen formeras av de dominerande innebörderna i de mänskliga uttrycksformerna/språken, av hur vi förstår olika fenomen i omvärlden” (Lenz Taguchi, 2004, s.61). Diskurser kan sägas både möjliggöra och begränsa hur vi tänker och handlar (Eidevald, 2009).

Till diskurserna hör också diskursiva praktiker som kan förstås som normerande handlingsmönster för hur vi gör saker, exempelvis går, gestikulerar när vi talar eller hur vi inreder olika miljöer. Diskurser är skiftande och föränderliga och i vissa specifika kontexter dominerar vissa diskurser över andra. Diskurser kan således ses som innebördsgivande och intimt sammankopplade med aspekter av makt. Makt i ett poststrukturellt perspektiv är inte enbart något som trycks på oss utifrån eller uppifrån, utan ses i stället som producerat som en kollektiv mentalitet genom det handlande subjektet. Med detta menas att makt produceras i en komplex process mellan varje enskild individ och ett kollektiv av subjekt. Makten verkar alltså via de innebörder vi lägger i kollektivt konstruerade diskurser och de diskursiva praktiker vi ägnar oss åt. Ett exempel på en dominerande diskurs som existerar över hela världen, men som tar sig olika former och uttryck i olika sociala och kulturella sammanhang, är den patriarkala diskursen. Denna diskurs kan sägas innebära mentala föreställningar om, och praktiska uttryck för, manlig överordning och kvinnlig underordning (Lenz Taguchi, 2004).

Gemensamt för alla med en poststrukturalistisk hållning är tanken om att det inte existerar något subjekt före språket. Man menar att själva idén om vad vi är och hur vi förstår oss själva uppstår i kommunikation med andra och att det är genom språket vi konstrueras som subjekt (Weedon, 1997). Kroppen eller materien finns oavsett hur vi förstår den, men vår förståelse avgör hur vi tänker om kroppen språkligt och hur den materialiseras. Lenz Taguchi (2004) skriver att kropp, natur och biologi är lika mycket diskursiva konstruktioner som genus och kön. Feministiska poststrukturalister menar därför att det är omöjligt att dra en gräns mellan ett socialt konstruerat genus och ett biologiskt kön då det biologiska och socialt konstruerade könet formas i ett komplext samspel.

Inom feministisk poststrukturalistisk teoribildning ses subjektet som icke-enhetligt och i ständig tillblivelse, det skapas i en ständigt pågående process. ”Vi ’blir till’ i varje situation, snarare än att vi har en fast identitet som beskriver hur vi ’egentligen är’ ” (Eidevald, 2009, s.59). Individens jag eller subjekt är således en social konstruktion som skapas och omskapas genom deltagande i en mångfald av diskursiva praktiker. Subjektet har vad man kallar *agentskap/agency* och i den ständigt pågående processen av omkonstituerande innebär agentskapet ”ett aktivt och reflekterat förhållande till till konstituerandet av den egna subjektiviteten” (Lenz Taguchi, 2004, s.16). Agentskapet kan aldrig frigöra subjektet från diskursernas regleringar men det ger oss möjligheter att gå i motstånd mot dem i och med att vi kan identifiera, fästa uppmärksamhet vid och ifrågasätta diskurser. Vi är inte bara bärare av diskurser utan även aktiva användare av dem som resurser, diskurserna konstituerar oss som subjekt samtidigt som vi aktivt konstituerar oss själva genom dem.

Med begreppet *multipla subjektiviteter* kan man sägas utgå från att då diskurser är motstridiga så kommer även subjekt att vara det (Lenz Taguchi, 2004). Som subjekt interPELLERAS vi inte i en enda möjlig subjektsposition, beroende på de olika diskurserna ges vi olika och kanske motstridiga positioner att tala ifrån (Winther Jörgensen & Phillips, 2000). Det är möjligt att utveckla subjektiviteter i enlighet med hur andra väljer att positionera sig men det är även möjligt att göra det i opposition mot dessa positioner (Davies, 2003). Närvaron av olika motstridiga diskurser kan ur detta perspektiv ses som både hindrande och som skapande av handlingsutrymme för förändring. Vi positioneras ständigt av andra och positionerar oss själva utifrån olika kategorier som exempelvis kvinna, man, förälder, barn och pedagog. Dessa kategorier har ett innehåll som på många sätt är givet av dominerande diskurser, men då det ofta parallellt finns flera motstridiga diskurser närvarande ser jag det som att det även finns möjligheter att omförhandla innehållet i kategorierna (Eidevald, 2009).

Genom att individer lär sig om de diskursiva praktikerna i samhället kan de positionera sig på olika sätt. Positionerna och handlingarna kan verka motsägelsefulla men ändå vara meningsfulla i situationen de uppstår i. En positionering talar inte om vem en individ är utan snarare är det ett av alla sätt som en person har möjlighet att positionera sig på. I det feministiskt poststrukturella perspektivet blir teorier om socialisation problematiska då de inte har utrymme för barnet som en aktivt handlande person. Socialisationsteorier bygger på att barn lär sig en könsroll i kulturen och påverkas att upprätthålla den av faktorer i omgivningen. Barnet får en passiv roll och man erkänner inte barnets deltagande i konstruktionen och upprätthållandet av den sociala världen (Davies, 2003).

Winther Jörgensen och Phillips (2000) skriver att människor är både diskursiva subjekt och agenter i reproduktionen och transformationen av diskurser. På så vis deltar vi både i social reproduktion och i förändring av det sociala. Genom att utgå från denna förståelse av individer som multipla subjekt och studera de diskurser som genomkorsar oss och som

åstadkommer både möjligheter och hinder hoppas jag på att kunna utveckla en förståelse för vad som möjliggör förändringar av dominerande könsdiskurser.

Inom den feministiskt poststrukturella diskursen ifrågasätts kategorierna manligt och kvinnligt och genom att synliggöra hur dessa bipolära kategorier är konstituerade menar man att det blir möjligt att lösa upp dem och att överskrida kategoriernas gränser (Lenz Taguchi, 2004). Inom denna diskurs utgör idén om två olika kön alltså inte en absolut självklarhet som i sin tur måste utgöra grunden hur vi organiserar oss socialt. Snarare ses det som en diskursiv förståelse som lika gärna kunde vara annorlunda. Diskurser är således föränderliga samtidigt som de reproduceras genom människors sociala handlingar.

Butler (2006), som kan ses som en förgrundsfigur inom den feministisk poststrukturella subjektivitetsteorin, menar att genus/kön är ett slags ständigt pågående process av ”görande” och en grundläggande tanke i hennes teori är att genusidentiteter installeras *performativt* genom upprepade akter av tal och handlingar. ”Det finns ingen genusidentitet bakom uttrycken för genus; denna identitet är performativt skapad genom just de ’uttryck’ som sägs vara dess effekter” (Butler, 2007, s.78). Genom ett synsätt som detta ifrågasätts att maskulina och feminina uttryck skulle vara de ”naturliga” resultaten av biologisk determinism eller individens fria val. Performativa handlingar måste upprepas och bekräftas för att få en innebörd (Butler, 2006). Detta kan vara en del av en förklaring till varför det inte tycks räcka med att vi själva vet om vårt eget kön eller våra barns kön, det måste oupphörligen visas upp och framföras genom kroppsliga gester, stilar och rörelser i sociala sammanhang. Handlingarna skapar känslan av att vi har en bestämd subjektivitet/ identitet (Butler, 2007).

Hur manlighet och kvinnlighet produceras i vår kultur är enligt Butler intimt kopplat till *den heterosexuella matrisen* som är en diskurs som innebär att kroppar blir begripliga genom två stabila och tydligt identifierbara kön som organiseras genom motsatser genom en tvingande heterosexualitet. Genus kan, genom Butlers teoretiska synsätt, därför inte förstås som frikopplat från sexualitet, könskategorierna kvinnligt/feminint samt manligt/maskulint och heterosexualiteten är obligatoriska för att vi ska passera som godkända i det sociala (Rosenberg, 2002). Butler ser genus som en överlevnadsstrategi inom ett tvingande system och det är också förenat med tydliga straffsanktioner om genusuppträdandet misslyckas. ”Disktinkta genus hör till det som ’gör människor’ av individerna i den moderna kulturen; faktum är att vi regelmässigt straffar dem som inte lyckas manifesteras sitt genus på det rätta sättet” (Butler, 2007, s.218).

Begreppet genus har sitt ursprung i 70-talets anglosaxiska kvinnoforskning och det kom att användas för att göra en distinktion mellan ett biologiskt könsbegrepp ”sex” och ett socialt könsbegrepp ”gender”. Här i Sverige översattes dessa begrepp till kön och genus. I slutet av 80-talet började man inom kvinnoforskningen i Sverige alltmer använda begreppet genus istället för könsroll för att markera ett avståndstagande från ett biologisk tänkande kring kön och sociala roller (Blomqvist, 2005). Enlig Hirdman (2001) medför begreppet könsroll att vi ständig förirrar oss in i felaktiga frågeställningar, ordet genus däremot kan fungera som ett verktyg för att frångå detta. Kulick (2004) skriver att själva sammansättningen av ordet könsroll gör att vi kan uppfatta det som att dessa roller följer naturligt av vilket kön man tillhör. Genusbegreppet är mycket vanligt förekommande i samhälleligt tal, det finns genuspedagoger, och genuspedagogik. En allmänt vedertagen definition av genusbegreppet finns dock inte, och har aldrig egentligen funnits. Förståelsen av genusbegreppet har utvecklats och förändrats sedan det började användas och det är en förändringsprocess som fortfarande pågår. Feminister och genusforskare har på senare år återigen börjat använda sig av begreppet

kön men på ett nytt sätt än tidigare. Ett synsätt där man fokuserar på hur människors könsidentitet, könsskillnader och relationer mellan män och kvinnor konstrueras genom sociala praktiker har vuxit sig starkt bland forskarna och de processer genom vilka vi ”gör” våra kön intresserar många (Blomqvist, 2005). Uppdelningen av begreppen kön och genus ifrågasätts av forskare, bland annat Eriksson (2005), som menar att den står för ett förenklat synsätt som till viss del hämmat den könsteoretiska utvecklingen. Eriksson menar dock samtidigt att genusbegreppet, och indirekt också ”kön-genus” modellen, har haft en stor betydelse för utvecklingen av det könsteoretiska forskningsfältet. Som jag har beskrivit ovan ser feministiska poststrukturalister på det kroppsliga könet som lika kulturellt konstruerat som genus och menar att det är omöjligt att göra en gränsdragning mellan ett socialt konstruerat genus och ett biologiskt kön. För att undvika att hamna i en position där begreppen ses som dikotoma använder de sig av begreppet kön för att beteckna ett mer diffust och komplext ”både och” (Lenz Taguchi, 2004). Det är också denna dubbla betydelse jag lägger i begreppet kön och när det är ”min röst” som framträder i uppsatsen använder jag ordet kön.

4.2 Genomförandeprocessen

I följande avsnitt beskriver jag vilka överväganden jag har gjort kring urval, intervjudesign, intervjuernas genomförande samt etik. I detta avsnitt ges även viss information om intervjupersonerna och kritiska aspekter av min metod diskuteras.

Att avgöra vem som var en lämplig person att intervjua i syftet att få kunskap om barnuppfostran utifrån ideal om jämställdhet var inte helt enkelt. Jag bestämde mig för att skriva ned en definition av vad jag var ute efter att undersöka och tänkte att i slutändan måste det handla om att personen jag intervjuar känner igen sig i definitionen jag gör i den förfrågan jag skickar ut⁵ och att hon eller han själv uppfattar sig som en förälder som medvetet jobbat med aspekter av jämställdhet i sin barnuppfostran. Att ge en människa möjligheten att utan påtryckning fundera över sitt beslut att medverka eller inte i en studie är viktigt (Bell, 2006) om jag direkt tar personlig kontakt med en person kan denne uppleva det som svårt att avböja medverkan. Därför valde jag att söka kontakt med intervjupersonerna via en förfrågan som jag skickade till nätverk, diskussionsforum för föräldrar och e-postlistor på Internet, där jag bad de som var intresserade av att medverka att kontakta mig. Jag fick stor respons på min förfrågan på internet och utifrån dessa svar gjorde jag ett urval på sex personer. Resterande tre av de intervjuade kom jag i kontakt med på så sätt att människor i min omgivning, som jag pratade med om min tänkta studie, tipsade om personer de kände som kunde tänkas känna igen sig i definitionen.

Jag har eftersträvat att få variation i mitt urval och har tagit särskild hänsyn till vissa aspekter som jag anser vara av betydelse. Ett feministiskt perspektiv innebär för mig inte nödvändigtvis att fokus läggs på att studera flickor, kvinnor och det kvinnliga. Det har snarare varit viktigt för mig att belysa både mäns och kvinnors erfarenheter för att försöka förstå hur diskursiva normer kring manligt/ maskulint och kvinnligt/feminint påverkar deras tankesätt och handlingar i relation till fostran. I studien ingår således både män och kvinnor och de är föräldrar till pojkar och flickor. I studien ingår föräldrar till barn i varierande ålder eftersom det är troligt att man tillsammans med sina barn gör olika erfarenheter i olika åldrar. Jag har dock gjort en avgränsning som innebär att ingen har barn äldre än 18 år, detta på grund av att jag vill utforska vad jämställd fostran innebär i ett nutida föräldraskap. Av de intervjuade personerna lever alla, förutom en kvinna som har separerat från barnets pappa, i

---

⁵ Se bilaga 2

heterosexuella parrelationer. Bostadsort, kön och ålder på personens barn vägde tungt i avgörandet om vem jag skulle intervju. Jag har intervjuat fem kvinnor och fyra män som bodde på fem olika orter. Totalt sett var dessa personer vid intervjutillfället föräldrar till 19 barn i åldrarna 7 mån- 18 år. Utav dessa barn var 11 flickor och 8 pojkar. Två av föräldrarna (Peter och Krister) väntade tillökning i familjen.

Intervjupersonernas pseudonymer	Yrke/Utbildning	Barnets kön	Barnets ålder
Sofia	chef inom polisen	flicka	3 år
Peter	managementkonsult	flicka	2 år
Annelie	socionom	pojke pojke flicka pojke	8 år 5,5 år 4 år 2 år
Susanne	kontorist	pojke	4,5 år
Tina	dansare/koreograf/producent/ genuspedagog	pojke pojke flicka	8 år 5 år 7 mån
Christian	civilingenjör	flicka pojke	3 år 1 år
Ulrika	doktorand	flicka flicka	5 år 2 år
Krister	lärare/politisk sekreterare	flicka pojke	3,5 år 2 år
Magnus	universitetslärare	flicka flicka flicka	18 år 16 år 8 år

Intervjupersonerna fick möjlighet att bestämma platsen för intervjun för att de skulle känna sig bekväma och intervjuerna har därför ägt rum i skiftande miljöer, det har varit i deras hem, på arbetsplatsen, hemma hos en vän eller på ett café. Under alla intervjuer, som pågick i genomsnitt mellan 1-1,5 timme, har en ljudinspelning gjorts. Jag har betraktat intervjupersonen som en berättare och försökt inta positionen av en god lyssnare. Syftet med intervjun var att få tillgång till föräldrarnas beskrivning av sina erfarenheter av att fostra sitt eller sina barn, därför försökte jag hålla mig så öppen som möjligt för det som intervjupersonen hade att berätta. För att undvika att hamna i en ”som man frågar får man svar” situation, valde jag att inte använda mig av nedskrivna frågor utan jag kan sägas ha gjort en fokuserad intervju (Bell, 2006) där jag utgick från nedanstående tre teman som intervjuguide:

- Berätta om din egen uppväxt.
- Berätta om hur du ser på jämställdhet.
- Berätta om hur du tänker kring fostran av ditt/dina barn.

Under intervjun bad jag intervjupersonerna berätta om sina erfarenheter och upplevelser och jag försökte att följa det spår som de valde att berätta om för att få dem att utveckla sina tankar kring sådant de själva valt att ta upp, detta för att ge intervjupersonen största möjlighet att definiera och avgränsa fenomenet jämställd fostran. Dock är det svårt eller rent av omöjligt att helt undvika att ställa ledande frågor utifrån sin förförståelse och i analysen av intervjuerna har jag därför varit uppmärksam på om det förekommit situationer där jag påverkat intervjupersonens sätt att uttrycka sig. Jag ser i efterhand att det finns begränsningar med att förhålla sig så pass öppet i intervjusituationen som jag har gjort. Bland annat har det inneburit att jag har fått veta olika mycket om personernas utbildningsbakgrund, yrkesliv och hur de definierar sig själva i frågan om klasstillhörighet.

Frågor om etik kan inte besvaras slutgiltigt och jag menar att våra tolkningar av det moraliskt riktiga i våra handlingar ständigt bör ifrågasättas och diskuteras kritiskt. Detta beror på att frågor av etisk karaktär alltid är förbundna med ett normativt ställningstagande. Det mänskliga förnuftet är begränsat och bräckligt skriver Forsman (1997), ändock menar hon att förnuftet är det viktigaste redskap vi har för att hantera frågor av etisk natur. I all forskning är det viktigt att visa sin medvetenhet om etisk problematik. Att mörka och försöka undanhålla information eller att skönmåla och överdriva exempelvis nyttan med sin forskning är inte moraliskt riktigt (Gustafsson, Hermerén & Petersson, 2005). Jag har gjort mitt yttersta för att följa riktlinjerna för den interna forskningsetiken (Gustafsson et al., 2005), detta innebär exempelvis att jag har försökt att inte tolka data selektivt eller förvränga resultaten så att det passar mitt syfte. Jag har varit ordningsam och hanterat mina insamlade data på ett sätt som möjliggör granskning av min forskning. En öppenhet i hela forskningsprocessen ger ökad trovärdighet. Jag har även haft för avsikt att skriva en fyllig uppsats som tydliggör alla steg i forskningsprocessen för att visa på kvalitet och trovärdighet för läsaren.

När det gäller den externa forskningsetiken aktualiseras frågor om hur man skall ta kontakt med de personer man vill ska medverka i studien (se ovan) samt frågor rörande själva intervjusituationen. Jag har försökt ta hänsyn till att en maktobalans kan finnas i mötet mellan forskaren och den intervjuade genom att låta de medverkande välja platsen för intervjun. Ytterligare ett sätt att försöka förhålla sig etiskt i relation till denna maktobalans kunde ha varit att låta intervjupersonerna bli mer delaktiga i studien. Detta kunde jag ha gjort genom att återkoppla till föräldrarna i analysstadiet och därmed låta dem bli en del av tolkningen (Lenz Taguchi, 2004). Detta har dock inte varit realistiskt och genomförbart i denna studie på grund av tidsaspekter och ekonomi. Mitt sätt att ändå försöka involvera de intervjuade föräldrarna har varit att jag har bett dem skriva kommentarer när de läst transkriberingen och att jag i samband med läsningen har bett om ytterligare ett godkännande av att jag använder mig av intervjun. Jag har dock fått väldigt få kommentarer, ett par av föräldrarna har gjort mindre förtydliganden i texten.

I genomförandet av min studie har jag tagit hänsyn till de forskningsetiska principer som antagits av Humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet (Vetenskapsrådet, 2007). De etiska principerna utgörs av informationskravet, nyttjandekravet, samtyckeskravet och konfidentialitetskravet. Dessa principer behandlar ytterligare frågor rörande den externa etiken. Informationskravet innebär att deltagarna i en undersökning skall informeras av forskaren om syftet med studien samt vilken roll de som uppgiftslämnare har. De skall även informeras både skriftligt och muntligt om frivilligheten att delta samt om rätten att avbryta sin medverkan. Deltagarna bör även ges en övergripande beskrivning av studiens upplägg för ges möjlighet att överväga för- och nackdelar med sitt eventuella deltagande (Vetenskapsrådet, 2007). Jag har informerat intervjupersonerna om allt detta ovanstående

både vid den inledande kontakten samt vid själva intervjutillfället och då både muntligt och skriftligt⁶. För att göra detta har jag använt mig av den mall för informationsbrev som finns att tillgå på hemsidan för den forskningsetiska nämnden vid Mälardalens högskola. I informationsbrevet har jag, i enlighet med nyttjandekravet, även informerat om hur forskningsresultaten kommer att publiceras. I detta fall att studien kommer resultera i en uppsats som blir en offentlig handling och deltagarna har även fått vetskap om var de kan få tag i uppsatsen. I enlighet med nyttjandekravet har jag gett intervjupersonerna kännedom om att insamlade uppgifter ej kommer att användas annat än i forskningssyfte samt informerat om hur insamlade uppgifter kommer att hanteras. Samtyckeskravet innebär att deltagarna har rätt att själva bestämma över sin medverkan i en undersökning. De skall lämna sitt samtycke till att delta och jag har använt mig av en blankett där de med sin underskrift ger sitt samtycke⁷ eftersom det står i lagen om etikprövning att samtycke skall dokumenteras (SFS 2003:460). Intervjupersonerna har även informerats om rätten att avbryta sin medverkan i studien.

Jag har skickat en utskrift av intervjun till alla intervjuade och bett dem om ett godkännande av att jag använder mig av den. Deltagarna har även uppmuntrats att göra exempelvis ändringar och tillägg. Alla deltagare har gett sitt godkännande och i de fall de har lämnat synpunkter på materialet har jag försökt ta hänsyn till dessa. De insamlade uppgifterna bör i enlighet med konfidentialitetskravet hanteras med största möjliga försiktighet. Detta innebär i praktiken att inga utomstående ska kunna få tillgång till information som kan röja deltagarnas identitet. Intervjupersonernas identiteter har behandlats konfidentiellt genom att jag skrivit uppsatsen på ett sådant sätt att intervjupersonerna inte kan kännas igen. Ljudinspelningar och intervjuutskrifter skall förvaras oåtkomligt för obehöriga samtidigt som materialet skall vara åtkomligt för andra forskare för att möjliggöra granskning av min forskning (Gustafsson et al., 2005). Detta krav har jag efterföljt och jag har i arbetet med denna studie genomgående strävat efter att förhålla mig reflekterande och arbeta i enlighet med god forskningssed.

4.3 Analysprocessen

För att uppfylla syftet med denna studie som är att bidra med kunskap om innebörden av jämställd fostran för föräldrar som fostrar utifrån jämställdhetsideal samt att identifiera hinder och möjligheter för att utmana och gå bortom dominerande diskurser om kön och för att kunna besvara forskningsfrågorna har jag hanterat analysen av mina data på två sätt. Den inledande analysen syftade till att svara på den första forskningsfrågan: Vad kännetecknar en fostran utifrån ideal om jämställdhet bland föräldrarna i denna studie? I denna analysprocess sökte jag i intervjumaterialet efter teman som kännetecknar de strategier som föräldrarna tillämpar i sin fostran. Den andra analysen/läsningen syftade till att besvara den andra forskningsfrågan: Vilka hinder och möjligheter framträder i föräldrarnas försök att bryta mot traditionella könsnormer i sina fostransstrategier? För att kunna besvara denna fråga har jag använt mig av diskursanalys och det har inneburit en process av pendlande mellan det empiriska materialet i form av intervjutexter och mitt teoretiska perspektiv. Den post-strukturella teorin är i sig en diskurs innehållande en begreppsapparat som har gjort det möjligt för mig att skapa mening ur mina data. Teorin fungerar som mitt perspektiv på hur kön görs och min syn på subjektsskapandet som process. Jag har dock i analysen varit uppmärksam på att detta kanske inte är intervjupersonens förståelsemodell.

---

⁶ Se bilaga 1

⁷ Se bilaga 1

Jag betraktar intervjusituationen som ett tillfälle då intervjupersonerna, i samma stund de berättar om sina erfarenheter och upplevelser samtidigt, konstruerar eller rekonstruerar sin föräldraidentitet. Själva talet under intervjun kan således ses som ett producerande av ett narrativ om vem man vill vara som förälder, en idealbild som inte alltid behöver stämma överens med praktiken. Jag har använt mig av en analysteknik som innebär att man söker efter såkallade *krispunkter* i intervjusituationen som kan visa på konflikter mellan olika diskurser. Detta kan yttra sig genom att intervjupersonen tvekar, upprepar sig eller tar tillbaka påståenden. Jag har således inte enbart analyserat det personen säger utan även det som inte uttrycks i ord. Under intervjuerna hände det vid upprepade tillfällen att intervjupersonerna blev medvetna om att de gav uttryck för åsikter eller tankar som kunde ses som motsägelsefulla. Vid vissa tillfällen påpekade jag detta och bad dem utveckla ett resonemang kring hur de tänkte kring det motstridiga de just uttryckt. Jag förstår dessa narrativ utifrån att vi som subjekt befinner oss i skiftande positioner, där olika diskurser ger oss olika och ofta även motstridiga subjekspositioner att tala utifrån (Winther Jörgensen & Phillips, 2000). Davies skriver att:

Genom att intressera sig för den mångfald av positioner som en person kan lägga sig till med - och den ofta motstridiga naturen hos dessa positioner - och genom att betona det faktum att den sociala världen ständigt omskapas genom de diskursiva praktiker som människor engagerar sig i, är det möjligt att se individer inte som enhetliga varelser på det sätt som humanistisk teori skulle önska, utan som de komplexa, föränderliga, motstridiga, levande varelser som vi alla upplever att vi är- även om vi anstränger oss för att åstadkomma ett enhetligt samlat och relativt statistiskt jag. (Davies, 2003, s.11)

Genom kritisk läsning har jag sökt efter dessa former av motstridigheter i intervjuerna och jag har utifrån dessa försökt förstå hur personens meningsskapande kan kopplas till diskursiv makt. Därigenom hoppas jag kunna identifiera både de möjligheter och hinder som finns för att utmana och gå bortom dominerande diskurser om kön. "It is the transformation and multiplication of discourses (and thus possible subjectivities) in which feminist post-structuralist researchers are engaged. Such transformations alter the possibilities for practice" (Jones, 1993, s.164). Att ha detta kritiska förhållningssätt innebär inte att jag kritiserar de föräldrar jag har mött, det är diskurserna kring jämställd fostran i sig som är analysens främsta objekt och mitt fokus är att undersöka vilka villkor dessa diskurser producerar (Winther Jörgensen & Phillips, 2000).

Under avsnittet bakgrund har jag ringat in en gemensam plattform för olika jämställdhetsrelaterade diskurser om fostran, föräldraskap och kön för att formulera en diskursordning. Begreppet diskursordning betecknar "en grupp diskurser som opererar på samma område - både i konflikt och i samklang med varandra" (Winther Jörgensen & Phillips, 2000, s.65). Genom att utgå från en diskursordning får forskaren möjlighet att i analysen fokusera på spelet mellan diskurserna i en given diskursordning. Detta är givande eftersom det är i just detta spel som de sociala konsekvenserna av diskurserna blir mest synliga. Detta har inneburit att skrivandet av den här uppsatsen har varit en process där jag har rört mig fram och tillbaka mellan analys och formuleringen av diskursordningen. Under analysen av intervjumaterialet har jag med andra ord "upptäckt" vilka andra diskurser som kan vara relevanta för förståelsen av det fenomen som studeras.

Utgångspunkten för en diskursanalys är att det aldrig är möjligt att nå en verklighet bortom diskurserna, man menar det är diskurserna i sig som är intressanta och möjliga att analysera. Jag ser det som att all kunskap utgör enbart *en* representation av världen bland mängder av andra möjliga representationer. I enlighet med mitt teoretiska perspektiv är det inte möjligt att tala om hur någonting *är*, jag vill istället synliggöra min diskursiva förståelse av vad fostran med jämställdhet som ideal kan innebära, givet sina relationella och situationella förutsättningar. Som forskare är det viktigt att förhålla sig reflexivt och överväga sin roll i arbetet med en studie. Genom att jag har utgått från föräldrarnas egna berättelser får jag en kunskap om deras verklighetskonstruktioner och en kunskap som utgår från individen som handlande subjekt. Det har för mig varit vägledande i analysen att inte värdera utan att försöka se möjligheterna bortom de dominerande diskurserna. Jag är medveten om att jag själv som kvinna, förälder och feminist befinner mig väldigt nära de diskurser jag har arbetat med i denna studie och jag gör inte anspråk på att argumentera för att min representation av "världen" är bättre eller mer "sann" än andras. Genom att explicit visa på de teoretiska grundantaganden som min studie bygger på och genom att tydligt visa på stöd för min analys och mina slutsatser i empiri och teori har jag eftersträvat att processen i mitt arbete ska vara genomskinlig för läsaren och det är upp till denne att bedöma validiteten (Winther Jørgensen & Phillips, 2000).

5. Resultat och analys

I detta avsnitt presenteras studiens resultat och analys. Dock är avsnitten inte renodlade, resultat och analys går i varandra och avsikten med detta är att läsaren ska kunna följa min väg fram till slutsatserna. Jag har valt att ha med många intervjuer för att visa hur jag har gjort mina läsningar. Inledningsvis förtydligas vad som menas med begreppet ”traditionella könsnormer” och jag ger en kort beskrivning av intervjupersonernas erfarenheter av sina egna föräldrar ur ett jämställdhetsperspektiv. Därefter beskriver jag de strategier som föräldrarna har och ger exempel på hur dessa kommer till uttryck i praktiken. Efter detta beskrivs hinder som framträder i föräldrarnas försök att bryta mot traditionella könsnormer i sina fostransstrategier. Avsnittet fortsätter med att jag visar hur jag förstår mitt empiriska material utifrån arbetets teoretiska referensram och tidigare forskning och avslutas med att jag presenterar mina slutsatser av analysen.

5.1 Vad som menas med traditionella könsnormer och intervjupersonernas erfarenheter av (o)jämställda föräldrar

I den förfrågan som skickades ut för att få tag i intervjupersoner⁸ bad jag de föräldrar höra av sig som kände igen sig i att de medvetet tillämpade strategier för att fostra sina barn jämställt, samt att de aktivt försökte motverka att deras barn växer upp begränsade av traditionella normer kring hur de förväntas vara och bli som flickor och pojkar. Detta var i korthet min definition på vad som avses med ett jämställdhetsideal för fostran, och som de intervjuade kan sägas hålla med om. Dock kan detta ideal om jämställdhet inte betyda exakt samma sak för alla de föräldrar som intervjuats, skillnader och likheter kommer att framgå i resultaten som presenteras. Ett uttryck som ”traditionella könsnormer” är viktigt att förtydliga och jag har här sammanfattat de uppfattningar kring begreppet som har kommit till uttryck i intervjuerna.

Det vanligaste var att föräldrarna talade om traditionella könsnormer i form av motsatspar, att vara pojke är att inte vara som en flicka, eller tvärtom. Om flickor förväntas vara känslsamma så är pojkar slutna. Flickor leker stillsamt och pojkar leker vilda, våldsamma lekar. Traditionella normer för flickor och kvinnor innebar enligt intervjupersonerna att det finns en förväntan om att de ska bry sig mycket om sitt utseende, vara söta, fina och gulliga. Personer av det kvinnliga könet bör även vara orienterade mot hem och familj, vilket kan sägas omfatta ett ansvar för familjemedlemmarnas sociala relationer samt fysisk och psykisk omsorg samt det dagligen återkommande hushållsarbetet. Traditionellt värderade kvinnliga egenskaper är lugn, empati, mjukhet och anpassningsbarhet. Enligt intervjupersonerna innebär traditionella ideal om maskulinitet för män och pojkar att de förväntas vara aggressiva, fysiskt aktiva, busiga och tuffa. Pojkar och män förväntas inte kunna ta ansvar för sociala relationer utan de är snarare alltid konkurrerande och målinriktade. Mäns intressen ligger utanför det husliga och det som har med familjelivet att göra, istället fokuserar den traditionella mannen på yrkeskarriären. De sysslor som män av tradition ägnar sig åt hemma är att bygga, renovera samt att ta hand om bilen och trädgården. I nedanstående resultatredovisning och analys kommer det ytterligare framgå vad som avses med traditionella könsnormer för just de föräldrar som ingår i studien.

---

⁸ Se bilaga 2

Föräldrarna har berättat olika mycket om sin egen uppväxt och har utifrån ett jämställdhetsperspektiv varierande erfarenheter av sina föräldrar. Att ge en rättvis beskrivning av deras upplevelser är mycket svårt men jag har ändå valt att ta upp vissa aspekter som jag tycker är intressanta med syftet att visa på att det inte är möjligt att se ett enkelt orsakssammanhang, i enlighet med ett socialisationsteoretiskt tänkande, mellan upplevelser i den egna uppväxten och den syn man som vuxen har på jämställdhet.

Tre av de intervjuade har vuxit upp i hem med en ensamstående mamma, två av dem har dock senare haft en styvpappa och beskriver det som att relationen mellan mamman och styvpappan har varit relativt jämställd. Övriga sex intervjuade berättar att de ser de egna föräldrarnas fördelning av ansvar för hemmet och barnen som traditionell och könstypisk. En av dessa personer berättar att hon trots detta har blivit uppfostrad lika som sin bror, då det för mamman var ett viktigt ideal. För några av de intervjuade kan föräldrarna sägas fungera som antiförebilder. För andra tycks framförallt den starka mamman vara en förebild man strävar efter att likna och ingen uppger att den egna pappan utgör en positiv förebild. Exempel på det sistnämnda ser vi i citatet här nedan av Tina:

Om man tänker just såhär med jämställdhet så har det vart noll jämställdhet där kan jag säga. Men där har det blivit att min mamma gjorde allting. Så på ett sätt så var ju hon väldigt stark och tog liksom alla bitar. Och en väldigt bra förebild kan jag se i bak... om jag tittar bak så. [---] det har präglat mig tror jag mycket att min pappa gjorde ingenting, helt enkelt. (Tina, pojkar 8 och 5 år, flicka 7 mån)

5.2 Strategier för en fostran utifrån ideal om jämställdhet

I detta avsnitt redogör jag för de strategier som intervjuade personerna kan sägas tillämpa i sin könsmedvetna fostran. Det är jag som har valt att använda ordet strategi som i detta sammanhang kan sägas innebära ett användande av mer eller mindre genomtänkta metoder för att långsiktigt påverka barnets utveckling i en önskad riktning. Alla handlingar som beskrivs här nedan är dock inte alltid övervägda och genomtänkta för att främja just jämställdhet. Utgångspunkten för intervjuerna har varit fostran utifrån jämställdhetsideal, i flera av intervjuerna framkommer dock att det även finns andra ideal eller motiv än jämställdhet som har betydelse för hur intervjuade personerna överlag agerar som föräldrar. Antikommercialism återkommer som ett viktigt ideal vilket bland annat innebär att föräldrarna undviker att köpa leksaker av plast eller av vissa kända märken. Det kan också vara så att de har valt att överlag inte köpa så mycket leksaker eller kläder, familjen har fått ärva det de behöver och barnen får en hel del nytt i present från omgivningen. I många fall beskriver föräldrarna aspekter av sitt sätt att fostra som de anser sig göra helt naturligt, det kräver ingen särskild eftertanke menar de. I andra fall uttrycker de att deras handlingar är genomtänkta strategier och ibland upplevs det även som krävande att göra på vissa sätt.

5.2.1. Jämställda positioner i den egna familjen

Alla de intervjuade föräldrarna uttrycker att det, ur ett jämställdhetsperspektiv, framförallt är viktigt hur man lever i den egna familjen. De menar att det är självklart att relationen mellan föräldrarna måste vara jämställd för att de ska kunna fungera som goda förebilder för barnen. I praktiken ser livsstilen, och således även jämställdheten, olika ut i de olika familjerna. Gemensamt för föräldrarna är att de anser det vara viktigt att barnen ser att föräldrarna delar

på ansvaret för allt som rör familjelivet, vilket alltså handlar om allt från dagliga hushålls-
sysslor till blöjbyten och ansvaret för bilen.

Där tror jag vi har en otroligt stor fördel i att föregå med gott exempel för det är, varannan blöja har pappa bytt liksom, för att pappa är ju den som har vart hemma varannan dag liksom. (Christian, flicka 3 år, pojke 1 år)

De flesta uppger sig vilja vara förebilder som visar att de kan göra vilka sysslor som helst oberoende av sitt kön. I en av familjerna är det nästan millimeterrättvisa som gäller, man byter helt enkelt två däck var på bilen och kör bilen varannan gång. Några andra av de intervjuade föräldrarna upplever sig ha en rättvis ansvarsfördelning hemma, men ändå en ganska klassisk fördelning av sysslorna, trots att det inte överensstämmer med det egna idealet. Dessa föräldrar upplever att det inte är en helt enkel sak att röra sig in på domäner som av tradition hör till det andra könet. Några av intervjupersonerna betonar även att det är viktigt att visa för barnen att bägge föräldrarna inte bara har ett engagemang för och en stark relation till barnen utan även en betydelsefull syssla utanför hemmet, detta uttrycker Christian på följande sätt:

[---] det är ju lika mycket mamma och pappa som har viktiga jobbmöten. Det är lika mycket mamma och pappa som....mekar med bilen, vi har ingen bil så det var ett dåligt exempel. Men jag tror att det är viktigt att dom ser att det är självklart att vi båda två tar en stor del både i familjeansvaret och yrkesansvaret. (Christian, flicka 3 år, pojke 1 år)

Majoriteten av de intervjuade uppger att de i deras familj har delat rätt så lika på föräldraledigheten med sin partner. En del har gjort så att de har tagit ut ledighet i var sin period och i andra familjer har både mamma och pappa varit hemma på deltid under samma tidsperiod. Tre av föräldrarna har av princip delat rakt av på föräldrapenningen. Två av de intervjuade papporna har inte alls tagit ut föräldraledighet men uppger sig ändå, av olika anledningar, ha haft möjlighet att vara hemma i stort sett lika mycket som mamman under småbarnsåren. I en av familjerna har mamman tagit ut i stort sett hela föräldraledigheten och motiverar detta med att det hade varit ekonomiskt mycket ofördelaktigt om pappan hade stannat hemma.

Att leva jämställt i den egna kärnfamiljen är inte för alla intervjupersoner en enkel sak utan flera av dem menar, i likhet med Peter i citatet nedan, att det krävs medvetenhet, en ständigt pågående dialog och en hel del engagemang för att få det att fungera.

Skulle vi inte anstränga oss, så skulle det bara bli så att jag jobbade. Och drog in stålar och sådär och Johanna skötte hela familjelivet. Och det känns ju rätt trist att man är så jävla könstypisk när man är intresserad av de här frågorna. Men... det är därifrån vi kommer. Med det sagt så är det ju så att... att leva jämställt för oss är väldigt mycket en kamp faktiskt.”(Peter, flicka 2 år)

Ett par andra av de intervjuade talar om det jämställda familjelivet som något mer självklart, de beskriver det som ett naturligt sätt att leva i relationen som inte kräver så mycket kraft. Oavsett om de intervjuade upplever det som enkelt och självklart eller som något som kräver medvetna handlingar och engagemang så uppger de flesta att de tillsammans med partnern har

en pågående dialog om hur de ska agera för att leva och fostra jämställt även om det inte alltid uttryckligen talas om detta i termer av jämställdhet.

5.2.2 Uttrycka sina ideal för omgivningen

Alla de intervjuade föräldrarna berättar om att de i möten med omgivningen har för vana att uttrycka sina uppfattningar rörande jämställdhet och kön. De ser det som viktigt att påtala att de ser saker på ett annat sätt i de fall de stöter på traditionella eller stereotypa uttryck för kön. Det kan vara på släktmiddagar, på förskolans eller skolans föräldramöten, i fotbollsklubben eller bland vänner. De flesta av dessa föräldrar menar att deras närmaste omgivning känner till att de inte vill att barnen får könsstereotypa leksaker eller kläder i present, vissa har uttryckligen talat om detta. Det tycks också vara så att familjen och vännerna respekterar det i stor utsträckning, men det händer även att de får väldigt stereotypa presenter. Att stå upp för sin mening är dock inte alltid självklart och enkelt, och ett par av de intervjuade berättar om en oro för att upplevas som besvärlig. Detta kan göra att de därför ibland undviker att ta upp frågor om kön och jämställdhet, exempelvis på ett föräldramöte.

När det gäller just upplevelserna av förskola och skola har föräldrarna skilda erfarenheter. Ett par av föräldrarna tycker att det fungerar bra, de menar att personalen är tillmötesgående och behandlar barnen lika oavsett kön och det är de nöjda med. Majoriteten av föräldrarna har dock många åsikter och önskemål om förändringar utifrån ett genus/könsperspektiv. Ingen av de intervjuade uppger sig ha baserat sitt val av förskola eller skola på hur verksamheten arbetar med jämställdhet även om de tycker att det är viktigt och önskvärt. Det är heller inte alltid i första hand pedagogernas kompetens att arbeta med genusfrågor som avgör om föräldrarna är nöjda med verksamheten. Huvudsaken verkar vara att personalen är snäll och omhändertagande.

M: Är det viktigt att man har ett genusperspektiv i skola och förskola?

U: Ehh..ja det tycker jag, det tycker jag, men jag tror också att det kan finnas pedagoger som kämpar väldigt mycket..alltså som är såna här eldsjälar men som inte har föräldrarna med sig. Och ... men jo alltså jag tycker att det är viktigt men dom behöver inte ha det uttalat kanske. Jag skulle önska att de hade det men det är inte så jag väljer förskola. (Ulrika, flickor 5 och 2 år)

Ett par av föräldrarna är rent av skeptiska till ett alltför uttalat genusarbete på förskolan/skolan på grund av en oro för att det bara ska bli ett politiskt mål som ska uppfyllas utan att det finns en övertygelse och vilja till engagemang hos pedagogerna. Denna skepsis tar sig även uttryck i tankar om att begreppen kan bli urvattnade och att genusarbetet ska uppfattas som en trend som snabbt glöms bort eller blir uttjatad och paralleller dras till frågor om klimatet som står högt på agendan i dagens samhällsdebatt. En del av de föräldrar som önskar att förskolan eller skolan skulle förbättra sitt arbete med genus beskriver bristerna i verksamheten som att pedagogerna har en viss medvetenhet om genusrelaterade frågor men att de inte alltid kan omsätta detta i praktiken, möjligen för att de saknar teoretisk kunskap. Personalen kan tycka att de redan arbetar med likabehandling och gör detta fullt tillräckligt, men föräldrarna upplever det inte så. Detta ses inte som ett direkt motstånd från personalen utan snarare som okunskap, föräldrarna tolkar det på ett vis som att pedagogerna är okunniga om sin egen okunnighet. Några av föräldrarna är riktigt missnöjda och försöker aktivt påverka genom att ta upp frågor om genus till diskussion med personalen eller på föräldramöten och en av dem har

ordnat så att skolan har fått besök av en föredragshållare. Deras upplevelser av denna konfrontation med förskolan/ skolan präglas i många fall av en uppgivenhet då flertalet försök att ta upp frågor om genus eller att driva på för att få till ett medvetet arbete med jämställdhet har mötts med ointresse eller direkt motstånd från personalen. En av personerna har suttit med i styrelsen på barnens skola och beskriver det som "ett fullständigt omöjligt projekt" att ur jämställdhetssynpunkt försöka påverka praktiker inom skolan. En annan beskriver det som att förskolans personal nöjer sig med att ha lyssnat på ett föredrag, de har inget intresse av att omsätta kunskapen i handling.

På vissa förskolor upplever man att det finns andra föräldrar som stöttar i frågorna och också driver på personalen, på andra ställen känner sig föräldern ensam. Några föräldrar har inte ens vågat ge sig på ett försök eller berättar att de har gett upp sina försök att driva på personalen då de inte vill vara för besvärliga. De orkar helt enkelt inte försöka mer eftersom de upplever ett direkt motstånd från andra föräldrar eller personalen. De är oroliga för bakslag exempelvis i form av att personalen ska behandla deras barn sämre på grund av att de inte tycker om föräldern. Det kan också handla om en rädsla för att behöva gå in i en diskussion/konflikt med en annan förälder.

Alltså det är där som jag kan känna mig som en otillräcklig feminist många gånger, där kan jag känna att jag skulle orka, jag önskar att jag skulle orka göra mycket mer, att jag skulle orka ta den diskussionen med förskolläraren, personalen. Att jag skulle orka vara den här föräldern som driver att de skulle ta dit en genuspedagog och jobba mer aktivt med genus på förskolan och så. Men... jag har inte gjort det hittills. [---] Mycket för att jag känner ganska många som har tagit den diskussionen och som har mött ganska mycket motstånd både från personalen men kanske framförallt från andra föräldrar. (Sofia, flicka 3 år)

Att ge upp på detta sätt, som i exemplet med Sofia i citatet, upplevs många gånger som en konflikt hos dem själva och föräldrarna berättar om att de skäms över att de inte orkar ta den striden/diskussionen.

5.2.3 Öppna upp barnets föreställningsvärld

Flera av föräldrarna menar att hur man kommunicerar med sitt barn är väldigt viktigt. Ofta använder vi stereotypa beteckningar när vi pratar om saker och företeelser i det omgivande samhället, det kan exempelvis gälla yrken. En strategi, som används för att öppna upp barnets föreställningsvärld, är att medvetet gå emot stereotypa uppfattningar och exempelvis tala om polisen eller traktorföraren som kvinna och beteckna sjuksköterskan eller barnskötaren som man. Detta gör de när de tittar i böcker eller kanske bara pratar om människor i allmänhet.

... och så att jag... att jag inte pratar så mycket om människor i termer av deras kön, varken vuxna eller barn. Jag försöker att inte lägga så stor vikt vid det. Att inte... och framförallt att inte tillskriva en massa egenskaper till könet även när jag pratar om vuxna människor. [...] sen alla de där små kommentarerna om hon säger... hon sa häromdagen om nån kompis: Ja då kan hans mamma laga mat. Då försöker jag lägga till såhär: 'Ja eller pappan kanske kan laga mat'. De där små, små små små kommentarerna. Att... tänka på det. (Sofia, flicka 3 år)

Några av de föräldrar som har lite äldre barn brukar uttryckligen problematisera hur omvärlden ser ut tillsammans med barnet. Det kan som i detta exempel med Annelie handla om reklam:

Men om man då ser en reklambild och så frågar dom: 'Varför är hon naken?', eller, 'Varför har hon bara trosorna på sig?', eller liksom på nån reklambild. Ja då säger jag: 'Ja det där är... visst är det dumt. Och han har så mycket kläder på sig och man gör skillnad på killar och tjejer och...' Jag presenterar ju min världsbild så att säga. [---] Att jag, när nån säger, han säger: 'Killar är bäst' Och då säger jag att: 'Ja det är faktiskt så, det är så alla, de flesta tycker i samhället fast dom kanske inte tänker på det själva. Man tycker det och män får mer lön till exempel och... men jag tycker inte att det är okej'. Ja jag ger hela den förklaringsmodellen om man säger så. (Annelie, pojkar 8, 5,5, 2 år och flicka 4 år)

Under alla intervjusamtalen pratar vi om barnlitteratur och på detta område tillämpar föräldrarna olika strategier. Eftersom de flesta bilderböcker har en pojke i huvudrollen ser flera av föräldrarna till att aktivt välja ut böcker som handlar om flickor. Särskilt viktigt är det även att det porträtteras barn som är könsöverskridande i sina egenskaper och handlingar. Dock verkar det vara problematiskt att hitta böcker som ger alternativa skildringar av pojkar.

Men böcker har vi ju försökt köpa då lite såhär, dom som finns. Vi har ju gått igenom det här sortimentet med "Så gör prinsessor" som är prinsessor som är ute och jagar drakar och sånt där då och.. Pija Lindenbaums böcker är ju bra och... lite sånahära tips som man har fått på "Händig Hanna" som meckar med bilar och sånt där då. Men de flesta utav dom böckerna det är ju tjejböcker! Alltså det är såna, man gör alltid upp med köns... när man gör upp med könsrollen så gör man upp med kvinnorollen liksom känns det som. Inte så mycket med mansrollen.[---] Nej, men alltså det slår mig nu att det är ju alltid tjejer som liksom, man bryter med dom traditionella könsmonstren med. Det handlar ju inte om killar som leker med dockor eller som lagat mat framförallt. Inte dom böckerna som jag har stött på än så länge i varje fall. (Krister, flicka 3,5 år och pojke 2 år)

En del undviker helt att läsa traditionella sagor som ofta innehåller tydliga könsstereotyper och handlar om hjältemodiga pojkar och passiva flickor. Andra försöker väga upp de traditionella berättelserna genom att även läsa alternativa skildringar. Några föräldrar brukar byta ut könet på personer i boken eller på annat sätt ändra lite i handlingen för att göra berättelsen mindre traditionellt normativ.

Till exempel om jag läser böcker så kan jag hoppa över eller ändra eller... att liksom är det nån mamma som bara diskar i nån bok då mörkar jag det lite, eller då kanske jag byter till pappa istället. Och dom, jag menar, dom reagerar aldrig på det. (Tina, pojkar 8 och 5 år, flicka 7 mån)

Det är dock inte alla som har gjort medvetna urval av böcker utifrån ett könsperspektiv. En förälder exempelvis tycker det är viktigast att det finns en vettig handling i böckerna för att barnet ska lära sig något. De flesta menar att det finns bra barnlitteratur med positiva

förebilder för både flickor och pojkar om man gör ett medvetet urval. Dock påtalar flera av föräldrarna, liksom Tina i citatet ovan, att det i böckerna förekommer fler gränsöverskridande/normbrytande flickor än pojkar, vilket de ser som en brist.

5.2.4 Uppmuntra till normbrytande uttryck och beteenden

Ytterligare en strategi som jag ser i mitt intervjumaterial handlar om föräldrarnas medvetna uppmuntran och medverkan till att barnen ska kunna överskrida traditionella normer för maskulinitet och femininitet. Denna uppmuntran kan handla om att ge positiv förstärkning till dottern i situationer då hon är tuff och fysiskt aktiv. Det ska vara okej för flickor att ha på sig en fin klänning och klättra i träd och smutsa ner sig. När det gäller pojkar kan strategin handla om att de uppmuntras till omhändertagande lekar, att prata om sina känslor och att de ska känna att det är okej för pojkar att gråta. En lite ovanlig strategi är att ett föräldrapar medvetet har valt att namnge sina barn utifrån tanken om att namnen kommer att påverka hur barnen bemöts av omgivningen samt barnens upplevelse av sig själv. Pojkarna har fått vad man tycker är ”mjuka” namn och flickan har fått ett ”tufft” namn.

Barnens kläder upplevs många gånger av föräldrarna som betydelsefulla bärare av värden. En förälder har konsekvent vägrat att klä sin bebis i rosa eller ljusblått. Detta förklaras dels som motiverat av att personen inte tycker om färgerna, men ses även som ett sätt att undvika att omgivningen bemöter babyen utifrån stereotypa föreställningar om kön. Ett sätt att se på detta är att man menar att barn genom att bära kläder som överskrider traditionella könsnormer kan bemötas, eller uppleva sig själv på ett annorlunda sätt i positiv mening. Här görs alltså en koppling mellan kläder och utökade möjligheter för barnet att själv bestämma hur det vill vara/uppfattas. Kort sagt tycks tanken vara att i tuffa kläder blir man tuff och aktiv och i söta fina kläder blir man söt och passiv eftersom man måste vara rädd om kläderna.

Dels så är det såna här idiotsaker som att tjejkläderna är mindre och trängre och det är ju fortfarande så att det ofta är såna hårda äckliga spetsar och de är inte gjorda för att leka i på samma sätt. Pojkläderna är såhär baggy jeans och sköna tröjor. Men det är väl på nåt sätt en aspekt att jag vill att hon ska kläder som hon kan leka i. Att hon inte ska behöva vara rädd om sina kläder, att hon inte redan nu ska trängas in i det där fåfänga facket. Men sen också nånstans det där... små söta flickor får så otroligt mycket bekräftelse när de är söta. (Sofia, flicka 3 år)

Att flickkläder väljs bort motiveras av flera av de intervjuade med att de skulle vara opraktiska att leka och klättra i, men andra är av annan åsikt och menar att strumpbyxor och kjol fungerar alldeles utmärkt för den som vill klättra och vara rörlig. Argument som förekommer bland föräldrarna för att välja bort pojkläder handlar om en motvilja gentemot aggressiva uttryck som dödskallar och symboler som kopplas till våld. De flesta tycks vilja undvika alltför feminina eller maskulina uttryck i färg, form eller symbolspråk, och säger sig föredra att klä barnet i neutrala kläder. En del andra däremot gör som Annelie och köper medvetet kläder som traditionellt sett anses vara för det andra könet bara för att bryta mönster:

Isak då som är minst, har jag ju köpt rosa tröjor till och... för att nån måste ju bryta, jag kan ju inte gå runt och säga att: 'vi kan ju inte ha blåa kläder på pojkarna och rosa på flickorna' och sen inte göra nånting åt det. Utan nån måste ju börja bryta det där för att det ska hända nånting så att säga. Jag skulle, jag har aldrig köpt ett rosa plagg

till Vilda. För att jag inte vill att hon ska... jag vet inte, det är inte så genomtänkt utan det är nog mer... jag vill inte, jag vill inte att hon ska va den här söta gulliga flickan som... ja roll, flickrollen. Å andra sidan så... undanhåller jag ju henne... Det är ju en roll som kanske skulle passa henne men... (Annelie, pojkar 8, 5,5, 2 år och flicka 4 år)

I det ovanstående citatet får vi en glimt av hur idealen om jämställdhet och frihet kan krocka med varandra, detta är ett tema jag kommer att återkomma till. En annan intressant aspekt som kommer fram i bägge citaten ovanför, och som jag även ser tydligt i andra intervjuer, är att det framförallt talas om de utpräglade "flickiga" kläderna som begränsande och problematiska och i synnerhet gäller detta klänningar.

I de flesta familjerna har barnen, trots att man säger sig föredra neutrala kläder, även en del könstypiska kläder som klänningar för flickor och tröjor med häftiga tryck för pojkarna. Dessa plagg förklaras i flera fall vara sådant som barnen har fått i present av andra än föräldrarna eller så är plaggen ärvda. Några sorterar ut de mest extremt könstypiska plaggen bland arvekläderna. I de fall då det finns flera barn i familjen har det varit självklart att det mindre barnet ärver det äldre syskonets kläder, oavsett om de är av samma kön eller inte. Även småbröderna ärver, med undantag för klänningarna, storasystemens kläder. När jag frågade om de som har söner kan tänka sig att klä sin pojke i klänning så svarade de intervjuade att det kan de tänka sig att göra om barnet själv uttryckt att det önskar det. Kristers funderingar kring kläder låter såhär:

Den dag vi går och köper nånting så är det sällan liksom en rosablommig klänning till Emilia eller en tröja med dödskallar på till William eller nåt sånt där då. Såna saker får dom i alla fall, vare sig vi vill det eller inte, i presenter och fått ärva och sånt där då. Så dom gånger vi köper nånting så är det väl lite mera att man liksom..ja inte tvärtom att man köper en svart dödskalle t-shirt till henne då nödvändigtvis för att bryta totalt, utan liksom bara att man undviker dom här allra fjantigaste, liksom My little pony och sånt där då. [---] vi köper liksom inte dom allra värsta könstypiska kläderna. Sen finns det lite sånt i alla fall, men då handlar det mera om att när hon har på sig klänning så får hon ha på sig klänning och leka och ha sig som hon vill. Skit i om den blir smutsig liksom, då får hon väl göra det. [---] väljer bara bort en del skräckexempel som man får, liksom såhär jätteextremt rosa saker eller jätteuppenbart tuffa saker till honom. (Krister, flicka 3,5 år och pojke 2 år)

Att kläderna ska vara praktiska tycks vara viktigast för de flesta av föräldrarna, det ska gå att leka rörliga lekar och smutsa ner sig. För en av föräldrarna är barnets rätt att fritt få välja sina kläder helt central medan det för de övriga tycks vara en balansgång mellan att ge barnet frihet att själv välja och att föräldrarna styr klädvalen. Det är bara en av föräldrarna som uttalar att det är väldigt viktigt att göra ett medvetet urval av leksaker för att undvika könsstereotypa leksaker. Några berättar att de eftersträvar att erbjuda barnen både och, det vill säga en bred variation av sådant som traditionellt ses som flick- och pojkleksaker. Tina i exemplet nedan berättar att hon försöker uppmuntra söner att leka med de maskulint kodade leksaker de själva föredrar på ett mer omhändertagande och relationsinriktat sätt:

Nej men också försöka liksom använda leksakerna på lite olika sätt. Jag menar har man nu en sån där "Action man" jag menar det är ju väldigt svårt, jag menar han har aldrig lekt med dockor. Äldsta sonen skulle nog kunna tänka sig Barbie, men det är nog

på senare år snarare. Men inte kanske att han skulle intressera sig så mycket. Men har man nu en Action man, att man kan ändå, att man kan leka affär med den också. Eller att man kan leka omhändertagande lekar även med en Action man liksom. Att ta dom leksakerna som finns, så har jag nog tänkt mycket. (Tina, pojkar 8 och 5 år, flicka 7 mån)

Ett par av föräldrarna reflekterar under intervjun över att deras barn nog har mest leksaker som är typiska för barnets kön eller såkallat neutrala leksaker. För en del av dem har det inte funnits någon medveten strategi kring leksakerna. Genomgående i intervjuerna tycks det ändå vara så att ytterligheterna, vad gäller könsstereotypa leksaker i form av exempelvis krigsleksaker och Barbiedockor, är sådant man helst undviker att ge sina barn. Några av föräldrarna säger sig uppleva att de själva eller deras partner leker med barnen på sätt som kan anses vara könsstereotypa. Exempelvis leker dessa pappor med bilar och spelar fotboll och mammorna pysslar, lägger pussel och leker med dockor.

5.2.5 Frihet, bekräftelse och självkänsla

Frihet återkommer som ett centralt tema i föräldrarnas tal om jämställd fostran och det kommer till uttryck både som en tillämpad strategi och som ett underliggande ideal. När föräldrarna i intervjuerna berättar om sina fostransstrategier uttrycker alla att det i mycket handlar om att ge barnen möjligheter att vara fria att utvecklas som individer oberoende av vilket kön de har. Det handlar om frihet på så sätt att barnen inte ska hindras av begränsande och/eller tvingande könsnormer. I följande citat pratar Sofia utifrån en, i hennes tycke, vanlig reaktion bland förskolepersonal och andra föräldrar:

Att det blir mycket den här reaktionen: 'Men varför måste alla vara lika? Kan de inte få vara lite tjejiga och killiga? Ska vi göra om alla till könsneutrala små varelser?' För mig är det ju inte det det handlar om, för mig handlar det ju om att barnen ska få vara hur de vill, oberoende av kön. (Sofia, flicka 3 år)

Ytterligare ett sätt som temat frihet tas upp på i intervjuerna handlar om ett slags frihet i sättet att tänka om och värdera olikheter mellan människor. Homosexualitet och synen på invandrare eller särskilda identitetsuttryck tas upp som exempel av några föräldrar och i dessa sammanhang uttrycks en önskan om att ge barnen en fostran som främjar öppenhet och acceptans av alla människor i samhället. Ulrika, i citatet nedan, är den enda av föräldrarna som uttryckligen tar upp heteronormativitet:

M: Vad har du mer för strategier då med dina barn?

U: Det är också lite det här som kanske går mer i intersektionalitetsgrejen det här att, att jag försöker att... sen har jag också den boken 'När Malins mamma gifte sig med Lisa' som min dotter tycker det är jättesvårt att komma ihåg titeln, för att den är lite komplicerad alltså titeln: Malins mamma gifte... Var det Lisas mamma som gifte sig med Malin? Nej det var Malins. (skratt)

M: (skratt)

U: Men den och det här att... Man kan faktiskt vara gift med vem man vill och så det här va. Och det har kanske inte så mycket med jämställdheten att göra det här att man inte...

M: Bryta med heteronormativitet.

U: ... ja heteronormen precis ja. Det här att man ganska tidigt, jag tror det att... jag menar att om man först i tonåren kommer på att 'ja just ja så kan man göra', då måste man tänka om liksom hela, då måste man sortera upp hela hjärnan igen. Men om man har fått det med hela tiden... då tror jag det blir lite lättare (skratt) förhoppningsvis. (Ulrika, flickor 5 och 2 år)

Flera av föräldrarna uttrycker tydligt en önskan om att hjälpa barnet bygga upp en stark självkänsla. En strategi föräldrarna använder för att stärka barnets självkänsla handlar om att ge barnet bekräftelse för de val det gör. Man har en syn på barnet som kompetent att avgöra hur det känner och tycker i olika situationer, exempelvis om det vill äta upp maten eller inte. En del av föräldrarna tar, som Susanne i exemplet nedan, även hänsyn till barnets åsikter och önskningsar när det gäller kläder redan i tidig ålder:

Alltså han får ju välja dom kläder han själv vill ha. Han får ju köpa kläder efter den lusten, alltså tycke och smak. Precis som jag gör när jag handlar mina kläder så får ju han göra det med sina grejer. Och det gäller ju även leksaker då då. (Susanne, pojke 4,5 år)

En annan strategi för att utveckla barnets självkänsla handlar om att låta barnet styra i sammanhang då man leker. Barnet ska få sätta ramarna och villkoren för leken och som förälder ska man bara följa med och låta sig styras. Att ge barnet frihet att välja exempelvis kläder och lekar, samt frihet att fatta sina egna beslut och bekräftas för dessa anses således utveckla självkänslan.

5.3 Hinder för en jämställd fostran

I följande avsnitt presenterar jag resultatet utifrån den läsning av datamaterialet som syftat till att besvara den andra frågeställningen: Vilka hinder och möjligheter framträder i föräldrarnas försök att bryta mot traditionella könsnormer i sina fostransstrategier? I det tidigare avsnittet om fostransstrategier tog jag upp hinder i form av att föräldrarna upplever öppet och uttalat motstånd mot normöverskridanden från personer i omgivningen. De berättar om att det Davies (2003) kallar *kategoriuppehållande arbete* förekommer i barnens kamratrelationer, i mötet med andra barns föräldrar och pedagoger inom barnomsorgen, bland släktingar (ofta den äldre generationen) och även bland vissa av familjens vänner, även om de flesta säger sig ha vänner som tänker på liknande sätt kring kön. Men hinder och motstånd kan även finnas dolt och underliggande i omgivningens välvilja och okunnighet. Ett annat hinder som tagits upp är den stereotypa könsdiskurs som barnen och föräldrarna möter i kulturen, exempelvis i form av leksaker, reklam, litteratur och media. Jag kommer här att utveckla mig mer kring former av hinder som till en början inte var tydliga för mig och kanske var, eller är, de heller inte tydliga för de föräldrar jag intervjuat.

5.3.1 Barnens agentskap

Föräldrarna i den här studien utgår uppenbarligen ifrån att de har möjligheter att påverka sina barns subjektsskapanden. Samtidigt finns en syn på barnen som kompetenta individer, med ett eget agentskap, som inte låter sig eller ens ska styras enligt de föräldrar som har ett starkt frihetsideal. Barnen ses som aktiva och kompetenta samtidigt som de blir påverkade av en rad faktorer som är mer utanför föräldrarnas kontroll och flera av dem uttrycker en medvetenhet om att det inte räcker med att tillrättalägga vardagen och styra barnen då de inte kan socialiseras till att bli som föräldrarna önskar. En del av föräldrarna uttrycker också att det krävs ett aktivt förhållningssätt och mycket medvetenhet för att de själva ska undvika att hamna i traditionella könspositioner. Jag ser det som att föräldrarna menar att de åtminstone kan lägga en positiv grund genom att erbjuda bra förebilder. Några föräldrar som har lite äldre barn berättar att de upplevt att barnen när de blir runt tre till fem år börjar bli medvetna om sin könstillhörighet och att de till viss del vill anpassa sig efter, eller ”dras till”, typiska maskulina och feminina positioner. Ett exempel på detta ser vi i följande citat från intervjun med Tina:

T: De här kläderna liksom. Det är inga färger, det är bara mörkblått och såhär. Så att det är klart att dom har ju båda fått väldigt mycket liksom flickkläder. Jag menar i färg, flickkläder, jag menar från flickavdelningen, som har lite färg och... och det har dom ju fortfarande. Det enda som kanske är lite knepigare då är ju rosa egentligen. Rött och gult och vitt och så det är inga, det går bra. Men det är ju rosa som är den stora liksom... Och det blev ju svårare ju äldre dom blev. Jag tänker det är just där i treårsåldern, tycker jag, som dom börjar liksom förstå. 'Okej det är det flickor har och det är det pojkar har' ... och kan få kommentarer, på dagis och så. Och även från personal kan det ju va, eller från vuxna, farmor och farfar eller sådär. Så det är där, tycker jag, att det skedde nån liten förändring där i attityd liksom.

M: Och att han började säga att han inte ville längre liksom?

T: Ja. Framförallt kanske det var andra barnet där som var, kom hem och liksom: 'Karin har sagt att jag har flickstrumpor och man kan inte ha det när man är pojke'. Och det är ju också, jag menar då känner jag att jag tvingar ju inte på dom några kläder som dom inte vill ha liksom. Att dom ska slå nåt, ha nåt slag liksom på dagis för att dom ska va könsöverskridande liksom. Men jag tycker ändå, jag menar det är ju värdefullt och känna att man kan ha vilken färg man vill helt enkelt. (Tina, pojkar 8 och 5 år, flicka 7 mån)

I det ovanstående citatet ser vi att pojken efter att ha blivit utsatt för kategoriuppehållande arbete (Davies, 2003) förändrar sin attityd till de kläder som han tidigare har haft på sig utan eftertanke. Mamman Tina uttrycker att det är viktigt att barnen inte ska behöva hamna i konflikter på förskolan på grund av hennes ideal samtidigt som en viss ambivalens framträder i den avslutande meningen där hon framhåller vikten av att kunna bryta med normer. Liknande tankar kommer upp i flera av intervjuerna, en förälder uttrycker exempelvis att barnen ’inte ska bli ett politiskt projekt’.

5.3.2. Anpassning efter rådande könsnormer

Trots att föräldrarna i den här studien på många sätt kan sägas göra motstånd mot rådande normer i samhället är det fortfarande viktigt för dem att barnen inte råkar ut för tråkigheter genom att avvika för mycket från könsnormer. Följande citat visar på ett resonemang ur intervjun med Susanne som egentligen är positivt inställd till att sonen ska få vara Lucia på förskolans luciafirande men som ändå tvekar på grund av hur omgivningen ska uppfatta normbrottet:

S: På Lucia ville han ha Luciakrona (skratt).

M: Mmm.

S: Så att... där var jag själv lite kluven faktiskt. Jag visste liksom inte vad jag skulle göra men vi, jag försökte hitta en Luciakrona till honom men det fanns inte att köpa just då så.

M: Den här kluvenheten hur tänker du kring det? Berätta!

S: Det är väl egentligen... vad andra, egentligen vad dagisföräldrar och sånt där skulle säga, det var väl mest det som... Ja jag kände som att ja vad ska dom tänka när jag kommer med en pojke som har Luciakrona... (otydligt).. vad spelar det för roll egentligen.

M: Vad tror du att de ska tänka? Eller vad är du rädd... det låter som att du är rädd för nån slags reaktion.

S: Ja... ja inte, jag är väl inte rädd för nån reaktion, men det finns ju alltid folk som tycker en massa saker. Och... då tänkte jag att jag vill inte förstöra deras luciafirande med att bara höra en massa konstiga kommentarer. Men å andra sidan så... spelar det väl egentligen inte nån roll det heller.

M: Vad var han sen då sa du?

S: Nej han vart, sen vart han pepparkaksgubbe istället då. för han ville ju inte vara tomt och han ville inte vara... stjärngosse. Så han ville vara pepparkaksgubbe eller ha krona på huvet då. (Susanne, pojke 4,5 år)

Susanne säger sig ha känt sig kluven inför sonens vilja att vara Lucia men finner en väg ut ur dilemmat genom påståendet att det inte fanns någon krona att köpa just då. I hennes resonemang blir det tydligt att kluvenheten handlar om att dels låta barnets önskemål få styra samtidigt som hon inte vill förstöra luciafirandet för de andra föräldrarna genom ett normbrott. En undran som väcks hos mig är huruvida det faktiskt inte fanns någon luciakrona att köpa eller om Susanne (o)medvetet avstyrde hela idén för att inte riskera att utsätta sitt barn (och sig själv) för sanktioner (kategoriuppehållande arbete) i form av ifrågasättande kommentarer.

Behovet av att förhålla sig strategiskt till rådande könsnormer är närvarande i alla intervjuerna och pappan Christian ser det rent av som en värdefull strategi att barnen lär sig anpassa sig efter vissa normer och förstår vissa koder i samhället:

Men så i takt med att Astrid har blivit lite äldre så har man ju insett att det är inte bara vi som kommer att påverka våra barns uppväxt, utan det är ju faktiskt en massa andra saker som media och liksom andra barn på dagis och sådär. Och då blir det ju helt plötsligt mycket, mycket svårare. Man inser att shit! jag kommer inte vara den som... alltså Astrid ska ju ha ett bra liv inte bara i vår familj utan även i andra grupper. Och känna att hon känner sig bekväm i liksom... att hon, jag tror att det är viktigt att man får känna sig normal. Och det är ju säkert utifrån mitt perspektiv, att jag har tyckt att det har vart viktigt liksom. Men jag tror att det är generellt sett att det är bra att man som barn får känna att dom liksom har en grupptillhörighet och inte... sticker ut, sticker ut är fel ord... avviker alltför mycket från gruppen. Jag tror att det är bra om man som barn kan relatera till många andra barn. Och det betyder i praktiken att jag tror att det är bra för Astrid att hon förstår vissa koder i samhället liksom, eller i grupper om hur... ja jag vet inte vad jag försöker... säga, det jag tror jag försöker säga är att det inte går att bedriva barnuppfostran helt frikopplad ifrån vad andra människor gör och tänker, utan det måste på nåt sätt, vi måste förhålla oss till det på ett positivt sätt liksom. Ge liksom Astrid, fortsätta stärka henne i dom egna... liksom saker som hon vill göra. Och kanske inte slåss alltför mycket när hon kommer hem och liksom vill vara prinsessa. För gör vi det så har vi nånstans dels gått emot... bara för att hon är flicka så får inte hon leka prinsessa då eller? Eller får är fel ord, men du förstår, att man inte förstärker det lika mycket. Och det andra är att, liksom om alla andra leker prinsessor just nu på dagis liksom, då tror jag att det är en viktig faktor i att ta in i gruppen, att känna sig stärkt i gruppen, att man också gör det. Så vad får det för konsekvenser? Överhuvudtaget försöker vi jobba ganska mycket med positiv uppmuntran i det dom företar sig och vi producerar nya alternativ. (Christian, flicka 3 år, pojke 1 år)

Jag frågade Christian om det finns en dubbelhet i att sträva efter att barnen ska överskrida normer samtidigt som det ses som viktigt att kunna anpassa sig. Han svarade att det finns en jättestor motsägelse i detta och återgick till att tala om vikten av självkänsla hos barnet. Tanken med betonandet av självkänslan, som återkommer i intervjuerna med flera av föräldrarna, tycks vara att om barnet bekräftas för sina val, vilka de än må vara, så får det en stark självkänsla och kommer då att kunna göra motstånd mot normer om det så önskar.

5.3.3 Problematiska aspekter av femininitet och maskulinitet

Tidigare har jag tagit upp att jag ser frihet som ett dominerande ideal i talet om jämställd fostran⁹. I flera av intervjuerna framträder dock tydliga begränsningar för vad föräldrarna ser som önskvärt beteende hos barnen. Det talas om problematiska aspekter av femininitet och maskulinitet exempelvis när det gäller flickors intresse för klänningar, smink och tofsar i håret och pojkars intresse för actionfigurer och vapen. I intervjuerna framgår det ibland tydligt att föräldrarna upplever beteenden och uttryck kopplade till det traditionellt feminina som problematiskt och begränsande, i synnerhet framgår det i talet om att undvika feminina markörer som Barbiedockor eller klänningar och rosa i klädval. Den problematiska femininiteten framträder även på mer subtila sätt exempelvis i form av att det upplevs med dubbla känslor att sonen är känslig och har lätt för att gråta eftersom det ju inte är några

⁹ Se avsnittet Frihet, bekräftelse och självkänsla.

positiva egenskaper samtidigt som det är bra att han kan kliva utanför den traditionella "pojkrullen". Krister resonerar uttryckligen kring denna konflikt hos sig själv på detta sätt:

Ibland känner jag att jag blir lite för arg... än vad man bör bli såhär och jag känner att man borde va bättre på och kontrollera sig ibland. Men det som stör mig då ibland är att jag vet inte om det är nåt som spökar ifrån mitt förflutna eller nåt sånt där men jag... jag kan bli, dom är ju rätt så olika som personer barnen ändå dock, fast dom är rätt så lika. Emilia är väldigt tuff av sig och hoppar och tar för sig. Medans William är lite mera den här reserverade, inte liksom löjligt blyg och sånt där då, men han tar det lite lugnare här i tillvaron. Är lite mera laid back och sånt där. Och han kan bli lite kinkig... utan liksom nån anledning liksom, 'Ja men varför? Vad är det nu?' liksom. Och jag kan, jag vet inte riktigt, men jag funderar på det själv, om jag blir tidigare sur på honom för att han liksom blir ledsen och såhär. Alltså typ, jag har aldrig tänkt så medvetet men om man ska analysera sig själv liksom att det skulle va nånting, 'Va fan håller du på med din fjolla!' eller nåt sånt där 'Håll inte på och grina' liksom eller nåt sånt där. (Krister, flicka 3,5 år och pojke 2 år)

De traditionellt sett feminina egenskaperna som omsorgsfullhet och familjeorientering lyfts fram av flera föräldrar som positiva egenskaper för både flickor och pojkar. Mer förekommande är dock uttryck för att det upplevs på ett positivt sätt och uppmuntras när döttrarna är tuffa och aktiva och alltså ger uttryck för traditionellt sett maskulina beteenden.

Synen på feminint kodade aktiviteter, attribut och egenskaper som begränsande är övervägande i intervjuerna och jag ser det som intressant att det främst är kvinnorna som uttrycker detta explicit. Dock finns även starka uttryck för en syn på det traditionella maskulinitetsidealet som problematiskt både bland männen och bland kvinnorna. Framförallt är det två av männen som betonar detta och i nedanstående citat ser vi exempel på hur de uttrycker sig:

Det finns ett, det vi kallar manligt beteende som är väldigt konkurrerande som är väldigt målinriktat som är ganska högröstat och sådär. Det är ett beteende som, oavsett om det är kvinnor eller män som har det, som vi gärna skulle vilja uppfostra vårt barn att undvika. Att inte behöva vara sådan. Det är nånting som vi helst inte skulle se att hon var. (Peter, flicka 2 år)

Det mesta i livet kanske är lättare om du beter dig på det traditionellt manliga sättet. Men det tycker inte jag är till det manliga sättets fördel utan det är väl snarare att det hela tiden förstärker nånting som är negativt och destruktivt och att det är det som ska brytas. [---] det är mycket lättare för en tjej att spela fotboll än vad det är för en kille att dansa balett. Sen kommer killen kanske tjäna mera pengar än tjejen sen, får man höra då. Ja men det är även större chans att han blir kriminell eller hamnar i fängelse eller blir nedslagen. (Krister, flicka 3,5 år och pojke 2 år)

I intervjuerna med föräldrarna påtalas att det finns skillnader mellan flickors och pojkars utrymme att överskrida könsnormer. En del av föräldrarna menar, som Ulrika i citatet nedan, att det rent av är lättare att vara flicka än pojke i dagens samhälle då flickor har möjligheter att inta fler positioner:

U: [...] alltså det pojkiga är det som leder nån vart... alltså till framgång eller till att man kan självförverkliga sig... det flickiga är begränsande. Och det menar jag är att... förutom dom snäva kjolarna och dom fina ryschiga kläderna, dom är också begränsande, men idag tror jag det är lättare att vara flicka än att vara pojke och då är jag väldigt glad över att jag har två flickor faktiskt.

M: Hur tänker du då då, att det är lättare än att va pojke?

U: Eeh... flickor kan gå in i båda rollerna på ett annat sätt. Alltså jag menar inte att det finns två roller, det finns hundra roller, det finns ju en hel palett med roller, men jag menar en flicka kan säga att: 'jag vill spela fotboll, jag vill spela, kanske till och med, hockey' det är lite häftigt kanske. 'Jag vill leka med killar', alltså en pojkflicka... har nåt tufft att se upp till kanske. Och en flickpojke eller vad heter det... en... heter det så?

M: Det finns inget ord för pojkar som är feminina. Fjolla kanske.

U: Ja just det. Det är lite, det är när dom är små i förskoleåldern det är lite gulligt sådär om de kommer med nagellack och det är lite roligt. Men jag tror inte att det blir så roligt sen i skolåldern för pojken i fråga. Alltså jag menar... det är liksom viktigt att uppmuntra båda sakerna, men jag tror det är mycket lättare att uppmuntra en unisexvärld för en flicka än för en pojke, för man hamnar väldigt snabbt i ett dilemma: Ska jag utsätta mitt barn för ett politiskt projekt eller inte? Det är inte på samma sätt som för en flicka, då tänker man inte det här att... kommer mitt barn att axla det här? Eller är det mitt barn som ska bära mina ideologier? Och sådär va. Så det är lättare tror jag att vara flicka. (Ulrika, flickor 5 och 2 år)

I de fall då föräldrarna tar upp att de är medvetna om att det i vår kultur är mer problematiskt för pojkar än för flickor att överskrida könsnormer gör de det uttryckligen med referenser till att maskulinitet värderas högre än femininitet, den patriarkala diskursen, och uttrycker att pojkar löper större risk att utsättas för sanktioner från omgivningen. Ingen av föräldrarna talar om denna problematik utifrån tankar om obligatorisk heterosexualitet.

5.4 Att sätta könsnormer i gungning genom kategoridestabiliserande strategier

I följande avsnitt visar jag hur jag förstår mitt empiriska material utifrån min teoretiska referensram och tidigare forskning. I ovanstående avsnitt har jag valt att kategorisera de varierande strategier som föräldrarna använder sig av för att påverka och i olika utsträckning styra interaktionen mellan barnen och faktorer i den sociala uppväxtmiljön, i fem teman:

- eftersträva jämställda positioner i den egna familjen
- uttrycka sina ideal för omgivningen
- öppna upp barnets föreställningsvärld
- uppmuntra till normbrytande uttryck och beteenden
- ge frihet, bekräftelse och självkänsla

Jämställda positioner i intervjupersonernas familjer handlar främst om en rättvis fördelning av arbete och ansvar samtidigt som idealet för de flesta föräldrarna är att även kunna bryta de traditionella könsmönstren genom att ta sig an de sysslor som av tradition, vana och kanske intresse, är uppdelade efter kön. Jag ser det således som att det i föräldrarnas tal om sig själva, som könade subjekt i relation till varandra och till barnet, finns en strävan efter att överskrida hegemoniska gränser för maskulinitet och femininitet i enlighet med det könsneutrala förhållningssätt som tas upp av Risman och Johnson Sumerford (1998) samt Johansson (2009). Framförallt ser jag en strävan efter att destabilisera innebörderna i moderskap och faderskap i och med att mycket fokus i intervjuerna ligger på hur man agerar i relation till barnen (Johansson, 2009).

Att uttrycka sina ideal om fostran och jämställdhet för omgivningen tycks för de flesta vara relativt oproblematiskt i relation till släkt och vänner. När det gäller relationen till förskola och skola framstår det många gånger som mer laddat att föra frågor om kön/genus på tal. Jag ser i flera intervjuer en uppgivenhet över att inget ändå händer och rädsla för att upplevas som besvärlig och bli ifrågasatt. Det är som att något händer i mötet, mellan föräldern och pedagogerna, som förflyttar föräldern till en position av osäkerhet. Möjligen kan detta förstås utifrån det behov av att vara perfekta föräldrar och den experthysteri som Johansson (2007) skriver om. Det finns även en oro för att föräldrarnas påtryckningar i genusfrågor ska leda till en negativ effekt på hur pedagogerna bemöter deras barn, att barnen ska utsättas för kategoriuppehållande arbete i form av sanktioner från pedagogerna (Davies, 2003).

Språkets och kommunikationens centrala betydelse för hur vi förstår och kan tänka om världen blir tydlig i den strategi som handlar om att öppna upp barnets föreställningsvärld. Genom att exempelvis byta kön på personer eller genom att undvika att köna de karaktärer de pratar om utifrån sagoberättelser kan föräldrarna sägas vidga möjligheterna för barnen till att tänka ”utanför de dominerande diskurserna”. I de mer normbrytande böcker som en del föräldrar väljer att läsa för sina barn skildras alternativ till den dominerande kulturens bilder av maskulinitet och femininitet. Jag ser det som att föräldrarna genom detta medvetna användande av språket och kommunikationen försöker skapa nya representationer och betydelser av världen (Winther Jörgensen & Phillips, 2000).

När det handlar om att uppmuntra barnen till normbrytande uttryck och beteenden fokuserar föräldrarna framförallt på kläder. Föräldrarna ser dels till klädernas praktiska funktion, vilka lekar och rörelsemönster de möjliggör och framförallt till klädernas symbolvärden. Denna förståelse av kläder som viktiga bärare och förmedlare av symbolvärden som påverkar omgivningens förväntningar på och bemötanden av barnen samt barnens upplevelser av sig själva, bekräftas av den forskning jag tidigare presenterat (Shakin, Shakin & Sternglanz, 1985; Cahill, 1989; Albers, 1998 och Davies, 2003). Mitt resultat visar att ett fåtal av föräldrarna aktivt strävar efter att ge barnen icke-stereotyp kodade leksaker och uppmuntrar barnen att i leken överskrida normer eftersom de menar att barnens leksaker och lekar har stor betydelse för subjektsskapandet ur ett könsperspektiv. Utifrån forskningen av Nelson och Nilsson (2002), Nelson och Svensson (2005) samt Owen Blakemore och Centers (2005) tycks det finnas anledning till att lägga vikt vid leksaker och lekar när det gäller det könade subjektsskapandet, även om det också påstås att det ännu är ett outforskat område. När jag gjorde intervjuerna hade jag en förförståelse utifrån den nämnda forskningen vilket ledde till att jag, i de fall då intervjupersonen inte på eget initiativ tog upp ämnet, ställde frågor om huruvida de hade särskilda strategier kring leksaker och lekar. I många fall verkade det som att dessa föräldrar inte hade tänkt särskilt mycket kring ämnet och jag fick känslan av att de nästan började ursäkta sig för att de inte hade en genomtänkt strategi. Att några av föräldrarna

upplevde att de själva eller partnern brukade leka med barnen på könsstereotypa sätt förstår jag som att även om de har en önskan om att barnen ska bli mer gränsöverskridande/fria i sina lekar så tycks det vara så att om de inte reflekterar kring sina handlingar så är det väldigt lätt att de hamnar i ett könstypiskt beteende. Uppmuntran till normbrytande uttryck och beteenden sker även i relation till barnens emotionella uttryck exempelvis i form av att flickor ges uppmuntran när de ses som tuffa och modiga och pojkar när de gråter. Det föräldrarna beskriver som traditionella könsnormer uttrycks i form av motsatspar, vilket inte är förvånande då idén om att det finns enbart två kön som står i motsatsförhållande till varandra utgör en grundläggande struktur i det västerländska tänkandet (Davies, 2003). Att vara pojke är att inte vara som en flicka, eller tvärtom. Utifrån Butlers (2006) förståelse av kön som en ständigt pågående process av "görande" där könsidentiteter installeras *performativt* genom upprepade akter av tal och handlingar förstår jag föräldrarnas uppmuntran till normbrytande uttryck och beteenden som en strävan efter att förskjuta och/eller vidga barnens möjligheter genom att destabilisera kategorierna "flicka" och "pojke". Butler skriver att begrepp som betecknar genus, exempelvis maskulin och feminin, aldrig är slutligt avgjorda. Begreppen omskapas hela tiden genom varierande upprepningar i olika sociala sammanhang. Performativiteten innebär möjligheter till förändring på så sätt att upprepningarna kan leda till mindre eller större förskjutningar genom att vi medvetet eller omedvetet upprepar på oväntade, otillåtna eller subversiva sätt.

I analysen framstår frihet som ett dominerande tema när föräldrarna berättar om hur de tänker kring sina fostransstrategier, även om det inte framkommer med samma tydlighet i varje enskild intervju. Jag ser det som att frihet är dels en form av fostransstrategi men också en dominerande diskurs. Föräldrarna talar om frihet i betydelsen att barnen inte ska hindras av begränsande och/eller tvingande könsnormer och som en slags frihet i sättet att tänka om och värdera olikheter mellan människor. Centralt i flera av föräldrarnas fostransstrategier är även att hjälpa barnet att bygga upp en stark självkänsla. Att självkänslan ges så stor betydelse menar jag kan förstås utifrån den genomgripande individualisering som präglar, vårt samhälle i stort och så även relationerna i familjen (Bäck-Wiklund och Bergsten, 1997; Johansson, 2007). Jag ser det som att föräldrarnas betoning av självkänsla bottnar i en tanke om att barnen behöver ha förmågan att känna av vad de själva tycker och tänker i olika situationer och kunna fatta individuella beslut. Jag menar att det går att förstå detta som att barnen behöver "rustas" med självkänsla för att kunna agera gränsöverskridande i relation till omgivande normalitetsdiskurser. Att föräldrarna så starkt betonar betydelsen av en stark självkänsla kan sägas ligga helt i linje med frihetsidealet enligt resonemanget att: barn med stark självkänsla kan ta ställning till vad de själva tycker och vill i olika situationer och kan utifrån detta fatta bra beslut på egen hand. Föräldrarnas strategier handlar överlag om att bekräfta barnens val och uttryckssätt för att bygga upp deras självkänsla.

Ett sätt att tolka dessa fostransstrategier kan vara att se det som att det ges uttryck för en tro på att det genom socialisering är möjligt att överföra ideal om jämställdhet. Om föräldrarna agerar som goda förebilder, kommunicerar goda ideal och tillrättalägger barnens uppväxtmiljöer så kommer barnen att överta deras värderingar och i framtiden organisera sina egna familjer jämställt. Samtidigt finns det mycket i intervjuerna som visar på att föräldrarna har en mer komplex syn på barnens subjektsskapande. Jag menar att föräldrarnas strategier och tankegångar kring barnens subjektsskapande processer bygger på en, medveten eller omedveten, kunskap om kön som konstruerat genom performativitet då de i sina resonemang ofta utgår från att barnens egna handlingar och uttryck är avgörande för hur de formas som subjekt. Jag ser också många uttryck för att föräldrarna ser på barnen som subjekt med agentskap/agency, som förhåller sig aktivt till de könsdiskurser som omger dem.

Den syn på jämställdhet som framkommer i intervjuerna handlar inte enbart om att fördela ansvar och arbete rättvist mellan män och kvinnor och att alla oavsett kön ska få lika möjligheter. Föräldrarna talar även mycket om att försöka bryta upp, destabilisera eller förskjuta kategorierna kvinnligt/feminint och manligt/maskulint. Jag ser det som att de vill förändra och överskrida dessa kategorier till viss del när det gäller dem själva men framför allt när det gäller deras barn. Ett annat sätt för mig att förstå deras strategier för fostran blir då att se det som att de används för att sätta dominerande stereotypa föreställningar om kön i ”gungning” snarare än att man förväntar sig att kunna forma barnen till ”små perfekta genusmedvetna varelser”, som en förälder uttrycker det. Jag förstår det som att föräldrarna genom dessa olika medvetna förhållningssätt försöker frigöra eller vidga barnens föreställningsvärld och öppna upp för nya möjligheter att positionera sig själva och andra, bortom de bipolära stereotyperna av flickor och pojkar, kvinnor och män. Ett sätt att begreppsliggöra dessa strategier är att kalla dem för *kategoriestabiliserande strategier* vilket kan förstås i relation till Davies (2003) begrepp kategoriuppehållande arbete. Dock går föräldrarna inte så långt i sin strävan att destabilisera kategorierna att det på något genomgripande sätt ifrågasätter könade subjektiviteter, det är inte frågan om att barnen ska bli androgyna. Med andra ord ses barnen fortfarande som flickor eller pojkar, det är deras egenskaper, uttryck, erfarenheter och handlingsmöjligheter som kan vidgas.

5.4.1 Krockar mellan ideal (och praktiker)

I min läsning har jag särskilt intresserat mig för motstridigheter, eller vad man med ett annat ord kan kalla krispunkterna, i intervjuerna. Det är där det händer något, krispunkterna kan sägas visa på gränserna för diskursen, vad som är möjligt för föräldrarna att tänka och göra (Winther Jörgensen & Phillips, 2000). I följande avsnitt kommer jag med hjälp av citat att visa hur dessa framträder i analysen.

I talet om hur föräldrarna gör och tänker kring jämställd fostran framträder upprepade gånger krispunkter som visar på att föräldrarnas ideal om jämställdhet krockar med ideal om individuell frihet. Med andra ord kan föräldrarnas aktiva påverkan av barnen genom kompensatoriska metoder och uppmuntran till överskridanden av traditionella könsnormer sägas stå i konflikt med ett liberalt frihetsideal som menar att varje individ har rätten att få utvecklas utifrån vilka de är, eller vill vara, som personer. I flera av intervjuerna, men inte alla, finns också en uttalad medvetenhet om krockarna. I följande citat berättar en pappa vid namn Christian om hur de genom uppmuntran medvetet förstärker handlingar där deras barn agerar könsöverskridande:

Så att vi uppmuntrar både Ville och Astrid, det är ju väldigt lämpligt att vi har en pojke och en flicka då som vi kan utgå ifrån. Liksom samma saker då att det ska va självklart att båda två får prova på att liksom spela fotboll och innebandy och springa och skrika eller vara försiktiga och såhär läsa och... sitta och pilla på nånting väldigt länge eller nåt [...]. Och därför har vi verkligen tänkt på att försöka förstärka liksom... i praktiken blir det så att man förstärker kanske aktivt situationer [...] alltså man blir ju påverkad, det är ju det som är så svårt, man blir ju påverkad av barnets kön i form utav att det här... eftersom kvinnor... nån slags bild av att dom förväntas vara mer lugna och, eller flickor, mer lugna och relationsorienterade sådär, så tänker man kanske ännu mer aktivt på att uppmuntra det hos Ville. Och tvärtom då andra situationer då som springa omkring och skrika eller klättra och sånt, att det är liksom positivt hos en kille och mindre positivt hos en tjej. Att man då när man ser Astrid göra det försöker faktiskt

*uppmuntra det liksom, så att man förstärker dom sidorna hos respektive barn.
(Christian, flicka 3 år, pojke 1 år)*

I nästa citatavsnitt fortsätter Christian att berätta kring detta med de medvetna försöken att styra barnen och hamnar i ett resonemang kring individens (barnets) rätt till frihet:

Och det känner jag att det har vi gjort ganska mycket så även där har vi ju ett stort problem med att... då behandlar vi dom ju inte lika utifrån vilka dom är som individer utan vi har ju börjat med att liksom titta på vilket kön har dom? och så ska vi, vet vi ju att samhället behandlar dom annorlunda på grund av det och där försöker vi kompensera för det litegrann (med skratt i rösten). Alltså nånstans blir det ju det, en konsekvens av det. (Christian, flicka 3 år, pojke 1 år)

Föräldern i det ovanstående citatet visar flera gånger under intervjun uttryckligen på en medvetenhet om denna konflikt och kan sägas motivera sitt handlande med att det finns ett behov av att väga upp samhällets negativa påverkan på barnen. Att detta med att ge barnet valfrihet inte alltid är konfliktfritt, uppdagas också i flera av de andra intervjuerna då vi kommer in på frågor om pojkar som vill leka krig och spela våldsamma dataspel och flickor som intresserar sig för prinsessor och Barbiedockor. För en del föräldrar tycks strategin vara att låta barnen hållas, då det förhoppningsvis är faser som går över. Andra menar att man försiktigt kan försöka påverka barnets lekval, exempelvis genom att försöka inspirera till andra former av lek. I följande citat får vi ett exempel på en strategi för att hantera konflikten mellan frihet och styrning som Tina resonerar sig fram till utifrån mina frågor:

M: Så du menar att om hon i fyraårsåldern kommer och vill liksom bara ha prinsessaker och rosa och sånt där. Då är det okej?

T: Ja, ja. Det känner jag att det måste det ju va på nåt sätt.

M. Det blir på nåt sätt att barnens frihet blir viktigast då eller?

T: Men nej, nej jag ska inte säga att jag kommer bara säga: 'Åh visst ha det'. Då kommer jag säkert också ha en strategi för att liksom, 'Ja men det kanske inte funkar så bra att ha kjol idag när det är så geggigt ute'. 'Nu ligger den i tvätten'. Eller... ja det kommer säkert va så. (Tina, pojkar 8 och 5 år, flicka 7 mån)

För några av föräldrarna finns dock inte denna konflikt mellan frihet och styrning, som förälder har man rätt att avgöra vad som är sunt att leka med eller inte, och krig är exempelvis inte okej. Peter kan i följande citat sägas motivera "frihetsinskränkningen" med att det syftar till att i slutändan leda fram till något gott, att jämställdhet leder till lycka:

[...] här kan man ju, tycker jag, bara glimtvis få grepp om sin egen påverkan, eftersom den är väldigt mycket omedveten, på barnen. Och med det menar jag att... med det menar jag att jag skulle ju hellre se att mitt barn... jag tror att jag hellre skulle se att mitt barn jobbar än att den var arbetslös till exempel. Jag skulle nog också hellre se att de skaffade sig en utbildning än att de inte gjorde det. Det står mot att min uppgift som

förälder, tror jag, att mitt barn ska vara lyckligt. Eller snarare att mitt barn ska kunna finna lyckan, snarare. För det kan inte jag göra åt dom. Och... om man då tar det här med jämställdhet så skulle jag gärna vilja att mitt barn... väljer att leva jämställt men det är ingenting jag kan påverka. Eller det kan jag ju, förlåt det kan jag påverka. Men nånstans där så börjar de att göra egna val och det är viktigt att... sen tror jag att det kanske blir svårt att vara lycklig i längden om man inte lever någorlunda jämställt. Det vill säga om man inte får utveckla alla delar av sin personlighet. (Peter, flicka 2 år)

Att påstå att ett oreflekterat övertagande av samhällets stereotypa könsideal inte heller är något fritt val, är ytterligare ett sätt att motivera styrning. ”*Det kan inte vara frihet att välja förtryck*” uttrycker en förälder. Magnus som har tonårsbarn uttrycker att föräldrarnas vision av att leva jämställt i familjen inte får överskugga barnets förmåga att göra sina egna val. Samtidigt menar han att barn naturligtvis inte alltid kan veta vad som är för deras eget bästa:

Det är väl kanske det man skulle vilja hindra dom från, att göra vissa typer av ageranden. Men jag tänker som Anna då som snor mina rakhyvlar och rakar benen, men det får väl hon göra om hon känner för det. Så länge jag känner att hon är en stark individ med självkänsla som kan stå upp för sig och liksom inte hamnar i konstigheter för att det bara är på ett visst sätt. Men visst jag menar man kan inte leva i världen om allting bara är fritt och öppet hur som helst. Man måste ha nån, nån form av kompass måste man ändå ha så man inte faller omkull, så är det ju. (Magnus, flickor 18, 16 och 8 år)

Jag ser således i intervjuerna flera olika sätt att motivera rätten att som förälder medvetet försöka styra sitt barn och därmed begränsa den individuella friheten. En del menar att det finns ett behov av att väga upp samhällets negativa påverkan. Ett annat sätt att motivera styrningen är att säga att barnet genom att få prova på olika saker kan utöka sina förmågor och beredas större möjlighet att hitta sitt så kallat ”sanna jag” alternativt ”göra sig” till den han eller hon vill vara. Detta kan förstås som att man menar att man genom styrande påverkan kan vidga möjligheterna och frigöra barnet från könsnormer vilket kommer resultera i att barnet får större frihet att utvecklas på sitt eget sätt.

5.4.1.1 En liberal frihetsdiskurs och en feministisk frihetsdiskurs

Jag har i ovanstående resonemang försökt visa på hur jag i min analys fokuserat på de krispunkter i intervjuerna där det framträder motstridigheter kring hur föräldrarna förhåller sig till sitt användande av kompensatoriska metoder, som kan ses som begränsande av barnens frihet, samtidigt som de hävdar ett frihetsideal. För en del av föräldrarna tycks det vara problematiskt att inskränka barnets frihet genom att försöka styra exempelvis lekaktiviteter och för andra verkar det mindre bekymrande. Min tolkning är att dessa skilda uppfattningar bottenar i två olika grundläggande diskurser. Jag väljer att begreppsliggöra dem som en *liberal frihetsdiskurs*, som handlar om ett betonande av individens frihet och rätt till självbestämmande, och en *feministisk frihetsdiskurs* som kännetecknas av en betoning på frihet från könsförtryck.

Under intervjuerna frågade jag huruvida föräldern ansåg sig vara feminist eller inte. För sex av intervjupersonerna var det självklart att kalla sig för feminist. Christian, Krister och Susanne ville däremot inte definiera sig som feminister då de menade att ordet för med sig oönskade konnotationer. De två männen menade att begreppet feminist förknippas med

radikalism och vänsterpolitik och det ansågs således inte vara förenligt med deras liberala åsikter. Susanne kopplade ihop feminism med manhaftighet och idéer om att kvinnor ska förfördelas, och skulle hellre kalla sitt ideal för ”neutralism”. Att förstå de motstridiga förhållningssätten rörande frihet och styrning som bottnande i två olika diskurser blir en abstraktion jag gör och fångar självfallet inte alla variationer i mitt material. Det är heller inte så enkelt som att jag kan placera in föräldrarna i den ena eller den andra kategorin eftersom det tycks vara så att det liberala och det feministiska frihetsidealet många gånger genomkorsar varandra hos en och samma person, detta oavsett om denna förälder ville definiera sig som feminist eller inte. Här framträder med tydlighet det multipla subjektet.

5.5 Hinder och möjligheter sett med ett feministiskt poststrukturellt perspektiv

I mitt arbete har jag hittills haft stort fokus på de hinder som finns för en jämställd fostran och jag kommer nu, förutom att ge min analys av hindren, även att fokusera de möjligheter som jag menar framträder i föräldrarnas försök att bryta mot traditionella könsmönster genom sina fostransstrategier.

5.5.1 Hinder för att utmana och gå bortom dominerande diskurser kring kön

Diskurser är föränderliga men det finns många former av hinder som gör förändringar tröga. I resultatavsnittet som handlar om hinder för jämställd fostran blir gränserna för vad som är möjligt att tänka och göra tydliga. Föräldrarna berättar om barnen som agentiska subjekt som exempelvis kan göra motstånd mot att bli klädda i icke-könstypiska kläder eller uttryckligen önska att få klä sig som prinsessor. Forskningen av Mc Guffey och Rich (1999) samt Davies (2003) visar att barn deltar aktivt i upprätthållandet och reproduktionen av könskategorierna genom att de uppmuntrar varandra till könsstereotyp beteende. Barn använder sig också av olika typer av sanktioner, kategoriuppehållande arbete, när kamrater går över gränsen för det som anses vara riktigt beteende för det egna könet. Detta försvar av könskategorierna fungerar som en bekräftelse av den egna positionen och kompetensen. Genom definitionen av avvikare stötts gränserna för könskategorierna upp och förblir meningsfull (Davies, 2003). Det kanske ses som märkligt att behandla barnens agentskap som en form av hinder, men utifrån ett fostransideal som eftersträvar jämställdhet och som syftar till att destabilisera könsnormer menar jag att barnens egen vilja och uttryck för att positionera sig som ”riktiga” flickor och pojkar kan uppfattas som ett hinder. I mitt material ser jag hur barnens agentskap uppmuntras och värdesätts av föräldrarna då det utifrån ett ideal utgående från en *liberal frihetsdiskurs* ses som viktigt att barnen ska få fatta självständiga beslut. Samtidigt ser jag hur barnens agentskap, i de fall då de fattar självständiga beslut om att positionera sig på traditionellt feminina eller maskulina sätt, tydligt krockar med föräldrarnas ideal då dessa utgår från en *feministisk frihetsdiskurs*.

Jag ser också gränser för en jämställd fostran i form av normalitetsdiskurser som föräldrarna i viss utsträckning känner sig tvingade att anpassa sig efter för att deras barn, eller de själva, inte ska bli utsatta för sanktioner av omgivningen. Normalitetsdiskurser påverkar även föräldrarnas egna bilder av normalitet och hur de värderar maskulinitet och femininitet. Den patriarkala diskursen framträder i föräldrarnas narrativ som konfliktfyllda skärningspunkter. Makt verkar, som jag tidigare har beskrivit, inte bara genom yttre våld och påtryckningar utan även genom att vi har internaliserat dominerande föreställningar om normalitet i våra tankestrukturer (Lenz Taguchi, 2004). Jag har i resultatdelen påvisat att det framförallt är feminint kodade aktiviteter och uttryck, exempelvis de ”begränsande flickiga” kläderna, som beskrivs som problematiska av föräldrarna. Detta är inte så förvånande om vi ser på det

utifrån kunskapen om att vi lever under en dominerande patriarkal diskurs som innebär mentala föreställningar om, och praktiska uttryck för, manlig överordning och kvinnlig underordning (Lenz Taguchi, 2004). Jag menar att det finns uttryck för att några av föräldrarna själva har internaliserat den här bilden av ”problematisering av femininitet” som innebär en värdering av det feminina som underlägset det maskulina och att det inte är helt enkelt att frigöra sig från den. Flera av föräldrarna uttrycker att de är högst medvetna om att uttryck förknippade med maskulinitet ger fördelar i vårt samhälle och oavsett vad man som förälder tycker om dessa egenskaper personligen vill man inte förneka barnen möjligheterna som det kan ge att utveckla dem. Dock problematiseras även maskulint kodade aktiviteter och uttryck.

Att föräldrarna i denna studie resonerar utifrån den patriarkala diskursen när det handlar om de större svårigheterna för pojkar att överskrida normer för könstypiskt beteende och uttryck och att ingen gör uttryckligen några kopplingar till en obligatorisk heterosexuallitet blir intressant i kontrast till den forskning och teori jag har presenterat. I teoridelen har jag beskrivit Butlers teori om den heterosexuella matrisen som innebär att kön/genus inte kan förstås som frikopplat från heterosexuallitet (Rosenberg, 2002) och jag har även presenterat forskning som visar på att frågor om homosexualitet ofta aktualiseras när det rör sig om pojkars könsöverskridande beteenden (Martin, 1990; Kane, 2006). I tre av intervjuerna tas temat homosexualitet upp av den intervjuade föräldern själv. Jag förstår det som att det i dessa intervjuer handlar om att visa på en öppenhet inför homosexualitet som man vill överföra på sina barn och inte alls om att problematisera eller göra kopplingar mellan pojkars könsöverskridande beteende och en viss sexuell läggning. Endast en förälder för heteronormativitet på tal¹⁰ Att ingen av de andra föräldrarna egentligen ifrågasätter heteronormativiteten skulle kunna bero på att föräldrarna är omedvetna om den obligatoriska heterosexualliteten eller att ämnet är för känsligt att ta upp. Jag menar att diskurser kring sexualitet varken framstår som en tydlig möjlighet eller gräns för jämställd fostran i mitt empiriska material.

5.5.1.1 Skillnader mellan kvinnor och mäns förhållande till jämställd fostran?

Jag har i analysen varit uppmärksam på om det finns väsentliga skillnader mellan kvinnornas och männens förhållande till jämställdhet och fostran men har inte funnit betydande skillnader. De enda egentliga skillnader som har presenterats i resultaten handlar om att det främst är kvinnorna i studien som problematiserar uttryck för femininitet samt att två av männen har en tydlig betoning på att problematisera det traditionella maskulinitetsidealet. Att det är på det här viset förstår jag som att det kan vara lättare att få syn på de begränsningar som det egna subjektsskapandet har ställts inför. I relation till den forskning om familjeliv jag tagit upp under avsnittet tidigare forskning förefaller det kanske anmärkningsvärt att jag inte ser större skillnader mellan mammorna och papporna i min studie. Detta eftersom forskningen tydligt visar på att det svenska föräldraskapet, trots samhällets jämställdhetssträvanden och den svenska jämställdhetsideologin, är könsstrukturerat (Hearn et al., 2006; SCB, 2008). Jag menar att frånvaron av större skillnader kan förstås utifrån att just den grupp föräldrar som intervjuats i min studie består av individer som aktivt förhåller sig till jämställdhetsideologin och gör motstånd mot att leva och agera enligt de könsstereotypa struktureringar som karaktäriserar familjelivet i stort.

---

¹⁰ Se citatet av Ulrika under avsnittet Frihet, bekräftelse och självkänsla

5.5.2 Möjligheter att utmana och gå bortom dominerande diskurser kring kön

Förändring hänger utifrån Butlers synsätt alltid ihop med motstånd och makt. Motstånd kan exempelvis komma till uttryck genom att människor uttryckligen ifrågasätter en normerande diskurs genom att synliggöra icke-normen. Men motstånd kan även handla om att människor medvetet eller omedvetet upphör eller inte förmår att identiskt upprepa sina handlingar i enlighet med en dominerande diskurs. Dessa icke-identiska upprepningar innebär att förändring är både ofrånkomligt och möjligt. Eftersom genusidentitetens grund är performativ ligger också möjligheterna att mångfaldiga genusformerna i att upprepningar kan misslyckas (Butler, 2007). Lenz Taguchi (2004) skriver utifrån Butler och Foucault om ett synsätt på motstånd som ”*subjektets praktik av tillblivelse*” (s.119). I feministisk poststrukturalistisk teori ses subjektet som icke-enhetligt och i ständig tillblivelse, det skapas och omskapas genom deltagande i en mångfald av diskursiva praktiker. I denna ständigt pågående process av tillblivelse innebär subjektets agentskap möjligheter att inta ett aktivt och reflekterat förhållande till reglerande diskurser vilket också innebär att vi kan identifiera, fästa uppmärksamhet vid och ifrågasätta dessa. Dock kan agentskapet aldrig frigöra subjektet från diskursernas regleringar. Lenz Taguchi skriver att: ”Agentskapets möjlighetsvillkor är de innebär subjektet gör sig i de tillgängliga diskurserna” (2004, s. 116). Möjligheterna till agentskap och till att göra motstånd ligger med detta synsätt i själva underkastelsen och identifieringen med de diskursiva normerna. Det skulle kunna uttryckas som att vi produceras av och bekräftar makten samtidigt som vi gör motstånd mot den, vi kan aldrig ställa oss i en position utanför (Lenz Taguchi, 2004).

Jag har beskrivit normalitetsdiskurser som hinder för en jämställd fostran. Föräldrarnas anpassningar efter normer kan dock utifrån ett feministiskt poststrukturellt perspektiv även förstås som möjlighetsskapande strategier. I alla föräldrainsatserna läser jag ut att det finns ett behov av att förhålla sig strategiskt till normalitetsdiskurser. Utifrån Butlers (2007) mening om att distinkta genus är avgörande för att erkännas som människa i den moderna kulturen samt att alltför stora avsteg leder till straffsanktioner är denna strategi högst förståelig. Det handlar om att hålla sig inom gränserna för vad som erkänns som begripligt och inte. Jag ser det som att föräldrarna istället för att göra barnen till pionjärer, som ska göra motstånd mot normer genom ett förkastande eller motvärn, utnyttjar de positioner som finns att tillgå inom en normalitetsdiskurs. Exempelvis sker detta genom att göra den rosa prinsessan stark och modig eller genom att låta actionfigurerna i leken hämta barnen på förskolan. Föräldrarna och barnen kan på detta sätt genom medvetet misslyckade eller otillåtna upprepningar sägas utvidga innehållet i begreppen, förskjuta diskursiva meningar, förändra betydelser och betydelsebärande praktiker samt skapa nya möjligheter genom att utgå från de positioner som finns att tillgå. Jag ser det således som ett sätt att förskjuta positioner samtidigt som det fungerar normreproducerande.

Genom att medvetet förskjuta betydelser av kategorier och begrepp kan vi ge diskurserna om manligt och kvinnligt nya innebörder och med en ny diskursiv förståelse kan ett utrymme skapas för att göra kön på annorlunda sätt, bortom dikotomierna och fasta betydelser. ”Knowledge of more than one discourse and the recognition that that meaning is plural allows for a measure of choice on the part of the individual, and even where choice is not available, resistance is still possible” skriver Weedon (1997, s.102). Risman och Myers (1997) artikel visar att barn från jämställda familjer har möjligheter att förhålla sig medvetet och aktivt till diskurser då de kan sägas ha blivit rustade att se och ifrågasätta aspekter av kön i sin omvärld och de har därmed även möjligheter att förhandla fram nya betydelser av kön. Jag ser det som att barnen genom sina könsöverskridanden kan skapa öppningar för nya sätt att vara pojke eller flicka bortom dikotomierna. Utifrån ovanstående resonemang om möjligheter till

förändring menar jag att föräldrarnas fostransstrategier kan ses som praktiker av kontinuerligt motstånd och att det finns möjligheter till att utmana och gå bortom dominerande diskurser om kön i vårt tänkande och handlande i föräldrarnas kategoridestabiliserande strategier samt i misslyckade eller otillåtna upprepningar.

5.6 Slutsatser

Här presenteras kortfattat mina slutsatser av analysen och jag vill poängtera att jag i dessa slutsatser enbart lyfter det som jag menar svarar mot arbetets frågeställningar. I mitt material finns stora variationer i de enskilda föräldrarnas sätt att tala om jämställd fostran vilket inte framkommer i dessa slutsatser. Här har jag istället valt att fokusera på det som jag anser vara gemensamt kännetecknande för jämställd fostran. I diskussionen som följer sätts dessa slutsatser i ett större sammanhang och diskuteras i relation till arbetets övergripande syfte.

En fostran utifrån ideal om jämställdhet kännetecknas framförallt av att föräldrarna intar ett aktivt förhållningssätt till relationerna inom och utanför familjen och strävar efter att destabilisera gränser för kön, maskulinitet och femininitet. Genom ett medvetet användande av språk och kommunikation försöker föräldrarna skapa representationer av kön och positioneringsmöjligheter som öppnar upp barnens föreställningsvärld. Centralt för denna fostran är att bekräfta barnens egna val och uttryckssätt för att bygga upp deras självkänsla, samt att uppmuntra barnen till att vidga sina erfarenheter genom normöverskridande uttryck och beteenden. Dessa fostransstrategier, som jag begreppsliggör som *kategoridestabiliserande*, syftar till att sätta dominerande föreställningar om kön ”i gungning” och öppna upp för nya positioneringsmöjligheter bortom de bipolära stereotyperna av könskategorierna.

Jag menar att den patriarkala diskursen och normalitetsdiskurser utgör hinder för föräldrarnas försök att göra jämställd fostran genom att de kommer till uttryck som den omgivande kulturens bilder och värderingar av samt förväntningar på kvinnor, flickor, män och pojkar. I de fall då dessa diskurser även är en integrerad del i föräldrarnas egna föreställningar anser jag att de utgör hinder för att de fullt ut ska kunna bryta mot traditionella könsmonster i sin fostran. Omgivningens försvar av könskategorierna i form av kategoriuppehållande arbete är ett tydligt hinder men jag menar även att agentskapet hos de intervjuade föräldrarnas barn kan utgöra hinder i de fall då det tar sig uttryck i en vilja hos barnet att positionera sig könsstereotyp genom sitt utseende eller beteende.

Utifrån ett feministiskt poststrukturellt perspektiv ser jag på föräldrarnas *kategoridestabiliserande fostransstrategier* som praktiker av kontinuerligt motstånd och menar att det i dessa strategier ligger möjligheter till att utmana och gå bortom dominerande diskurser om kön. Genom att utgå från de positioner som finns att tillgå i en normalitetsdiskurs och använda sig av medvetna misslyckade eller otillåtna upprepningar har föräldrar och barn möjligheter till att utvidga innehållet i begrepp, förskjuta diskursiva meningar samt förändra betydelser och betydelsebärande praktiker.

I talet om jämställd fostran artikuleras flera diskurser som genomkorsar varandra och en och samma intervjuperson kan ge uttryck för multipla positioneringar inom dessa diskurser. Frihet är ett dominerande tema i samtalen och jag ser det som att två diskurser om frihet som har olika grund kan utläsas ur materialet. Den ena som jag har benämnt som en *liberal frihetsdiskurs* utgår från ett betonande av individens frihet och rätt till självbestämmande. Den andra kännetecknas av en betoning på frihet från könsförtryck och jag benämner denna som en *feministisk frihetsdiskurs*. Beroende på vilken av dessa diskurser som dominerar i

förälderns berättelse så framstår kompensatoriska metoder och styrning av barnet som mer eller mindre problematiskt. Normalitetsdiskurser i relation till kön artikuleras i intervjuerna både som något att förhålla sig medvetet strategiskt till och även som en integrerad del av föräldrarnas egna bilder av normalitet. På samma sätt ser jag den patriarkala diskursens närvaro i talet om jämställd fostran både som en medvetenhet hos föräldrarna om den dominerande kulturens mentala föreställningar om, och praktiska uttryck för manlig överordning och kvinnlig underordning, samtidigt som den yttrar sig som internaliserade dominerande föreställningar i deras tankestrukturer.

6. Diskussion

Syftet med denna studie är att bidra med kunskap om innebörden av jämställd fostran för föräldrar som fostrar utifrån jämställdhetsideal samt att identifiera hinder och möjligheter för att utmana och gå bortom dominerande diskurser om kön. I följande avsnitt kommer mina slutsatser att diskuteras i relation till den tidigare forskning om jämställd fostran som presenterats samt den diskursordning kring jämställdhet, fostran och familjeliv som beskrivits i bakgrunden. Avslutningsvis lyfter jag frågor om arbetets metod samt föreslår områden för framtida forskning.

6.1 Slutsatser i relation till bakgrunden

I bakgrunden har jag skrivit om det som Johansson (2007) kallar den liberala moderna familjen, en familj som kännetecknas av individualisering och jämställdhet och en syn på barnen som aktiva och kompetenta med unika förutsättningar och egenskaper. Individualiseringen av familjen handlar enligt Johansson (2009) om destabilisering av normer. Jag ser det som att de föräldrar som ingår i min studie berättar om ett familjeliv som i hög grad liknar den bild Johansson tecknat av den liberala moderna familjen. Målet med de *kategori-destabiliserande fostransstrategierna*, som jag menar kännetecknar jämställd fostran bland de intervjuade föräldrarna i denna studie, omfattar i deras ideala bild egentligen alla medlemmarna i familjen och syftar således till att ge utrymme för allas individuella egenskaper och vidga deras erfarenheter och handlingsmöjligheter.

Vikten av individualisering framträder i mitt material genom det starka fokus som finns på barnets rätt till frihet och betoningen av att utveckla barnets självkänsla. Av detta är det då möjligt att dra slutsatsen att individualiseringsprocesser är viktiga eftersom de ger barnen mer agentskap, möjliggör självständiga val och erbjuder alternativa positioneringsmöjligheter. Genom att resonera på detta sätt kan vi se en *liberal frihetsdiskurs* som en möjlighet till destabilisering av dominerande diskurser om kön. Den liberala frihetsdiskursen kan å andra sidan utifrån ett feministiskt perspektiv sägas bli normreproducerande i de fall då den förhindrar föräldrarna från att använda kompensatoriska metoder, uppmuntra vissa beteenden eller, med andra ord, styra barnet till alternativa positioneringar. Utifrån en *feministisk frihetsdiskurs* som menar att det är viktigare att frigöra barnet från könsförtryck än att ge det individuell frihet kan således individualiseringsprocessen snarare komma att utgöra ett hinder.

Forskningen om föräldraskap domineras av studier av den så kallade "kärnfamiljen" och det råder med andra ord brist på forskning kring ensamförsörjande föräldrar och icke-heterosexuella. Den forskning om jämställd fostran som jag har hittat domineras av ett fokus på vita heterosexuella medelklassföräldrar (Statham, 1986; Risman & Myers, 1997; Risman & Johnson Sumerford, 1998). Johansson (2007) skriver att relationen mellan klasstillhörighet och uppfostringsideal är ett område som inte är särskilt utforskat. Föräldrar som hör till den lägre medelklassen är enligt Johansson oftare än andra grupper sysselsatta med identitets- och livsstilsfrågor och involverade i frågor som rör vardagslivets problem. De kan sägas ha ett reflexivt förhållningssätt och typer av vetande som väldigt troligt är relaterat till aspekter som klass, kön och etnicitet. Winther Jörgensen och Phillips (2000) skriver att det är viktigt att ta hänsyn till att människor har olika möjligheter att vinna tillträde till de olika diskurserna som råder inom ett bestämt område. Detta väcker för mig frågan om vem/vilka som har möjligheter/makt att överskrida normer och inta olika positioner inom en diskursordning. Jag har i analyskedet funderat över vilken kunskap som ligger till grund för föräldrarnas fostransstrategier, och kan inte säga mig kunna svara på det fullt ut baserat på mina intervjuer. Vissa ingår i nätverk där föräldraskap och feminism diskuteras och några har läst kurser i

genusteori eller feministisk teori. Några är också partipolitiskt aktiva. De flesta av föräldrarna jag har intervjuat är högutbildade och arbetar i yrken som kan sägas placera dem i kategorin medelklass.¹¹ Möjligtvis är det, i enlighet med resonemanget ovanför, rimligt att anta att vi hittar flest föräldrar som engagerar sig i att göra ”jämställd fostran” i medelklassen men det är inte något som jag kan svara på i denna studie. Samtidigt menar Johansson att vi bör förhålla oss till att även medelklassen är internt skiktad och att de kulturella mönster som återfinns i våra vardagsliv är komplexa och utforskade. När det gäller mäns ökade engagemang för ett jämställt föräldraskap är det i synnerhet en särskild del av medelklassens män som kan anses engagera sig: ”Beskrivningen vit, medelklass, vävlönad och 30+ sammanfattar det hela bra” (Johansson, 2009, s. 61). Att kunna leva jämställt handlar inte enbart om förhållningssätt, vetande och vilja utan är även starkt kopplat till ekonomiska möjligheter och flexibla arbetsförhållanden (Johansson, 2009). Som jag tidigare har tagit upp pekar Risman och Johnson Sumerford (1998) i sin artikel på att en förutsättning för heterosexuella par att leva i familjrelationer som innebär både en jämn fördelning av arbete och ansvar samt ett överskridande av hegemoniska gränser för kön, maskulinitet och femininitet tycks vara att kvinnan har en autonom karriär och hög inkomst.

Även Statham (1986) drar slutsatsen att ekonomiska och strukturella faktorer sätter villkoren för att genomföra en icke-sexistisk/ jämställd fostran. Här är det intressant att fundera över de sociala villkoren i Storbritannien, under senare delen av 70-talet och tidigt 80-tal, i jämförelse med Sverige på 2000-talet. Jag är inte insatt i hur möjligheten till föräldraledighet och barnomsorg såg ut i Storbritannien vid den tiden men dristar mig till att påstå att möjligheterna för ett delat och jämställt föräldraansvar var mycket begränsade i jämförelse med i dagens svenska kontext. På så sätt kan förutsättningarna för de föräldrar Statham och jag studerat sägas vara väldigt olika och samtidigt är resultaten vi har kommit fram till i flera avseenden väldigt lika. Stathams studie läste jag när jag redan hade skrivit resultatdelen och större delen av analysen i mitt eget arbete. Det var intressant att se de stora likheter som finns mellan ”våra föräldrars” sätt att se på fostran.

En likhet finns i föräldrarnas strävan efter att öppna upp möjligheter för barnen att utveckla egenskaper som traditionellt sett ses som reserverade för det motsatta könet. Jag finner även likheter i strategierna föräldrarna använder kring exempelvis lekar och sagoberättande samt att föräldrarna agerar goda förebilder genom att dela på hushållsarbete och ansvaret för barnen. Också synen på barnen som aktiva agenter och en strävan efter att barnen ska bli autonoma kännetecknar fostransidealen i bägge studierna. Statham (1986) kommer fram till slutsatsen att föräldrarnas ideal och praktiker inte alltid överensstämde och tar upp exempel på hur föräldrarna trots sitt ideal att fostra barnen till fria och självständiga individer intog en auktoritär och kontrollerande ställning. Jag har till skillnad från Statham inte tittat på hur föräldrarna faktiskt interagerar med sina barn eftersom min studie fokuserar den diskursiva nivån. I min studie ser jag dock en liknande diskrepans då idealet att fostra till självständighet genom att ge barnet största möjliga frihet ”krockar” med användandet av kompensatoriska metoder.

Statham (1986) skriver att föräldrarna var mer engagerade när det gällde att genomföra sina ideal när det gällde döttrarna och att de var mindre benägna att uppmuntra pojkarna till överskridanden av normer samt att de hade uppfattningen att en icke-sexistisk fostran skulle gynna flickorna mer än pojkarna. Utifrån min studie kan jag inte dra slutsatsen att föräldrarna är mer eller mindre aktiva i sin jämställda fostran beroende på barnets kön och jag ser heller

---

¹¹ Se tabell s.23

inte att de uttryckligen menar att vare sig flickor eller pojkar skulle gynnas mest av jämställdhet. Däremot menar jag att jag i min läsning ser att feminina uttryck och beteenden problematiseras mer än maskulina vilket innebär att jag ser det som troligt att även föräldrarna i denna studie tenderar att vara mindre benägna att uppmuntra sina söner till normöverskridanden. Jag kan inte påstå att kvinnorna jag har intervjuat generellt sett skulle vara mer involverade i att göra jämställd fostran än männen, vilket var fallet i Stathams studie. Kanske skulle jag ha fått en annan bild av detta om jag hade intervjuat föräldrapar istället för de män och kvinnor som ”aktivt” anmält sitt intresse att delta i denna studie alternativt blivit rekommenderade till mig som lämpliga intervjupersoner av någon annan. Även om jag inte kan dra några slutsatser av min studie kring just detta så ser jag det som troligt att den över tid förändrade bilden av mäns föräldraskap samt den konstruktivistiska diskurs som skapat möjligheter att se våra könskategorier som mindre fasta och bestämda har påverkat många pappor att idag vara mer engagerade och involverade i jämställdhetssträvanden än vad som var fallet då Stathams studie gjordes.

Statham (1986) menar att icke-sexistisk fostran är ett komplext fenomen som inte motsvarar den generella bilden av icke-sexistisk fostran som ett ideal om att skapa miljöer för barn som är så fria som möjligt från könsrollsstereotyper och att föräldrar styr den bild barnen får av omvärlden för att förändra deras syn på könsroller och påtvinga dem deras egna ”rätta” värderingar. Jag kan inte påstå något om hur den generella bilden av jämställd fostran ser ut men menar precis som Statham att det är ett komplext fenomen som genomkorsas av motstridiga diskurser och att jämställd fostran därför inte kan sägas ha en entydig betydelse för de föräldrar som har deltagit i denna studie.

I bakgrunden beskrivs den svenska regeringens mål för jämställdhetspolitiken som jag menar kan förstås som dess definition av jämställdhet och jag hävdar att denna definition inte nödvändigtvis omfattar ett ifrågasättande av könade subjekspositioner. Eftersom jag ville utforska jämställdhet utifrån en definition som även omfattar detta ifrågasättande, formulerade jag mig i brevet som gick ut till möjliga intervjupersoner på så sätt att det framgick att jag sökte efter föräldrar som dels ansåg sig fostra sina barn utifrån ideal om jämställdhet och som även menade sig aktivt eftersträva att motverka traditionella könsnormer i sin uppfostran¹². Ett möjligt alternativ hade varit att använda mig av begreppet ”feministisk fostran” men jag anser att detta skulle ha varit begränsande för min studie då den har ett explorativt syfte och jag hade troligtvis missat att få del av de variationer som mitt material uppvisar. Ett annat alternativ hade varit att använda begreppet ”könsmedveten fostran” men eftersom jag anser att det finns en poäng i att fokusera just jämställdhetens olika betydelser och innehåll har jag valt att ha ”jämställd fostran” som mitt objekt. Jag vill inte drista mig till att påstå att perspektivet i denna studie om jämställd fostran är kritiskt i den mening och omfattning som Magnusson, Rönnblom och Silius (2008) beskriver den forskning de ägnar sig åt. Jag ägnar mig heller inte åt att studera jämställdhet i sig som fenomen, utan har pedagogiska processer och diskurser kring jämställd fostran och kön i fokus. Dock menar jag att jag, genom att kritiskt utforska diskurserna kring jämställd fostran och den innebörd jämställdhet har för de föräldrar som ingår i den här fallstudien, kan bidra till att utöka kunskaperna om vilka subjekt våra barn har möjlighet att vara och bli i den kontext vi nu lever i.

Jag ser det som att föräldrarnas *kategoriestabiliserande strategier* syftar till att sätta dominerande föreställningar om kön ”i gungning” och öppna upp för nya positioneringsmöjligheter bortom de bipolära stereotyperna av könskategorierna. En slutsats jag drar är att

---

¹² Se bilaga 2

det i föräldrarnas kategoridestabiliserande strategier samt i misslyckade eller otillåtna upprepningar ligger möjligheter till att genom jämställd fostran, med den innebörd som den ges i denna studie, utmana och gå bortom dominerande diskurser om kön i vårt tänkande och handlande. Davies (2003) skriver att det är möjligt att förändra den sociala världen genom att utveckla nya diskursiva praktiker, vi kan alltså avvisa vissa diskurser och utveckla nya. Detta låter ju väldigt enkelt, vilket det naturligtvis inte är. Exempelvis kan det vara lätt att tro att bara vi läser feministiska sagor och erbjuder våra barn inblickar i alternativa miljöer så övervinner vi normens dominans över våra tankevärldar. Davies forskning visar dock att så inte är fallet, barn kan inte socialiseras till att bli på ett visst sätt. Att försöka förändra eller utveckla nya diskurser innebär att vi ger oss i kast med begränsningar både hos oss själva och i den omgivande strukturen. En person som inte ställer upp på att låta sig identifieras som en urskiljbar medlem inom den sociala ordningen betraktas i regel som misslyckad. Davies ser trots denna mörka bild av vår samtid möjligheter i att utveckla en alternativ diskurs som ser världens mångfald som något normalt och accepterat och där våra könsorgan inte begränsar oss till en viss sorts positioner som antingen maskulina eller feminina.

Lenz Taguchi (2004) skriver om synliggörandet av skillnader eller olikheter som ett villkor för den språkliga människans möjligheter att skapa kunskap och göra världen förståelig. Hon menar att det är först när något framträder för oss som en skillnad i förhållande till något annat som det kan definieras och bli till en erfarenhet eller kunskap. Att människan skulle upphöra med att tolka världen i enlighet med detta sätt att identifiera skillnader är inte troligt, däremot är det enligt Lenz Taguchi möjligt för oss att påverka sätten vi värderar skillnader och olikheter på. Med detta synsätt blir jämställdhet inte möjligt att uppnå som ett slutgiltigt tillstånd. För att vi ska kunna leva likvärdigt tillsammans krävs enligt den feministiska poststrukturalismen ett oavbrutet etiskt värderingsarbete och en ständigt pågående praktik av kategoriseringsupplösning.

6.2 Metoddiskussion och tankar om framtida forskning

Jag kommer nu övergå till en slags metoddiskussion där jag till att börja med vill visa på hur intervju berättelser kan förstås på olika sätt beroende på forskarens förförståelse och perspektiv. Jag kommer också att ta upp reflektioner kring framtida forskningsbehov samt tänkbar kritik mot min studie.

Återkommande uttryck i föräldrarnas berättelser är att barnet måste få en möjlighet att hitta sitt *"sanna jag"*, *"utveckla alla sidor av sig själv"*, *"man ska få vara den man är"* och *"få vara sitt fulla jag"*. Dessa uttalanden kan ses som uttryck för ett tänkande som ser individens jag ur ett humanistiskt essentiellt perspektiv som alltså utgår från ett antagande om att individen föds med ett slags kärnjag. Detta kan tyckas vara oerhört motsägelsefullt då jag tidigare skrivit att föräldrarnas strategier kan förstås som grundande i ett synsätt på kön som något som görs performativt. Ett sätt att förstå detta är att föräldrarna faktiskt ser det som att alla individer har ett slags kärnjag, ett essentiellt jag, men att det inte förutsätter att detta jag är i grunden könat och beroende av att utveckla ett stabilt kön i enlighet med de normer som finns. Ser vi det på det här sättet så motsäger inte det essentiella synsättet teorin om performativitet. Ett annat sätt att förstå dessa till synes motstridiga diskurser hos en och samma individ är att det inte alls är motsägelsefullt då vi alla lever i en värld där olika former av kunskap flödar, där psykologiska utvecklingsteorier och socialkonstruktivistiska teorier blandas i informationsflödet (Johansson, 2007).

Jag har tidigare tagit upp att föräldrarna på frågan om de kan tänka sig att klä sina söner i klänning svarade att de kan tänka sig att göra detta om pojken själv uttryckt en önskan om att bära klänning¹³. Jag menar att detta kan förstås på flera sätt och att det visar på hur vi hela tiden genomkorsas av diskurser som är motstridiga och att vi bör förstå individer som multipla subjekt (Lenz Taguchi, 2004). Å ena sidan kan vi läsa det som att föräldrarna menar att barnets frihet och rätt att själv välja måste vara styrande, i enlighet med *en liberal frihetsdiskurs*. Å andra sidan kan vi läsa det som en rädsla eller ovilja att bryta mot normer i alltför hög grad, ett sätt att förhålla sig till diskurser om normalitet. Ett tredje sätt att förstå detta på är att se det som att det är svårare att klä en pojke i feminina kläder än att klä en flicka i maskulina kläder eftersom det feminina är lägre värderat, här framträder den patriarkala diskursen. Jag har i min uppsats försökt visa på komplexiteten i att analysera intervjuberättelserna där föräldrarna framträder som multipla subjekt som ofta uttrycker motstridiga ideal. Jag har strävat efter att ge en fyllig beskrivning och tydligt visa på min förförståelse och mitt teoretiska perspektiv för att visa på hur jag har gjort mina tolkningar av materialet.

Min studie kan utifrån Butlers tänkande kritiserats för att vara ytterligare ett bidrag till feminismens heterosexism genom att den fokuserat på heterosexuella familjers praktiker utan att uttryckligen kritisera/ifrågasätta heterosexuell normativitet (Butler, 2006). Att det bara ingår heterosexuella personer i studien kan ses som en begränsning, detta är dock inget medvetet val baserat på sexualitet snarare handlar det om aspekter av tillgänglighet. Jag anser att min studie väcker frågor om betydelsen av heteronormativitet i relation till jämställd fostran och ser det som ett angeläget område att utforska samt att det är av stor betydelse att i framtida forskning intressera sig för andra familjeformer än heterosexuella kärnfamiljer. Även frågor om hur etnicitet och klass har betydelse för synen på fostran och jämställdhet lämnas obesvarade i denna uppsats eftersom jag inte har haft möjlighet att utforska frågorna inom ramen för detta projekt. Det behövs enligt min mening fler pedagogiska studier om jämställdhet och fostran i familjelivet som tar hänsyn till intersektioner mellan sexualitet, etnicitet, klass och kön.

I denna studie är föräldrarnas berättelser om vad de upplever och gör i fokus. I och med att jag bara har föräldrarnas berättelser att utgå ifrån innebär det att jag enbart har tillgång till kunskap om vad de säger att de upplever och gör. Det är mycket möjligt att det finns skillnader mellan deras berättelser och hur de tänker och handlar i praktiken. Genom att observera föräldrarna i samspel med barnen eller genom att be föräldrarna skriva dagbok där de beskriver sina erfarenheter finns möjligheter att få tillgång till en djupare kunskap. Utifrån en syn på barn som agentiska subjekt ser jag det även som relevant att i en större studie ta med barnens upplevelser. Det skulle vara intressant att följa upp dessa intervjuer över tid och se hur relationerna och fostransstrategierna i familjen utvecklar sig allteftersom barnen blir äldre.

Om jag sätter min studie i relation till vad tidigare forskning säger om skillnader mellan män och kvinnors sätt att agera i familjelivet så skulle jag kanske genom deltagande observationer finna större skillnader mellan männen och kvinnorna i min studie än de själva uppger. Enligt Bäck Wiklund och Bergsten (1997) utgår familjelivet på den diskursiva nivån från en jämställd livsplan innehållande samma mål för mannen och kvinnan i familjen. Men när detta familjeliv ska förverkligas är det tydligt att könsspecifika och individuella skillnader yttrar sig. I den här studien har jag fokuserat på den diskursiva nivån och genom att kritiskt utforska

---

¹³ Se avsnittet Uppmuntra till normbrytande uttryck och beteenden

diskurserna kring jämställd fostran har jag försökt visa på under vilka möjlighetsbetingelser föräldrar gör sin jämställda fostran. Jag anser att min studie bidrar med att utöka kunskaperna om vilka subjekt våra barn har möjlighet att vara och bli i den kontext vi nu lever i. Jag visar även på möjligheter till förändring genom pedagogiska processer, oavsett om de föräldrar jag har intervjuat kan konstateras leva i jämställda familjer eller inte.

Avslutningsvis vill jag säga att mitt val att utifrån ett poststrukturellt perspektiv studera jämställd fostran genom att fokusera på språk/diskurser inte innebär att jag är omedveten om att diskursiva praktiker ligger ”inbäddade” i materiella maktrelationer (Weedon, 1997) som även dessa kräver förändring för att vi ska kunna åstadkomma jämlikare villkor för alla människor.

Litteraturförteckning

- Albers, S.M. (1998). The effect of gender-typed clothing on children's social judgments. *Child Study Journal*, vol 28(2), pp.137-159.
- Bell, J. (2006). *Introduktion till forskningsmetodik* (4 uppl.). Lund: Studentlitteratur.
- Blomqvist, M. (red.). (2005). *Dialoger mellan kön och genus*. Uppsala: Centrum för genusvetenskap, Uppsala universitet.
- Butler, J. (2006). *Genus ogjort. Kropp, begär och möjlig existens*. Stockholm: Norstedts.
- Butler, J. (2007). *Genustrubbel. Feminism och identitetens subversion*. Göteborg: Daidalos.
- Bäck-Wiklund, M., & Bergsten, B. (1997). *Det moderna föräldraskapet. En studie av familj och kön i förändring*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Cahill, S.E. (1989). Fashioning males and females: Appearance management and the social reproduction of gender. *Symbolic Interaction*, vol 12(2), pp.281-298.
- Davies, B. (2003). *Hur flickor och pojkar gör kön*. Stockholm: Liber.
- Eidevald, C. (2009). *Det finns inga tjejbestämmare. Att förstå kön som position i förskolans vardagsrutiner och lek*. Doktorsavhandling, Högskolan i Jönköping, Jönköping.
- Eriksson, K. (2005). Från kön och genus till kön som konstruktion. I M. Blomqvist. (red.). *Dialoger mellan kön och genus*. Uppsala: Centrum för genusvetenskap, Uppsala universitet.
- Forsman, B. (1997). *Forskningsetik. En introduktion*. Lund: Studentlitteratur.
- Gustafsson, B., Hermerén, G. Petersson, B. (2005). *Vad är god forskningssed? Synpunkter, riktlinjer och exempel*. Manus.
- Hall, S. (2001). 'Foucault: power, knowledge and discourse'. I M. Wetherell, S. Taylor & S.J. Yates. (eds.). *Discourse theory and practice: A reader*. London, Thousand Oaks, New Delhi: Sage.
- Hearn, J., Pringle, K., Nordberg, M., Smidova, I., Müller, U., Oleksy, E.H., Lattu, E., Tallberg, T., Ferguson, H., Kolga, V., Novikova, I. (2006). *European perspectives on men and masculinities. National and transnational approaches*. New York: Palgrave Macmillan.
- Hirdman, Y. (2001). *Genus- om det stabila föränderliga former*. Lund: Liber.
- Johansson, T. (2004). *Faderskapets omvandlingar. Frånvarons socialpsykologi*. Göteborg: Daidalos.
- Johansson, T. (2007). *Experthysteri. Kompetenta barn, curlingföräldrar och supernannies*. Stockholm: Atlas.

- Johansson, T. (2009). *Familjeliv*. Malmö: Liber.
- Jones, A. (1993). Becoming a 'girl': Post-structuralist suggestions for educational research. *Gender & Education*, 5(2), 157-167.
- Kane, E.W. (2006). "No way my boys are going to be like that!": Parents' responses to children's gender nonconformity. *Gender Society*, 20, 149-176.
- Kugelberg, C. (1999). *Perceiving motherhood and fatherhood. Swedish working parents with young children*. Department of Cultural Anthropology and Ethnology: Uppsala.
- Kulick, D. (red.). (2004). *Från kön till genus. Kvinnligt och manligt i ett kulturellt perspektiv*. Stockholm: Carlssons.
- Lenz Taguchi, H. (2004). *In på bara benet. En introduktion till feministisk poststrukturalism*. Stockholm: HLS Förlag.
- Magnusson, E., Rönnblom, M., & Silius, H. (Eds.). (2008). *Critical studies of gender equalities. Nordic dislocations, dilemmas and contradictions*. Göteborg/Stockholm: Makadam.
- Martin, C.L. (1990). Attitudes and expectations about children with nontraditional and traditional gender roles. *Sex Roles*, 22(3-4), 151-166.
- McGuffey, C.S., & Rich, B.L. (1999). Playing in the gender transgression zone: Race, class and hegemonic masculinity in middle childhood. *Gender & Society*, 13(5), 608-627.
- Nelson, A., & Nilsson, M. (2002). *Det massiva barnrummet- teoretiska och empiriska studier av leksaker*. Malmö: Lärarhögskolan.
- Nelson, A., & Svensson, K. (2005). *Barn och leksaker i lek och lärande*. Stockholm: Liber.
- Owen Blakemore, J.E., & Centers, R.E. (2005). Characteristics of boys' and girls' toys. *Sex Roles*, 53 (9-10), 619-631.
- Plantin, L. (2001). *Mäns föräldraskap. Om mäns upplevelser och erfarenheter av faderskapet*. Institutionen för socialt arbete: Göteborgs Universitet.
- Pomerlau, A., Bolduc, D., Malcuit, G., & Cossette, L. (1990). Pink or blue: Environmental gender stereotypes in the first two years of life. *Sex Roles*, 22(5-6), 359-367.
- Regeringskansliet 2009-10-07. Regeringens mål och budget för jämställdhetspolitiken. Hämtat från : <http://www.regeringen.se/sb/d/2593/a/14257>
- Risman, B. J., & Johnson Sumerford, D. (1998). Doing it fairly: Understanding feminist marriage. *Journal of Marriage and the Family* 60(1): 23-40
- Risman, B. J., & Myers, K. (1997). As the twig is bent: Children in feminist households. *Qualitative Sociology* 20(2):229-252

Rosenberg, T. (2002). *Queerfeministisk agenda*. Stockholm: Atlas.

Saar, T., Nordberg, M., & Hellman, A. (2008). Att göras till ”riktig pojke”. I Vetenskapsrådets rapportserie. Resultatdialog 2008, Forskning inom utbildningsvetenskap (s.96-101). Vetenskapsrådet.

Statham, J. (1986). *Daughters and sons. Experiences of non-sexist childraising*. Oxford/New York: Blackwell.

Statistiska Centralbyrån. (2008). *På tal om kvinnor och män. Lathund om jämställdhet 2008*. Stockholm: Statistiska Centralbyrån.

SFS 2003:460. *Lag om etikprövning som avser människor*. Stockholm: Regeringskansliet.

Shakin, M., Shakin, D., & Sternglanz, S.H. (1985). Infant clothing: Sex labeling for strangers. *Sex Roles*, 12(9-10), 955-964.

Vetenskapsrådet. (2007). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Antagna av HSFR 1990. Information hämtad 2009-06-15 från <http://www.vr.se/huvudmeny/forskningsetik/reglerochriktlinjer.4.2d2dde24108bef1d4a8800063.html>

Weedon, C. (1997). *Feminist practice & poststructuralist theory* (2nd ed). Oxford: Blackwell.

Winther Jørgensen, M. & Phillips, L. (2000). *Diskursanalys som teori och metod*. Lund: Studentlitteratur.

Bilaga 1: Informationsbrev

Information om studien ”Fostran av barn med jämställdhet som ideal”

Du tillfrågas härmed om deltagande i denna studie vars syfte är att bidra med kunskap om barnuppfostran utifrån ideal om jämställdhet. Ett deltagande i studien innebär att jag gör en intervju med dig som kommer att ta ungefär en timme. Intervjun kommer att spelas in och skrivas ut. Utskriften kommer jag att skicka till dig så att du har möjlighet att godkänna den eller göra eventuella ändringar och tillägg. All information kommer att förvaras på sådant sätt att ingen obehörig kan få tillgång till den och kommer således att behandlas konfidentiellt. Ditt deltagande i studien är frivilligt och du kan när som helst avbryta ditt deltagande utan närmare motivering. Undersökningen kommer att presenteras i form av en D-uppsats vid Mälardalens högskola vilket innebär att den blir en offentlig handling. Du har möjlighet att få ett exemplar av uppsatsen genom att kontakta ISB:s expedition vid Mälardalens högskola på tel.016-15 37 85. Resultaten av undersökningen kommer att redovisas på ett sådant sätt att enskilda individer inte kan identifieras. Jag är mycket tacksam för din medverkan som bidrar till möjliggörandet av denna uppsats.

För ytterligare upplysningar kontakta gärna:

Marika Hämeenniemi
Benvägen 24
72352 Västerås
Tel. 021-418702
e-post: marika.hameenniemi@mdh.se

Handledare: Christina Lönnheden
Tel. 016- 153652
e-post: christina.lonnheden@mdh.se

Jag samtycker till att delta i studien ”Fostran av barn med jämställdhet som ideal” och ger härmed mitt godkännande till att använda den inspelade intervjun i denna studie.

Datum och ort

Namnunderskrift

Bilaga 2: Förfrågan

Vill du delta i studien ”Fostran av barn med jämställdhet som ideal”?

Jag söker intervjupersoner till en D-uppsatsstudie i pedagogik denna studie vars syfte är att bidra med kunskap om barnuppfostran utifrån ideal om jämställdhet. Hur vi som föräldrar ser på jämställdhet skiljer sig åt. En del tycker att vi har kommit långt med jämställdheten och tror att den kommer att utvecklas vidare utan att vi behöver göra särskilt mycket mer. Andra ser inget problem i att skillnader mellan könen upprätthålls då de ser på män och kvinnor som i grunden olika och komplementära varelser. De som jag intresserar mig för i min studie är dock de föräldrar som inte nöjer sig med de förändringar som skett i samhället utan som ser det som sin roll att aktivt försöka motverka att deras barn växer upp begränsade av traditionella normer kring hur de förväntas vara och bli som flickor och pojkar.

Jag vill intervjua dig som känner igen dig i denna sistnämnda beskrivning för att få tillgång till dina unika erfarenheter och upplevelser av att medvetet tillämpa strategier för att fostra barn jämställt. Ett deltagande i denna studie innebär att jag kommer att göra en intervju med dig som kommer att ta ungefär en timme. Platsen för intervjun får du gärna föreslå då det är viktigt för mig att vi träffas på en plats som du känner dig bekväm med. Ditt deltagande i studien är frivilligt och du kan när som helst avbryta ditt deltagande utan närmare motivering. Resultatet av undersökningen kommer att presenteras i form av en D-uppsats vid Mälardalens högskola. Om du kan tänka dig att delta i studien eller bara vill veta mer är du välkommen att kontakta mig.

Vänliga hälsningar Marika Hämeenniemi

Marika Hämeenniemi
Benvägen 24
72352 Västerås
Tel. 021-418702, 0733-198563
e-post: marika.hameenniemi@mdh.se

Handledare: Christina Lönnheden
Tel. 016- 153652
e-post: christina.lonnheden@mdh.se